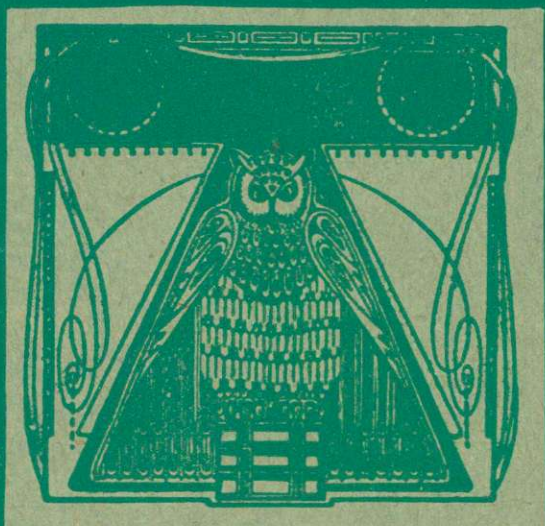

LETNIK XXVI.

ŠT. 5.

**DOM
IN
SVET**

**LEPOSLOVJU
ZNANSTVU**

◆ ◆ 1913 ◆ ◆

VSEBINA.

	Stran		Stran
Dekla Ančka. Spisal F. S. Finžgar	161	 Slike. 	
Pesmica. Zložil Narte Velikonja	167	Stanko Pehani: Kralj Matjaž	161
S poti. Piše Izidor Cankar. (Dalje)	168	J. S. Urusov: Kronanje Mihajla Romanova za	
Gospod Matevž in njegova zgodba. Spisal		ruskega carja	165
Ivan Cankar	173	Na Triglavu ob nevihti.	168
Na večernem morju. Zložil M. O—a	176	Iz novoodkritega dela Postojnske jame	172, 181
Zdravnik dr. Marka Grbec (1658—1718).		Zdravnik dr. Marka Grbec	178
Spisal Viktor Steska	177	Spomenik bitke pri Lipskem l. 1813.	188
Še enkrat Scott. Spisal dr. V. Šarabon	181	Fr. Podrekar: Sv. Jurij	191
Veternikova Mina. Spisal P. Bohinjec	185	Sv. Ivan v Medui	196
Zmagoslavnemu križu. Zložil S. Sardenko	191	Črnogorski top pred Skadrom	197
Kaj pa ti iščeš? Zložil S. Sardenko	191	† Grški kralj Jurij v Solunu	199
Razvoj novejšje slovenske pisave pa Lev-			
čev pravopis. Spisal dr. A. Breznik	192		
Književnost	196		
Glasba	199		
Umetnost	200		

»Dom in Svet« izhaja 25. dne vsakega meseca.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: **Andr. Kalan, kanonik, Ljubljana, Marijanišče.**

Urednik: **dr. Evgen Lampe.** — Založnik in lastnik: **Katol. Bukvarna.** — Tiska **Katol. Tiskarna** v Ljubljani.

Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema lastništvo in upravištvo v Katoliški Bukvarni.

STANKO PEHANI: KRALJ MATJAŽ.

DEKLA ANČKA.

Napisal F. S. Finžgar.

ina, kako misliš?»

Kajzar Anton se je dvignil pri peči in se naslonil ob komolec. Željno se je ozrl proti mizi, kjer je žena šivala raztrgane hlačke otroku Francku. Ker je imel Francek samo ene hlačke, zato jih je šivala zvečer, ko je otrok spal. Žena ni dvignila glave nad šivanje in mu ni nič odgovorila.

Anton se je popravil na klopi še više, spustil noge na tla, sedel in se naslonil ob čelešnik.

»Mina, odgovori no! Kako si čudna!«

Ženi je obstala igla sredi poti, roke je spustila v naročje in pogledala moža preko zakajene, revne svetilke.

»Kako me gledaš? Nikar no! Sv. Juri se bliža!«

»Ali si čuden, ljubi moj! Teden dni že ne spim, tako me skrbi.«

Mož je pogrknil in v zadregi sunil lesenega zajca, ki je gledal izpod klopi.

»Seveda te skrbi. Kaj mene nič? Ampak kaj se hoče. Sedem ust — za delo pa le moja roka. Vsi bodo morali za kruhom in Ančka je najstarejša.«

»In njo najteže dam, Bog ve, zakaj!«

»I zakaj! Kokljica — vse bi rada imela pod krilom. Lepo bi bilo; pa si pomagaj! Kajža je rajža! Po svetu kaže vsem, ki se v njej rode.«

Mina je vnovič pričela vbadati v debelo zaplato in se je sključila še niže nad šivanje. Anton je vzel trsko z zidca pri peči in se zamišljen igral. Drobne šagice je ličkal od nje in jih metal na tla. Nazadnje je vrigel ogoljeno betvo trske pod klop.

»Torej, če nočeš, pa stradajmo. Bog ve, da bi rad za dva delal, ko bi imel še par njiv. Ali iz te edine ne morem izkopati več. Ne morem.«

Mož je vstal od peči in s trudno nogo šel do počrnele ure, prijel za verižico in jo navil, dasi še ni potekla. Žena se je ozrla za njim. Ves potrt in žalosten se ji je zdel Anton.

Naredila je vozec in odtrgala nit od zaplate. Spet je pogledala Antona, ki je stal pred uro in se zazrl v nemirno nihalo.

»Anton!«

Mož se ni zmenil.

»Anton, če ni drugače, naj se zgodi božja volja!«

»Kakor hočeš, Mina; Ančka je toliko tvoja, kakor je moja. Zato sem te vprašal. Če nočeš, pa bomo še rili eno leto ali dve kakorkoli. Samo Mocarju moram povedati.«

»Ali si hud, Anton?«

Žena je občutila v moževem glasu nejevoljo.

»Hud? Nič nisem hud. Mocar bo hud, ker sem mu jo takorekoč obljubil.«

»Torej naj gre. Če ne bo zanjo, si pa prebere!«

»Ali si Ančko kaj vprašala?« se je naglo mož okrenil od ure, kjer je stal.

»Nisem je.«

»Vprašajva. Koj. Če dekle noče, zgrda je ne bomo gonili!«

Mati je zganila hlačke in jih položila na klop ter šla po Ančko v kuhinjo.

Oče je hodil po sobi gor in dol.

»Anton, le povej ji!«

Mati je prišla s hčerjo v sobo in sedla k peči, da ne bi bila deležna bridkega pogovora.

»Ančka, tako sva se domenila z materjo, da boš šla služiti.«

Oče je obstal pred hčerjo, ki si je brisala roke v predpasnik. Osemnajstletna, vitka in lepa kakor gospodična je stala pred njim.

Zasmejala se je in sedla k materi.

»Kam, oče?«

»K Mokarju te prosijo! Ali greš?«

»Grem. Zakaj pa ne?«

Ančka se je spet zasmejala, mati si je obri-sala solzo. Hči se je ozrla na mater.

»Nikarte!« in se je stisnila k njej. »Saj grem rada, saj vem, da moram od hiše!«

»Rada greš? Norica, kako si nehvaležna!«

»Nisem ne, mati.«

Ančka je pobožala mater in naslonila glavo na njeno ramo.

»Vidiš, Anton, kakor otrok je. To me skrbi!«

»Oče, ni res, nisem ne otrok. Zakotnikova Lizika tudi služi. Pa se pohvali, da jo imajo radi, in je leto mlajša od mene. In tudi tako močna ni. Oče, koliko je obljubil Mocar?«

»Sto na leto!«

»Sto? Mati, novo obleko Vam kupim! Za god Vam jo bom!«

»Torej jutri povem Mocarju, da prideš?«

»Le povejte!«

»Oh, Ančka, kako si ti neumna!«

»Zakaj, mati?«

»Ker si tako vesela!«

»Zakaj bi ne bila? Doto si prislužim!«

»Bož sam ve, kakšno! Tam so trije hlapci. Kako se bojim!«

»Jaz pa nič, mati.«

»Pomij in pospravi, Ančka, da gremo molit. Truden sem!«

Hči je odšla naglo vun. Oče je hodil molče po sobi gor in dol. Mati je tiho ihtela pri peči.

II.

Na sv. Jurja dan se je preselila Ančka k Mocarju. Mati jo je spremila. Ko je hči zlagala

tisto malo obleke v skrinjo, kamor ji je pokazala gospodinja, je mati za vse božje in svete prosila Mocarico, naj pazi na Ančko, naj jo varuje in naj jo ima trdo, kar se da, ker je še tak otrok. In Mocarica, postavna ter veljavna gospodinja, jo je tolažila.

»Ne boj se, Mina! Kakor doma, tako je dekle spravljeno pri nas. Še bolj!«

Ko je Ančka s prača gledala za odhajajočo materjo, se ni smejala. Na jok ji je šlo. Zato je stopila k njej Mocarica in jo prijela za roko.

»Nič ne maraj, Ančka! Bodi, kakor bi bila doma. Vsega se privadiš. Le dela se poprimi. Z delom se vse pozabi. Kar začniva!«

Preden se je Ančka vrnila s prača, je še pogledala za materjo, ki je krenila koncu vasi po stezi proti domu. Mati je dvignila predpasnik in potegnila z njim po obrazu.

»Še jokajo,« je pomislila Ančka in odšla za Mocarico.

»Vidiš, Ančka, kuhinjo!«

Ančka se je začudila. Toliko in tako lepih posod še ni videla. Naglas se je začudila.

»Ah, kako lepo!«

»No, imamo za silo, hvala Bogu! Vidiš, Ančka, tu bo tvoje prvo delo. Ti si videti bolj pripravna. Drugi dve dekli sta pridni, nič ne rečem; ali neokretni. Skrbela boš, da bo vse pomito, vse pometeno, vsako jutro zakuriš, nanosiš drv, vode — tu boš moja desna roka. Doslej sem sama. Pa čemu bi. Dva sina imam. Eden študent, drugi bo imel dom. Dovolj imata!«

Ančka je gospodinji pokorno pritrjevala in šla za njo skoz ozka vrata.

»Vidiš, tu je kamrica. Ta bo tvoja. Nalašč sem dala semkaj postaviti posteljo. Ali ti je prav?«

»Prelepo, mama, vse prelepo zame!«

Mocarico so vsi imenovali mamo. Bolj gosposko je donel tak naziv, kakor se je spodobilo zanjo, najveljavnejšo gospodinja v fari.

Iz kamre sta šli v hišo.

Mocarica je hitro snela brisalko z žeblija in začela brisati težko, javorovo mizo.

»Vidiš, Ančka, takale je naša špela. Stokrat ji povej, naj pobriše po jedi. Nak. Stokrat ti pozabi in ko ve, da me te čerže po mizi tako strahovito jeze in tajajo.«

»Čajte, mama, bom jaz!«

Ančka je vzela gospodinji iz rok brisalko. Mocarica jo je gledala, ko je snažila mizo, obri-sala klopi in stole, prestregla drobtinice v pest in se ozrla, kam bi jih stresla. Videla je, kako belo roko ima, ko si je zasukala rokavček. Zado-voljno je pritrjevala:

»No, no, tako, dobro ti gre od rok! Prav! Še tamle potegni — na poličici — pri oknu! Da boš le sama kaj videla! Špela nič ne vidi!«

Kljub temu veselju jo je zapeklo in je v duhu pozabavljala.

»Kaka gosposčina pri bajtarskih otrocih! Kakor iz žide, take roke ima. Prej naj bi jo bili dali služiti!«

Potem sta šli na dvorišče, pogledali v hlev, kjer je stalo dvajset govedi, težkih in rejenih.

»Tu ne boš imela mnogo opravka. Ali to ti takoj povem, če bo potreba, pojdeš tudi v hlev. Pri nas si ne sme nihče izbirati dela. Tega jaz kratkoinmalo ne trpim, da bi posli drug drugega priganjali in se izgovarjali: To ni moja reč, to je tvoja. Nič. Vsak vse, kakor nanese. Tako. Sedaj si videla. Tu je shramba za orodje. Ključ vtikamo pod to tnal!«

Mokarica se je pripognila po ključ.

»Vzemi lopato, motiko in železne grabljice. Greva na vrt. Gredice še niso urejene in steze je treba opleti.«

Ko sta delali nekaj ur na vrtu, se je Mokarica naveličala gospodinjskega tona in se je začela pogovarjati z Ančko ljubeznivo, materinsko. Zato je Ančki izgubila plahost z lic in je donel njen smeh preko ograje, da je soseda Robežnica radovedna pogledala čez plot ter oddaleč presojala novo deklo.

Ob štirih je nesla Ančka južino družini na polje.

»Krompir podoravajo. Janez in Miha orjeta, Lukec je pa šel z očetom v les, dekli in dve dninarici ga pometavajo pod brazdo. Dasi ne veš, kje je ta naša njiva, nič se ne boj. Takih konj in toliko ljudi ni na nobeni drugi njivi! Tudi za te sem pridejala žlico. Le jej z družino, da ne bo ne tebi, ne meni kdo oponašal, da te ločim.«

Dekli sta vsipali iz vreč krompir v cajne, hlapca sta priorala na vozare, ko je prišla Ančka do njive. Vsi so obstali. Dekli s cajnami na rokah, Janez, veliki hlapec, z dvignjeno otiko, Miha je pa počil z bičem, da sta celo težka konja dvignila glavi in se ozrla.

»Nova!« je rekel Miha.

»Mala!« je dostavila Reza.

»Kako stopiclja,« je pomrdnila Špela.

»Pozdravljena,« ji je zaklical Janez in zateknil otiko za plug. Miha je vrgel konjema detelje, ženske so postavile cajne na tla in ,ahoj' poklicale dninarici z njive.

Ančka je razgrnila majhen, grob prtič na travo, vzela iz jerbasa skledo, jo postavila na prt — in po vrsti razdelila žlice. Janez je segel po hlebu in začel rezati vsakemu delež.

Vsi so polegli in posedli krog sklede in začeli zajemati.

Poleg Miha je bila ostala vrzel za Ančko, ki je pripravljala vrč in kozarce.

»Le k meni, deklè! Vidiš, jaz sem mali hlapec, ti mala dekla, kar za par bova.«

»Ne vem,« je rekel veliki hlapec Janez, ko je prvi izpil kozarec jabolčnika in čašo pomaknil Špeli.

»Ne vem, če bosta za par vidva. Ančki bi se spodobil boljši par kakor si ti, Miha!«

»Nič se ne ve,« je omenila Ančka in sram jo je bilo.

»Ve se, dobro se ve!« je trdil Janez.

»Kaj se bo vedelo,« je ugovarjal Miha in gledal Ančki na roke. »Poglej, kakšne roke ima. Kakor mojškrica!«

Tudi dekcle so se ozrle ob tem na Ančkino roko, ko je zajemala iz sklede.

»Saj je res, kakor iz cukra,« je potrdila Špela in zakašljala, ker se ji je zaletelo.

Ančko je bilo še bolj sram in je odvihala rokavček.

Janez je trdo potrkal Špelo po hrbtu, ko je kašljala in so ji solze silile v oči.

»Prav ti je! Kaj objedate dekleta? Ančka, nič se ne boj! Špela ti je nevoščljiva, ker je vsa zmrdana.«

Špela je strupeno pogledala Janeza in se zaripela od kašlja pokolcevaje jezila.

»Ti, seveda ti — boš — večna — huk — mladost — huk!«

Ančka je položila žlico, vstala in šla h konjema, ki sta raztresla deteljo.

Dekle so se spogledale in nič niso rekle. Mislile so vse takisto:

»Užaljena je in vtaknilo se ji je!«

Miha se je vzdignil takoj za Ančko in ji pomagal, ko je zbirala raztreseno deteljo. Prav tik nje se je pripognil in lovil bilke po tleh.

»Ančka, nič ne hodi preblizu. Rigo je hudoben. Grize! Če bi te zagrabil takole« — Miha je prijel Ančkino roko — »hramp — kar ob roko si.«

Ančka mu je hitro zmaknila.

»Nič se ga ne bojim, Rigota!«

Potapljala ga je po dolgi, črni grivi. Konj je veselo zaprhal.

Ko je Janez videl, kako je Miha prijel Ančko za roko, je srdito pogledal nanj.

»Če nočete jesti, hajd, delat! Ančka, pospravi!«

Kar vstal je, zagrabil plug za ročice in ko ga je obračal, je tako jezno telebil s kolci, da je zašklepetalo.

Miha je počil z bičem in se ozrl še enkrat za Ančko, ki se je sklanjala nad prtičem.

»K sebi! Kaj zijaš?« je zaklical Janez nad njim.

Miha je nategnil vajeti, prst je vrela izpod pluga, hlapca sta molčala.

Dekle so se pripogibale in pometavale krompir v razor, ki se je odpiral pred njimi tako naglo, da so težko zmagovale.

Špela se je ozrla za pisanim jerbasom, ki je izgínil z Ančko vred v daljavi.

»Jeza bo in prepír zaradi nje, boste videle!«

Spet se je pripognila k rjavi grudi in hitela za brazdo.

Konji so hropili, pod opremo se jim je nabirala potna pena.

Po večerji je Janez pod širokim stogom pripravljaj parizar. Mocar mu je naročil, da gredo drugi dan po hlode.

Ančka mu je svetila z veliko hlevsko svetilko.

»Ančka, kako ti bo všeč pri nas?« je vprašal Janez, ko je mazal osi.

»Dobro! Da se le privadim!«

»Ančka, nič se ne boj! Mocarica je malo sitna včasih. Takrat kar molči. Jo hitro mine. Za Miha se nič ne zmeni in za Špelo tudi ne.«

»Danes sta me dražila, ker imam take roke. Kaj morem zato?«

»Nič se ne zmeni, Ančka, kakor sem rekel. Prav nič. Miha je kvantač, Špela je Špela. Pridna, ampak netečna. Kogar more, ga piči.«

Janez je sunil kolo na os, da se je parizar stresel. Potem je zavrtel kolo in nataknil osnik.

»Zdaj grem, kajne? Moram še pomiti! Lahko noč!«

»Lahko noč in kaj lepega sanjaj nocoj!«

»Številke, kaj?«

Ančka se je zasmejala. Luč je odhitela preko dvorišča. Janez je gledal za lučjo.

Ko je stopil v konjski hlev, sta sedela Miha in Lukec na žlebu in kadila.

»Še nista napojila?«

»Konji še zobljejo.«

Janez je sezul škornje, vse težke in rjave od prsti, slekel suknjič in ga s klobukom vred obesil na kljuko poleg pógrada. Nato je legel.

Miha je nadaljeval započeti pogovor.

»Kajne, da je lepa naša nova dekla?«

»Menda že. Jaz sem bil tako lačen, da se nisem nič zmenil zanjo.«

Miha se je zarežal in v smehu je bila hudobija.

»Lukec, ti si norec!«

»Zakaj?«

»Zato ker nič ne vidiš. Ti si štor, bukovna! Če bi jaz Ančko videl samo z enim očesom, samo s pol očesom, pa bi vedel, da je lepa.«

»Meni se je majhna zdela. Ali ni majhna? Kakor šolarica je. Zato bo za hišno, kajne? Za deklo ni. Bogve, če bi zadela poln škač vode? Mislím, da ga ne bi.«

Miha se je vnóvič zasméjal, snel klobuk in ga veselo vržel na svoj pógrad.

»Lukec, ti si norec, ti si štor! Jaz ti pa to rečem: V nedeljo bo v Št. Jurju žegnanje. Tja pojdem in nakupim Ančki semnja polno perišče. Cukrčkov s popirčki, kjer so napisane pesmice, strdenja in bogve kaj ji bom kupil. Ah, Ančka, bom ti ga!«

Tedaj so zacvrkale deske Janezovega ležišča.

»Napojita! Potem spat! V Št. Jurje pa ne boš hodil, zato ker pojdem jaz. Da boš vedel.«

Janez je legel nazaj in se obrnil v steno. Pred hlevom je zaškripal vodnjak, votlo je štopotala voda v škafe.

III.

In zgodilo se je, kakor je Janez napovedal. V Št. Jurje na žegnanje ni šel Miha. Konje je doma vrdeval in se ves dan prepíral z Lukcem.

Janez se po opraviilu ni pomešal med fante, ki so obstopili šotore. K možem je pristopil, ki so prišli od sedem fara na žegnanje. Vsi so poznali Mocarjevega velikega hlapca in so sodili: Bogatin ima srečo. Takega posla dobi, kakor je Janez. Vsakemu gospodarju je kljub in kar nič fantovskega ni na njem.

Janez je pa poizvedoval po hrastih in po čreslu, kakor mu je bil naročil gospodar. Ko je dočgnal svoj opravék, se je napotil v krčmo. Mimo šotorov grede, kjer so stale še vedno gruče deklet in fantov, se je nenadoma domislil, kaj je obetal Miha.

»Čakaj, nalašč naredim to. Na njegovo jezo!«

In s širokim korakom se je naravnal proti prvemu šotoru. Ali v hipu ga je obšlo, kakor sram. In razveselil se je Žbilka, ki je zaklical nad njim: »Janez, povej Mocarju, da imam sto bork na prodaj. Niso rahuta, gost les! Za mecesnje bi jih prodal.« Veliki hlapec ni šel k šotoru, dasi ga je štacunarica vabila. Z Žbilkom je odšel v gostilno.

Dovolj je bilo tamkaj pogovora in praznega hrupa še več. Toda Janezu je skoz pogovore in skoz hrup donelo: »Kupi Ančki semnja! Nalašč ga kupi! Ali bo Miha hud!«

J. S. URUSOV: KRONANJE MIHAJLA ROMANOVA
ZA RUSKEGA CARJA.

Še nikoli ni kupoval Janez cukrčkov in strdenja. Zato ga je bilo sram in dobro se je vojskoval, ko je pil prvo četrtinko. Ko je izpraznil drugo, je začel omahovati.

»Sedaj skočim k cerkvi, ko ni več ljudi. Kaj bi me bilo sram. Neumnost je. Ali zaradi Miha ji kupim.«

Kar šel bi bil. Ali vendar je poklical še tretjo četrtinko in jo izpraznil do polovice.

Tedaj si je domislil.

»In če so šotore že podrli in semenj pospravili?«

Hudo se je prestrašil te misli. Popil je vino in se naglo ril skoz gnečo. Možje so vpili za njim:

»Janez, no!«

»Nikar še ne hodi!«

»Posedi!«

Janez je pa samo z roko zamahnil in skušal povedati, da pride nazaj.

Ko je hitel k cerkvi, mu je srce bilo, kakor otroku, ki gre prvokrat skrivaj na sosedovo češnjo.

Šotore so res že podirali. Toda Janez je imel še prilike dovolj, da je izbral.

Dopadlo se mu je veliko srce iz malega kruhka. Na vrhu je imelo rdečo rožo, na levi in desni popirček in verz na njem.

»Tegale!« je rekel štacunarici.

Potem je segel za cukrčki v pisanih popirčkih in jih kupil pol žepa. Ruto je dejal nanje, ko jih je spravil.

Nato se je napotil nazaj v krčmo.

Janezu se je zdelo, da se mu možje smejejo, in zardel je. Pogledal je po desnem žepu in potipal z roko. Prepričan je bil, da gledajo cukrčki iz njega in da se mu zato smejejo. Pa niso gledali. Le vogel rute je molel ven.

Janez je prisedel in naročil pol litra.

Možje ga niti vprašali niso, kje je bil, ampak vnovič se je govorilo o hrastih, mecesnih in čreslu. Žbilek o borovcih seveda. In Janez je bil vesel, da bi bil plačal štefan vina, ko bi kdo le žugnil, od samega veselja, da je skrita njegova skrivnost.

Skoro so že dovečerjali pri Mocarjevih, ko se je Janez vrnil. Suknjič čez ramo in klobuk postrani; ne veliko, za Janeza pa dovolj.

Gospodar in gospodinja sta sedela pri stranski mizi. On je računal v koledarju, kdaj da bo vrgla krava Roža, ona se je brezdelno opirala na laket.

Ko je zagledala Janeza, se je veselo namuznila. Potegnila je moža za rokav in mu pomežiknila.

Mokar je povetil koledar in pogledal čez naočnike. Tudi on se je nasmehnil.

»Janez, kako si opravil?«

»Kar dobro. Hrastov, mecesnja, čresla, borov, vsega je dovolj. V nedeljo, sem jim rekel, naj pridejo ponudit.«

»Prav si naredil!«

Mokar je spet dvignil koledar, pogledal skrivaj še enkrat Janeza, potem ženo, ki mu je vnovič namežiknila.

»Nocoj ga malo ima,« je pošepetala.

Janez se je obrnil k družini.

»No, ali bo kaj za večerjo?«

»Vidiš žlico in skledo!«

Špela se mu je odmaknila, ker je bil ob njej prostor za velikega hlapca.

Tedaj se je oglasila Ančka.

»Janez, zate sem posebe postavila.«

Ančka je naglo odšla v kuhinjo.

Špela je mrčezno pogledala za njo in položila žlico iz roke.

»To je potuha!« je rekla Rezi in si odlomila grižljaj kruha.

Ančka je postavila lonček in skledico pred Janeza.

»Ne bom tukaj jedel. Pri tebi bom, Ančka; Špela je huda.«

Janez je prisedel na vogel poleg Ančke.

»Poglej, ti si name mislila, jaz sem nate mislil.«

»Vidiš ga?«

Potegnili so iz žepa veliko srce z rdečo rožo. Ančka se je naglas zasmejala, gledala veliko srce in popravljala liste rdeči roži, ki so se bile zmečkali v žepu.

Tudi Mokarica se je zasmejala.

Ančka ji je nesla pokazat srce.

»Janez, ali meni nisi prinesel nič semnja?«

»Mama, tudi.«

Popustil je žlico v skledi.

Ko je vstal, mu je zdrsnil suknjič z ramen. Dekli sta se zasmejala, Miha je siknil skoz zobe: »Pijan je.«

Janez je ujel suknjič in segel v žep po cukrčke.

»Nate, mama!«

In še enkrat je segel in jih dal pol pesti Ančki.

»Še tole, deklič moj!«

Miha se je zakrohotal.

Janez se je bliskoma zasukal.

»Zakaj to?« je zagrmel nad hlapcem.

»Psst!« je zašumel gospodar in mračno pogledal po hiši.

Janez je sedel k mizi, Miha je obmolknil, Ančka je pospravljala.

»Da mi greste takoj spat. Jutri ob štirih morata biti naprežena oba para. Miha in Lukec gresta po hlode, Janez, ti pa posuj ozimino z umetnim gnojilom, je zadnji čas.«

Družina se je naglo razšla, le Janez je še obsedel na voglu in večerjal.

Ko je Miha šel mimo kuhinje, je pomolil glavo skoz duri in rekel:

»No, deklič moj! Ali te ni sram, ki imaš pijanca za fanta!«

Ančka se je ozrla. Skleda ji je zdrsnila v pominek in lica so jo zapekla, tako je zardela.

Miha se je zakrohotal, zaprl vrata in žvižgaje odšel.

Ko se je Janez drugo jutro prebudil, ga je glava bolela.

Konj ni bilo več v hlevu. Hlapca sta že odšla, in Janez ni nič čutil. Tako je spal. Prvič se je to zgodilo, odkar je bil pri Mokarju. Sram ga je bilo, da je kar planil s postelje in se šel umivat k vodnjaku.

Ko je stal pred hlevom in si drgnil obraz s hodnično brisačo, je prišla Ančka čez dvorišče proti drvarnici. Domislil se je večera in še bolj ga je bilo sram. Tiho se je umaknil v hlev. Toda vrat ni zaprl, da je skrivši gledal za dekletom.

Ančka se je vzpenjala na prste in s težavo jemala polena z visoke skladovnice.

Janez je vrgel brisačo za vrata in stopil na pomoč.

»Saj ne moreš. Premajhna si!«

Njegove močne roke so se iztegnile po drva.

»Ni treba, Janez, saj bom sama!«

Taka žalost je bila v glasu, da se je ozrl.

Zagledal je objokane oči.

»Ančka, zakaj jokaš!«

»Saj ni res. Pusti me, Janez!«

Pokleknila je k polenom in si jih devala v naročje.

»Vsa si žalostna. Kaj sem ti storil?«

»Ti nič.«

»Kdo pa?«

»Pusti me, Janez, lepo te prosim!«

Ančka se je ozrla za hip vanj in oči so ji bile vse rosne.

»Povej mi vendar. Saj veš, da sem veliki hlapec, ki ima kaj besede pri hiši.«

Ančka je dvignila polena.

»Najbolje je, če me kar pustiš. Lej, Miha me je snoči dražil, da imam pijanca za fanta. Tako sem jezna nanj, ko nisi bil nič pijan. Toda nikar mu ne pravi!«

»Ančkaa!« je zaklicala gospodinja skoz kuhinjsko okno.

Dekle je naglo odšlo z drvmi, Janez je obstal skrit v drvarnici in ni upal iz nje, Mokarice se je bal.

Ko se je skrila njena glava za oknom, je prekoračil z dolgimi stopinjami dvorišče, šel v hlev, zaloputnil vrata za sabo, pobral brisačo, jo vrgel na posteljo in rekel:

»Prokleti smrkavec!«

(Dalje.)

PESMICA.

Zložil Narte Velikonja.

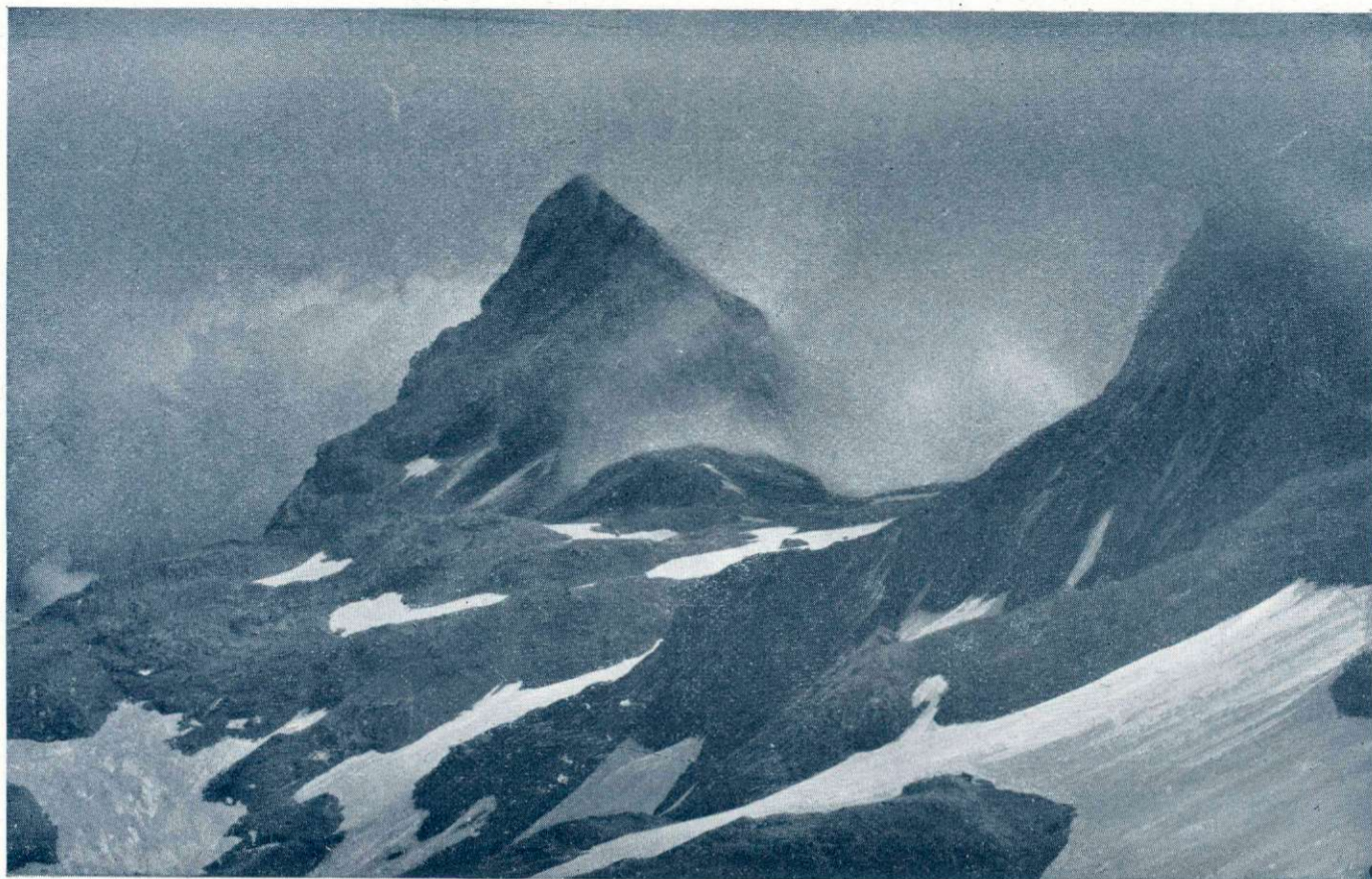
Sam ne vem še, kaj mi je:
je-li žalost, je-li jeza ali nada.
Moje dekcle pravi,
da me nima rada . . .

Če je žalost — žalost zadušim
in zagrebem kakor mrtvo dete
in navriskam svojo mlado moč
do strasti razgrete . . .

Če je jeza — jeze ne poznam;
jeza škodi, če jo zasadiš —
in v puštinjo nemo spremeni
božji paradiz . . .

Nada? — Dete, kje si bilo zdaj? —
Duša te izdala je potrta? —
Vstopi, vrni, vrni se nazaj;
vrata so odprta . . .

NA TRIGLAVU
OB NEVIHTI.

(Fot. Ant. Gregorec.)

S POTI.

Piše Izidor Cankar.

Benetke.

Ne da se mi odpotovati iz Benetk. Sklenjeno je bilo, da bova danes kosila v Veroni, in sva še vedno tukaj. Sam sem vstal precej pozno in sem moral še klicati Fritza. Spal je z rokami pod glavo, zmršenih las in zardel, kakor spe otroci.

»Vstani, mladec, dan se dela!«

»Ali moram precej vstati?«

»Kar precej.«

»Ali ni še četrť ure časa? Vsi italijanski vlaki imajo velike zamude. Daj mi mojo popotno toileto tam z umivalnika. Hvala ti, vzorni prijatelj moj.«

Vzel je ogledalo iz torbice in se pogledal.

»Grđ človek sem; oči so mi krvave; snoči sem preveč pil. Ester bi me bila žalostna; preveč je pedantične narave. Danes bom v Veroni zopet pil in ji bom pisal, da sem.« Zatisnil je oči in se smehljaj.

»Ali boš vstal?«

»Pet minut je še časa.«

»Jaz pojdem sam.«

»Te žalosti mi ne boš napravil. Glej, ko zatiskam oči, vidim temo in srebrne žilice plešejo preko nje. Zdaj se je izpremenila tema v rumenkasto polje, ki ga preprezajo tanke, drobne čipke. In zdaj vidim prav natančno bezgovo cvetje. Kaj bi hodila v Verono? Zdaj vidim briljanten diadem

na zelenem baržunu. Ali vidiš tudi ti vsako jutro in vsak večer vse mogoče stvari?«

Vzel je še enkrat ogledalo.

»Še vedno imam krvave oči, toda sicer sem lep mladenič. Odločil sem se, da grem v Florenco. Vsak večer bom pil kot snoči in bom prišel tja kot razvalina. Zanimivo bo.«

Tako sva zamudila vlak. Ko bi ga ne bila zamudila, bi mi bilo žal; skoro gotovo bi me nikoli ne našlo tole pismo:

»Dragi prijatelj!

Grdo in nesramno je, da me vabiš v Italijo, ko vendar veš, da se pojutrišnjem začne šola. Sem že teden dni v Ljubljani. Ko bi mi bil pisal domov na počitnice: pridi za menoj! — bi se nasmejaj tebi in Benetkam. Tu v Ljubljani (naj ti priznam svojo sramoto) me je, ko sem prejel tvojo razglednico, res obšla želja, da bi si izprosil dopust in odpotoval kamorkoli. Vse nadloge, ki sem se jih o počitnicah že bil odkrižaj, so zopet prišle nadme tisti trenutek, ko sem stopil v mesto. Tako sem nervozen, da sem že tujim ljudem na poti (sebi sem od rojstva), vso samozavest, ki sem si jo bil doma priveljačil med kmeti, sem zopet izgubil, ko sem srečal prvo suktnjo, lepšo od svoje. Pogledal sem tudi že v gimnazijo (vsa je prepojena z nekim smrdljivim oljem in se v dveh me-

secih ni mogla dodobra prezračiti) ter sem si rekel: dragi profesor, zopet te čaka tristo dni možganskega rokodelstva, zopet bo treba podajati nič za drag denar in vzgajati prihodnje penzioniste, da si sam prislužiš pokojnino. (Ne smeš se. Nekaj je le narobe pri nas, sicer bi vsaj mi mladi ljudje ne mislili tolikokrat na pokoj!) Bil sem tudi v konferenčni sobi (zopet tisto smrdljivo olje), v tem razmetanem skladišču bivše učenosti, kompetirajoče učenosti (tudi jaz bom letos kompetiral). Vse to bi se še preneslo, ko bi le vreme bilo lepše. Ves dan gre dež in barometer neprestano pada; zdi se mi, da mi je tudi v glavi vse vlažno in sluzasto. Povem ti, da me Ljubljana ubija.

Ali veš, kako sva jo ljubila nekaj? (Ti jo menda ljubiš še vedno?) Ko sem mislil nanjo iz daljave, sem si včasih zašepetal: bela Ljubljana — in sem jo videl belo kot golobico, kot nevesto, kot planjavo narcisov in so mi stopale solze v oči. (Bil sem otrok.) Ti si jo imenoval matjuško našo in jaz sem rekel: Ljubljana, ti si nam Sion. Ljubil sem jo vso tako, kakršna je. Njene lepe cerkve in tihe ulice, bele procesije o Veliki noči in svetem Telesu, frančiškansko nedeljsko mašo in postajanje na trgu po maši, dijaški flirt majniških šmarnic, vso to veselo, domačo pobožnost. Ljubil sem njene semanje dneve, smrad usnja na Vodnikovem trgu, kruljenje pitanih svinj po Poljanski cesti, težke konje in kratkorože, širokonože krave, ki so nam smetile ceste. Njeno otroško ambicioznost, uvele cvetlice na balkonih, počasni tramvaj, promenadne koncerte in vélike koncerte, pritisk okolice in dežele na blagajno, reklamo in vence in vso to srečno nevednost; njeno posvaljkano elegantnost, prostaško kričanje na promenadi in v gostilni, nesramnost njenih parfumov in njene dandyje.

In danes me Ljubljana ubija; ne samo mene, temuč vse, ki smo jo nekaj ljubili. Nerazumljivo mi je skoro, kako se zgodi, da smo vsi v močvirju, ko stopimo vanjo. Nevede in neopazno nehamo misliti — mi mladeniči, ki smo hoteli vse preosnovati! — Živimo kot druge alge in se gibljemo, kakor voda pljuska. Nekateri se iz obupa ženimo, drugi se iz obupa ne ženimo. Posedamo po kavnarnah in gostilnah, spoštujemo starejše in zmerjamo mladino. Popolna skladnost je v naših mislih, med seboj se natanko poznamo. Moj prijatelj dobro ve, kaj imam v žepu, in še bolje, česa nimam v glavi. Bogovi nas hočejo pogubiti in so nas udarili z vsevednostjo. Jaz govorim o vsem, in sicer razumno (o prirodoslovju najmanj, ker je moja stroka, kajti o tem govore drugi, ki niso prirodoslovci, in sicer razumno). Predavam po-

ljudno in snujem znanstvene organizacije. Mlajši pravijo, da je vse, kar delam, ničvredno, starejši menijo, da je odveč, v resnici pa mlajši še slabše delajo in starejši sploh ne delajo. Jaz se nič več ne spoznam.

Vidiš, taka je Ljubljana, mesto zdravega zraka in kužnega ozračja; od zraka se debelimo, z ozračjem narkotiziramo misli. Taka je Ljubljana, razbojniško gnezdo poštenjakov, prestolica pregnanih kraljev, ki žive na tuj račun in od lastne zadovoljnosti, mesto vlačugarjev brez vlačug, mesto navdušenja za vse, kar je resnično, dobro in lepo, ter ljubezni za vse, kar je lažnivo, slabo in grdo. ‚Noro‘ gremo gledat v gledališče, ker menimo, da se vrši v blaznici; na razstavo se hodimo razstavljati; ‚Samogovorov‘ še danes ne razumemo, pač pa vemo, da Zupančič nima državnih izkušenj, da je očeta zaklal, spekel in snedel ter da je sploh velik poet; tudi glede Finžgarja smo na jasnem, da je naš najboljši romanopisec, ko bi le nosil kolar iz kavčuka — in čemu imamo pravzaprav lastno časopisje, če se ne meni za njegovo klet, kjer ima že sedem let tri žene zazidane? Ah, vrag me vzemi, govoriti moram naravnost, sicer me boš še ti napak razumel: Mesto, ki se vedno smehlja, kadar obrekuje, in vedno obrekuje, kadar se smehlja; sejmišče strahopetnosti, sramotni kamen odkritosrčnosti, Olimpija hinavstva, Ahilova peta brez Ahila.

Toda ti si hodil v ruski kružok in nemara še vedno ščebetaš: matjuška naša ter me obsojaš. Bojim se, da res nimam prav. (Tako me je popočila Ljubljana.) Kadar pridem z razumnimi ljudmi skupaj in jamem razgrajati, mi povedo, da tukaj ni denarja, tam ni rok, ta ne ve, kako bi, in drugi nimajo časa; da je vse dobro in da bo vse še veliko bolje; da smo mladi sami zabavljaji. Najprej se začudim, potem vidim, da imajo prav, ki poznajo življenje. Najdražji bratec moj, vidiš, to so prve nežne korenine, ki jih poganjam v Ljubljani; kmalu se bodem veselo zibal alga med algami.

Sicer bi pa bilo vse v redu, ko bi le vreme bilo lepše. Imam novo stanovanje« . . . itd.

Hodil sem ves dan po Benetkah in sem bil vesel, da sva zamudila vlak. Nikoli ne bom pregledal tega mesta do konca, predolgo ga je znašala zgodovina. Truden sem; nisem zaspan, pa bi spal. Morje je črno in mirno, par luči je ob obali. Čisto tiho mi je v glavi in v srcu, kakor bi vse misli dremale pod dobro, toplo roko; tako mora biti podojenemu otroku. In še to pismo.

O Ljubljana, ljubica naša sovražena, ali nam ne bo nikoli bolje s teboj?

Verona.

Spotoma sva se ustavila za par ur v Vicenci; bila je že tema, ko sva dospela snoči v Verono. Sedla sva v nerodni hotelski omnibus in čakala, da krenemo v mesto. Sluga je vrgel najino prtljago na streho voza, stopil dol, govoril nekaj z voznikom, splezal zopet na streho in kmalu nato popolnoma izginil. Fritz se je naveličal čakanja in kričal iz voza kočijažu:

»Ali bomo tudi večerjali v omnibusu? Jaz grem nocoj še v kino!«

Kočijaž ga ni slišal. Sluga je prikričal iz kolodvorske veže, nato sta izginila obadva.

»Bağage,« je rekel Fritz in si prižgal cigareto. »Zdaj se niti na Baedekerja ne zanesem več. Glej, kam je naju zapeljal.« Pogledal se je v veliko ogledalo, ki je zakrivalo kočijažev hrbet. »Umil bi se bil lahko tačas,« je dejal in si pogladil lase.

Čez par minut sta prinesla sluga in kočijaž velike kovčege in jih spravila na krov. V voz je stopila mlada dama in za njo gospod. Sluga je zaloputnil težka vrata in sedel h kočijažu; voz se je zazibal in premeknil.

»Reci slugi, naj mi obriše sedež; prašen je,« je dejala mlada gospa, stoje sredi voza. Govorila je nemško.

»Čakaj, obrišem ti ga sam,« je odgovoril gospod in segel v žep po robec.

»Ne, sluga naj ga obriše!« je rekla gospa.

Gospod je ustavil voz in priklical slugo; hotel mu je dopovedati, kaj je, toda mladi mož ga je najprej debelo gledal, potem pa vtaknil glavo pod sedež. Ni vedel, kaj je narobe.

»Ah, sedež mi obrišite!« je velela gospa.

»O, sissignora!«

Fritz jo je premeril vso, pogledal skoz okno, cmoknil z jezikom in mi rekel ravnodušno: »Krasen kolodvor!« Bilo je zopet eno izmed njegovih dijaških dvoumnih prostaštev, ki se jih ni hotel odvaditi. (Opazil sem večkrat, da je vedé sirov in da mu to samo ponižanje dobro dé; boli ga in ga vendar išče; rad se muči na vse načine.) Potem mi je še pošepetal skoz okno: »Saj vendar ne misliš, da je njegova žena?«

Bila je petindvajsetletna, trudne, skoro prezrele lepote. On je bil dve leti ali tri mlajši od nje. Voz se je nerodno premetaval po slabem cestnem tlaku in zavijal iz ulice v ulico brez konca. Bilo nam je vsem mučno molčati.

»Oprostite, ali se nisva midva že nekje videla?« je vprašal gospod Fritz. Moral je biti dober človek; sam je vedel, da se nista še nikjer

videla, in nam je hotel vsem pomagati iz zadrege.

»Ali se tudi Vi mene spominjate? Jaz sem Vas takoj spoznal, ko ste stopili v voz. Sedeli smo zvečer na Markovem trgu pri isti mizi,« je odgovoril živahno Fritz. Lagati mu je bila resnična naslada.

»Oprostite, midva sva se zvečer vselej vozila po morju. Pri godbi je preveč ljudi.«

»Ah — tisti gospod je bil Francoz, pa Vam je zelo podoben. Glejte, sedaj se spominjam! Ko sem se vozil na Lido, sem Vam sedel na parniku nasproti. Imeli ste nizke čevlje.«

»Navadno imam nizke čevlje,« se je zadovoljno smejal gospod.

»Vi nam niste nikoli nasproti sedeli, gospod,« je dejala gospa z mirno gotovostjo.

»Kaj niste bili v Benetkah?«

»Pač, bila sva v Benetkah in na Lidu. Mudila sva se tam teden dni. Bilo je krasno; to je bil najsrečnejši teden mojega življenja. Fotografirala sva se pred svetim Markom in v gondoli. Čakaj, ljubica, ali imaš fotografije s seboj?«

»Nimam jih.«

»Pač, v torbici so!«

»Pravim, da niso.«

»Vem, da so. Sam sem jih del noter, ko sva odhajala. Poglej vendar!«

»Ne bodi otročji, čemu?«

»In ti ne premodra! Daj, da pogledam!«

Pokazal je fotografije: v temi ni bilo veliko videti.

»Dobre fotografije so,« sem rekel.

»Slabe so in neumnost,« je odgovorila. »Ali ne bode konca te vožnje? Daj mi Baedekerja, dragi!«

»Benetke so take, da zapeljejo človeka v neumnost, milostna gospa,« je dejal Fritz. »Ni drugače, sicer bi ne bile Benetke. Tam živimo skoro v vodi, v novem elementu. Tisti dirindaj me vsega prevzame in pootroči. Pisal bi pesmi à la oslarija, splezal h kvadrigi na fasado svetega Marka in med golobi bingljajal z nogami. Ali se ne godi tudi Vam tako, milostna gospa?«

»Koliko ste stari?«

»Šestindvajset let sem izgubil. Sedemindvajseto skušam rešiti.«

»Kaj ste po poklicu?«

»Prištevajo me med umetnostne zgodovinarje.«

»Tako? — Ali ne bo še konca te vožnje? Daj mi vendar Baedekerja sem, dragi!«

Fritz si je zopet prižgal cigareto. Videl sem ga, da motri svojo novo znanko s polzaprtim levim očesom in malo naprej sklonjen. To je vselej

znamenje, da smatra soseda za sebi enakovrednega in da bo nesramen.

»Gospodična, Vi ste starejši od mene, kajne?« je rekel.

»Ne, mlajša je. Vse to je nesporazumljenje. Dovolite, moje ime je Winter — moja soproga Karla. Stanovali bomo v istem hotelu, prav je, da se seznanimo,« je posredoval mladi gospod. Tudi jaz sem se predstavil, Fritz se je priklonil.

»Ali se boste dalje časa mudili v Veroni, gospodična?« je nadaljeval Fritz.

Karla ga je naglo pogledala in se obrnila k možu:

»V nebesa pridem prej kot v ta prašni hotel. Tak, daj mi Baedekerja!«

Medtem je voz prigrmel v hotelsko vežo, služinčad ga je obstopila. Winter si je izbral prvo nadstropje, midva tretje. V vratarjevi loži smo se razšli.

»Lahko noč, gospoda!« se je smehljaj dobrohotni Winter in odšel po stopnicah. »Pojdiva, Karla!«

Fritz je stopil k njej.

»Na svidenje, milostna gospa!«

»Prav ste imeli: nisem gospa. Toda svidenja si ne želite, mladi gospod!«

»Zakaj?«

»Izgubili boste tudi sedemindvajseto leto, mladi gospod!« Odšla je mirno po stopnicah kot ženska, ki natančno ve, kam gre. Postave je krasne in ima zelo eleganten potni površnik. V vozu sem jo prej slabo videl; obraza ni lepega.

»Ali vidiš, kako je ponosna, Verehrtester?« mi je rekel Fritz, ko sva šla sama v tretje nadstropje. »Ali vidiš, kako je visoka in imenitna? Ali si videl, kako me je žalila? Ne vem, ali je gos, ali genialna ženska. Bojim se, da ni gos.« Šel je upognjenih pleč kakor rokoborec, ko se pripravlja na naskok. Fritz je ponosen in občutljiv in misli, da se mu mora svet pokoriti.

Umival sem se še, ko je pogledal v mojo sobo, že napravljen.

»Ne bo me k večerji nocoj, grem v kino. Ti boš ostal doma, kajne? Lahko noč!«

Ni me hotel s seboj. Kadar ne ve, kaj bi, tedaj je sam, in če je v družbi, je neznosen. Danes je sedel zaspan in izbit z menoj na terasi pred vrati sv. Zena (ne da si dopovedati, da so iz dvanajstega stoletja, in trdi venomer, da so slabo kovaško delo), se rval z veronskimi paglavci, ki so ga prosili cigaret, fotografiral bolno dekletce, ki jo je brat na stolu pripeljal v cerkev, kupoval kozje mleko in se bratil s cerkovnikom.

»Ali veš,« mi je dejal, »da Winterja ni več v našem hotelu? Rekel sem ti, da je ponosna ženska. Kadar sem jaz rekel: da, ni še nobena odgovorila: ne — ta bi mi tako odgovorila. In vendar — če bi vedel, da je v Veroni, bi spravil očeta na kant, toda ona bi me na kolenih prosila ljubezni, kakor mačka bi se metala krog mojih nog, pred menoj bi se plazila na tleh in mi z lasmi postiljala pot. »Pridi sem,« je prijel umazanega fantalina za ušesa, »ali misliš, ti opica tripolitanska, da bi tega ne dosegel? Pojdi v cerkev in pomoli za Karlo, če bi se imela še enkrat srečati.«

Verona.

Fritz je iztaknil znamenit kino. Skrit je v temi neke stranske ulice — jaz nisem znal nazaj domov, toda Fritz se dobro orientira — in tujec ne pride izlepa do njega. Mislim, da pri predstavi ni bilo tujcev razen naju.

»Božanstven kino,« mi je rekel, »neprecenljiv kino. Danes imajo na programu: Quando l'amore muore . . ., (drama emozione). Nikar naj te ne bo sram, Herzallerliebster. To so kulturni predsodki, kar te vznemirja.«

In tako sva šla v kino. Res, to je več kot kino, kar obljublja program: balet, soli in zbori, virtuozi na raznih instrumentih, prizori in pantomime ter čudoviti barvani filmi, neizčrpano veselje.

»Glej, polovica je vojakov, malik moj! Najprej bodo pljuvali, potem vpili in ploskali, na koncu bodo zapeli tripolitansko koračnico. Ah, naj te ne ženira ta zrak; če bi bil Rimljan, bi se v cirkusu ne mogel počutiti bolje. Ah, glej balet!«

Plesalo je pet deklic, najmlajša še ni bila sedem let stara in najstarejša komaj dvanajst. Bil je čuden, splašen ples, zmešano stopicanje, mahanje rok, kakor bi se vse potapljale. Za odrom je nekdo brenkal na gitaro.

»Brave, brave!« so vpili vojaki.

»Poverine!« je rekla gospa za nami.

»Kaj posega ta ženska v pravilni tek zvezd?« je sikal Fritz. »Ona misli, da bodo ta dekleta najprej plesale, potem prodajale rože, potem se vlačile po cestah. Poverine! Kaj jo briga? Svet se pravilno suče, in nihče naj ga ne skuša presukavati. Pojdiva domov!«

Neznosen mi je bil; tudi v meni je vse trepetalo in truda me je stalo, da sem molčal. Zopet bi ga hotel udariti. Kako čudno je vse to; nobeno čuvstvo in nobena misel v njem ne najde neposredne poti in vsako besedo, ki jo izreče,

je treba zasledovati po vijugah, da se odkrije nje pravi pomen. Bolj žal mu je bilo deklet, kakor meščanke, ki je vzdihovala za nami.

»Pojdiva pit!« se je premislil, ko sva prišla mimo nizke gostilne. In sva šla pit. Po sobi so stali prazni in polni sodi, ljudi je bilo malo.

Nalil si je kozarec.

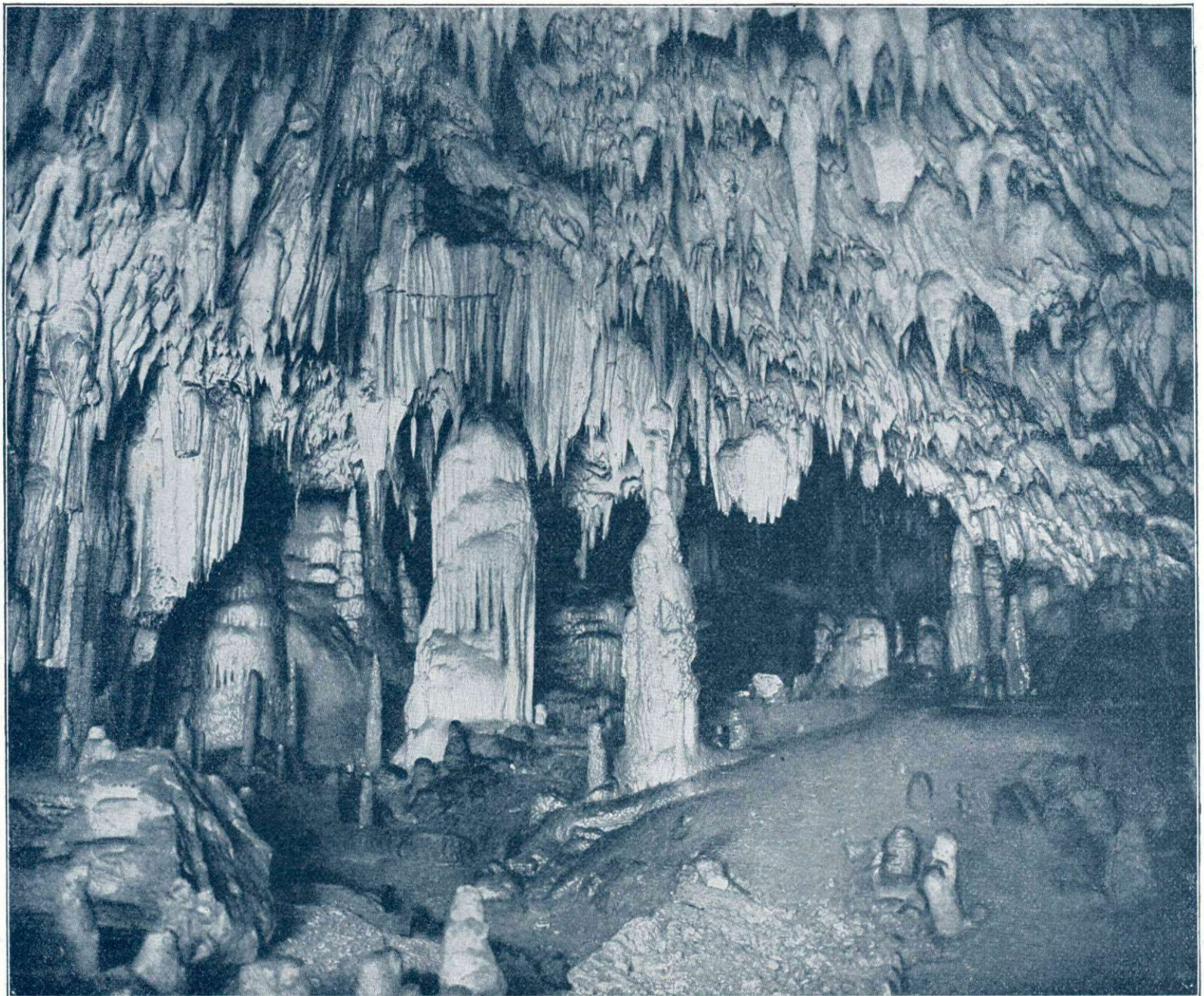
»Na smrt, sodobnik moj, in na svidenje s Karlo! v Florenci moram priti kot razvalina; Ester me bo gledala in ne bo verjela.«

»Kako sta sedaj z Estero?«

»Meniva se pametno, Fritz! Ti se neprenehoma giblješ v ekstremih. Obup in titanska samozavest, ljubezen in sovraštvo, dvom in vseslutnost si podajajo roke v tvojem srcu...«

»Kako si predstavljaš to figuro?«

»Pusti figuro in ne pij toliko! V neprestanem boju s samim seboj in s svetom gubiš delavne dneve in nočni počitek, se vzgajaš za brezkoristnega človeka, pripravljajš za brezdelje, in misliš, da so aforizmi, ki jih s težavo narejaš, res več kot igrača. Sam veš, da vse tvoje modrovanje in

IZ NOVOODKRITEGA DELA POSTOJSKE JAME.

»Zelo enostavno. Jaz pravim: Pusti me, ne ljubim te več. Ona mi odgovarja: Ne razumem te, v Florenci se bova pogovorila. Jaz jo rotim: Pusti me, dokler te ne držim; smrt ti bo. Ona mi nanovo odgovarja: Nemiren si in iz ravnovesja; ne pustim te, dokler te morem držati.«

»Ali bi se ne znal umiriti, Fritz? Ali bi ne mogel najti ravnovesja?«

»Kako, zdravilna roža moja? Ali veš ti leka, vsevedni? Razodeni mi skrivnostni sok, čudotvorec, dobrotnik!«

samorazkranje splahne, kadar izkušaš razumno govoriti; kadar si sam v sobi, leno polegaš in preustraš svet; če potem stopiš na cesto, vidiš, da je svet drugačen, kot si ga predstavljaš, in samega sebe ne poznaš.«

»Leka, leka, čudodelnik!«

»Uredi svoje misli in življenje. Bodi skladen sam s seboj, živi vsega človeka!«

»O, poznam te, konjedec, poznam tvoje mazilo. Vse svoje sile, dušne in telesne, naj skladno razvijem. Naj bom človek krepkih mišic, trdnih

živcev, človek, ki ljubi, je in pije normalno, ki misli trezno, čuti pošteno, ravna pravično. Nečem tvoježa zdravila, zdravnik! Vem, da bom poginil te bolezni, pa jo ljubim, kakor mati otroka. Ljubim ta večni nemir, čuvstveno razdrapanost, ljubim glavobol in besede brez zveze, svoje vseslutnosti bi ne zamenjal za vsevednost. Ljubim ga, ki me tepe in zaničuje, in še bolj ljubim sebe, ko se tepem in zaničujem. Bolj sem srečen v tem boju, večni revolti in bolj zdrav kot zdravnik.«

Bil je ves zardel. Pil je preveč.

Ko sva v njegovi sobi pokadila cigareto in se razhajala spat, mi je še dejal:

»Vse govorjenje je bedasto. Ko bi ne imel vere v Boga, bi niti trenutek ne pomišljal in bi

si nastavil tale browning na sence. Vidiš, počilo bi prav tako in škode bi bilo tudi komaj kaj več.«

Sprožil je skoz okno; stekla so zažvenketala po tleh.

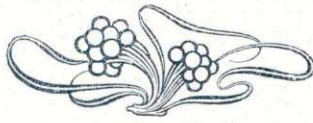
»Končni efekt je dobro premišljen, Fritz.«

Obrnil mi je hrbet; sramoval se je in je tiho odgovoril:

»Če mi boš hotel brati v srcu, bom morda bolj efektno končal in drugam meril. Pojdi spat; ne gubi delavnih dni in nočnega počitka.«

V tem trenutku je vstopila v sobo prestrašena sobarica.

»Revolver se mi je sprožil, gospodična. Ubil sem okno; to pride v moj račun.«

GOSPOD MATEVŽ IN NJEGOVA ZGODBA.

Spisal Ivan Cankar.

Seznanil sem se bil po naključju, ne vem več, kje in kako, s starim gospodom, vpokojenim profesorjem. Kako da se je pisal, sem pozabil, ime pa mu je bilo Matevž. Sešla sva se pozneje še večkrat v prijazni krčmi zunaj mesta, kamor je zahajal ob lepih dnevih, »da si razmaje te vražje noge«. Bil je v mnogih ozirih spodoben in celo prijeten gospod. Precej rejen, že nekoliko osivel, zalitih, zdravih lic in drobnih, mežikajočih, dobrodušnih oči, ki jih je skrival za črnimi naočniki, kadar je brila burja, ali če se mu je bleščalo. Malo preveč zgovoren je bil; teklo mu je kar tako, brez napora, tudi brez vsake prave smeri; zdaj se je obrnilo na levo, zdaj na desno; in če je kdaj nenadoma zadel ob plot, da ni mogel čezenj, se je brez skrbi in zadrege vrnil po prejšnji poti, kakor da se ni bilo pripetilo nič nerodnega. Poslušal sem ga rad in verno, kadar je pripovedoval o davnih časih, o ljudeh, ki so jim živela komaj še imena, o tistem življenju, ki se nam, hlastno in slepo živečim, zdi samo še kakor napol zbledela podoba na steni, ki pa vendarle živi v naši krvi ter nam naskrivaj narekuje besede in dejanja. Ob takih urah sem slonel za mizo tih in zamaknjen. Res je bilo treba časih zaradi ene same jagode lomiti in sekati skozi goščavo besed; ali v naših krajih se človek takemu opravilu že zgodaj privadi.

Nekoč me je povabil s seboj v mesto; rekel je, da ima doma imenitno staro slivovko. Šel sem

rad, ker sem bil radoveden, kako domujejo stari samci. Stanoval je v svoji hiši, velikem, starinskem poslopju z obširnimi, mračnimi vežami, strmimi stopnicami in vlažnimi hodniki. Zdelo se mi je, da sem že videl to hišo — tam kje v starih povestih. Tudi stanovanje samo je bilo mračno, dišalo je v njem po plesnobi in vse je bilo kakor s pajčevinami premreženo. Pohištvo je bilo iz davnine, mrko in pusto, nekako zakrknjeno, brez besed in brez smehljaja.

Ko je bil gospod Matevž zaprl duri za nama, se je ozrl po izbi s srečnim, veselim pogledom, lica so mu žarela in zakrilil je z roko.

»To je moj dom, gospod pisatelj . . . moja kajbica, moja kajbica, gospod pisatelj!«

Malo neprijetno mi je bilo, da me je neprestano klical za gospoda pisatelja; hotel je poudariti, da on, razumen človek, ve in uvažuje, kaj se to pravi, pisatelj; in tako je ozaljšal z »gospodom pisateljem« sleherni stavek; če ga je bil pozabil koj ob začetku, ga je privesil koncu, da bi ne bilo zamere.

»Moja kajbica!« je ponavljal, mežikal ter si mel roke. »Ali se Vam ne zdi, gospod pisatelj, da človek . . . no . . . takorekoč . . . da še svoje srce odklene, kadar odklene duri svojega doma? . . . No . . . sedite, gospod pisatelj, tja sedite!«

Pogreznil sem se v naslanjač, kjer je morda pred sto leti, v dneh Napoleonovih, sedel mladenič, ded gospoda Matevža, ter sanjal o slavni Iliriji.

»Ne zamerite, gospod pisatelj!« je rekel gospod Matevž ter je stopil v drugo izbo. Ko se je povrnil, je bil ogrnjen v rdečežolto haljo, kakor so jih nosili dedje, na glavi je imel rdečežolto čepico z bingljajočim čopom; prinesel je veliko steklenico in dvoje čašic.

»Pokusite!«

Slivovka je bila res imenitna, koj mi je pogrnala ogenj v lica. Gospod Matevž je zatisnil oči, ko je pil, nato pa je počasi in očitajoče zmaljal z glavo ter se trpko nasmehnil.

»Kaj pijo ljudje dandanašnji, moj Bog, kaj pijo! In za kakšne denarje! . . . Naročite slivovke, gospod pisatelj — kaj Vam bodo dali? Gnojnice, ne zamerite! . . . Tole mi je bil prinesel moj brat, tam s polhovgraških hribov . . .«

Pomolčal je; njegove misli so se bile najbrž kar nenadoma napotile v tiste kraje, koder je nekoč prepevaje hodila njegova mladost. Moten in sanjav je bil njegov pogled, vzdignil se je bil ves zamaknjen proti stropu, nato je romal križem po stenah ter se vzdramil ob podobah, ki so visele tam.

»To je umetnost!« je pokazal s prstom gospod Matevž. »Toliko govore dandanašnji o umetnosti . . . pa če pogleda človek te reči, te nove, kaj vidi? Zadnjič sem si bil ogledal podobo, ki so jo tako hvalili — in kaj je bilo, kaj pravite, gospod pisatelj? Kozolec je bil, čisto navaden kozolec, še celo prazen kozolec, in človek je moral stopiti za tri klaftre nazaj, da je mogel razbistriti, če je tisto res kozolec, ali če ni morda skladovnica drv . . . Kaj pomeni kozolec in čemu ga je treba slikati? Ali vas navdušuje, navdaja z občutki . . . prazen, podrt kozolec? In kako bi ga obesil na steno, v kakšen okvir bi ga vtaknil? Podrt kozolec, pa zlat okvir! . . . Glejte tam, gospod pisatelj — Benetke in doževa palača! Vse resnično . . . prav kakor je . . . ali ste že bili v Benetkah? — In tam . . . naše planine! S prstom Vam lahko pokažem, kateri je ta in kateri oni vrh; umetnik jih je bil zadel, razvrstil in premeril skoraj še boljše kakor fotograf! . . . Ali tam, glejte — beduini v puščavi! Kar vročina oblije človeka in zažeja ga, če jih pogleda! . . . Tukaj so ideje, človek nekaj vidi in nekaj občuti — kaj bi občutil ob kozolcu?«

Po stenah so visele podobe v širokih, pozlačenih, že opršenih okvirjih. Podobe, kakor jih ponujajo popotni židje od hiše do hiše in od vasi do vasi. Gospod Matevž jih je ogledaval povrsti, časih je zatisnil eno oko, z drugim pa je veselo pomežikaval.

»Ste brali o tistem umetniku, gospod pisatelj?«

In pripovedoval mi je o znamenitem grškem umetniku, ki je naslikal grozdje tako verno, da so ga prišli vrabci zobat.

»To je bil umetnik . . . križ božji, to je bil umetnik! Dandanašnji . . . kje je umetnost dandanašnji?«

Zmajeval je bridkostno z glavo ter je točil.

»Pijte, gospod pisatelj . . . zares imenitna slivovka . . . od mojega brata, s polhovgraških hribov! . . . In kako je z našimi pesniki dandanašnji? Bog se usmili! Idej ni, idej, gospod pisatelj! Kje je Lovro Toman, kdo ga še pozna? Ta je imel toliko idej . . . toliko idej!«

Gledal je zamišljen proti stropu; čisto motne, od spominov zasenčene so bile njegove oči. Zelo je bil ginjen in dolgo ni izpregovoril. Poznal sem to njegovo ginjenost in sem jo molče spoštoval. Obšla ga je časih kar nenadoma, brez povoda, kakor obide nekatere ljudi, kadar si domislijo, kako lepo in žalostno bi bilo, če bi, recimo, ležali zdajle na mrtvaškem odru, tihi, blede, nepremični . . . ter bi se razlegalo po hiši ihtenje, razlegale se brezupne prošnje: »Vzdrami, oj vzdrami se!« . . . in tako dalje . . .

Ozrl se je name z resnobnim, milobnim smehljajem, pa je koj umaknil pogled; vse je kazalo, da bi mi bil rad povedal nekaj prav posebnega, kar ni maralo kar tako iz ust; nagnil sem glavo bliže k njemu.

»Gospod pisatelj,« je izpregovoril tiše, skrivnostno, »snov bi imel za Vas . . .«

Presunilo me je neprijetno, kajti že od nekdanj sem se bal ljudi, ki nosijo snovi s seboj.

»Saj vem, gospod pisatelj, da imate v izobilici takih reči, da Vam jih ni treba, takorekoč, na pódodo jemati; ali ta ima idejo, ima nekaj takega . . . nekaj svojega . . . ima poezijo! . . . Zadnjič . . . to se pravi, lansko jesen . . . sedim pred kavarno, pa se prikaže pred menoj človek, čisto neznan. ‚Dober dan, Matevž!‘ me pozdravi. ‚Dober dan, gospod!‘ pravim jaz. ‚Nimam te časti, gospod . . . in tako!‘ pravim jaz. On pa v smeh. ‚Kaj, ali več ne veš, kako sem te bil naklestil vsak večer, za povečerek, in kako sva hodila vsako jutro k maši z našo staro Meto, z jezickavo, bradavičasto?‘ . . . Križ božji, moj sošolec je bil, moj sodomovnik! Kako se že piše? Raz . . . Rap . . . Rat . . . No, seveda se koj napotiva v krčmo in tam mi pripoveduje nadolgo in naširoko o svojem življenju. Ko je bil dovršil študije, se je preselil v Ameriko. Tam se mu je godilo spočetka prav slabo . . . tudi desnico je izgubil, odrezali so mu jo bili tik ob rami, tako da mu je prazen rokav bingljal ob životu . . . navsezadnje pa je neznansko obogatel.

No ... sčasoma se mu je zakoprnelo po domovini ... sam je bil pač, no ... in tako ...»

Gospod Matevž se je prekinil, zgodba se mu je bila zateknila, kakor da se je bila izgubila v pesek; natočil je obema, sam pa je izpil tako hitro, da mu je kaplja kanila v sivo bradico ter tam obvisela.

»No, ko je prišel v domovino, je bil tujec še bolj nego v Ameriki ... Zakaj, gospod pisatelj, tujec je človek na tem ali na onem kraju, pa se lahko udomači, ker zemlja mu ne beži izpod nog; toda človek pride in se razgleda — kraji so še tam, časov pa ni več, ne tistih, ki jih je iskal in o katerih je v svoji nespameti mislil, da so še zmerom tam. Pest prsti lahko spravite v culo, gospod pisatelj, trenutka pa nobenega ne! ... No ... in tako! Dolgčas mu je bilo — kam bi šel drugače, nego na pokopališče? Bilo pa je blizu Vseh svetih. Hodil je od gomile do gomile, ogledoval spomenike, bral napise, neznana imena. Pred skromnim križem, pred zelo skromnim, vegastim križem, gospod pisatelj ...»

Nekako sramežljivo in plaho me je pogledal in beseda ni hotela gladko naprej. Ko je govoril dalje, se mi je zdelo, da bere naglas priučeno šolsko berilo.

»Pred skromnim, vegastim križem je ugledal mladenko, ki je tam klečala ter pobožno molila. Bila je lepa mladenka, toda siromašno oblečena. Ko je domolila, je položila na gomilo ponižne cvetke, kakor jih je bila nabrala spotoma, ter je šla, ne da bi se kam ozrla. Gledal je dolgo za njo; in, kako bi rekel, vse ga je bilo nekam čudežno presunilo. Stopil je k tisti gomili; tam, na skromnem, vegastem križu pa ni bilo ne imena, ne letnice. In se je napotil zamišljen s pokopališča, s trdnim namenom ... da, gospod pisatelj, s trdnim namenom ...»

Ozrl se je name od strani, kaj da si pač mislim; že takrat so bile solze v njegovih očeh in roka se mu je tresla, ko je točil.

»No, drugi dan se je spet napotil na pokopališče, ob tisti uri. In kaj je zagledal? Prav tisto žalobno mladenko ob prav tistem skromnem, vegastem križu. Stopil je bliže. Ni se ozrla nanj, molila je in solze so ji tekale po licih. Takrat se mu je hudo storilo. ‚Gospodična,‘ je rekel spoštljivo, ‚gospodična, če morem kaj, no ... sploh ... po kom žalujete, gospodična?‘ ... ‚Po materi!‘ je rekla; je rekla in je šla. Nje pa je vsega presunilo, tako da je stal tam ... no ... do noči. In tako ...»

Z debelimi, kratkimi prsti je bredel po mizi in zdelo se mi je, da išče takorekoč z rokami,

kar se mu je bilo kar ponehotoma zasuknilo in zapletlo.

»No ... tretji dan se je ta ... onga ... kako se je že pisal ... Raz ... Rap ... Rat ... no, tretji dan se je spet nameril na pokopališče, nogé same so mu kazale pot, prišel je tja, da sam ni vedel, kako. In natanko ob tisti uri ... pomislite si čudo, gospod pisatelj! Mladenka je klečala tam ... no, pred tistim vegastim križem. Zdaj pa je hotel vedeti, kako in kaj, srce mu ni dalo več miru. Trdno je bil uverjen, da pozna to mladenko, da jo je videl že toliko in tolikokrat, pred zdavnimi leti. Stopil je k njej, spoštljivo ji je položil roke na rame ter je rekel: ‚Gospodična, eno samo prošnjo imam do Vas, ne zamerite, gospodična ... povejte mi, kako Vam je ime in kako se pišete!‘ Mladenka je odgovorila sramežljivo: ‚Marjetica ...‘ No ... Marjetica ... no ... kako se je že pisala naša gospodinja ... o starost, ti pozabljiva starost! ... Lahko si mislite, gospod pisatelj, kolika radost je prešinila srce ubogeга tujca, ko je spoznal, da je bila resnična njegova tiha slutnja, da je namreč klečala pred njim hčerka edinka njegove ljubljene rajne gospodinje! Vzdignil jo je, pritisnil jo je k sebi ter je rekel: ‚Gospodična,‘ je rekel, ‚jaz sem ... Raz ... Rap ... Rat ... no ... morda se še spominjate mojega imena, le tako zdaleč. Mnogo sveta sem preromal, veliko bogastva pridobil, toda prave sreče le nisem našel. Moje srce je sirota, kakor Vi, gospodična, zato občuti tolikanj bolj te Vaše solze in to Vašo bridkost. Da niso že osiveli moji lasje, bi jaz sam ... no ... tako pa si izberite pridnega in poštenega ženina po svojem srcu in preudarku. Jaz pa ... ne zamerite, gospodična ... jaz pa sem Vam bil namenil to skromno doto, da Vas obvaruje skrbi in da se spomnite v molitvi časih tudi name!‘ In je posegel v suknjo ter ji izročil hranilno knjižico na njeno ime, za celih ... no, za celih pet tisoč goldinarjev ... Lahko si mislite, gospod pisatelj, kako je ginjena, vsa v solzah pokleknila predenj ter mu poljubovala roke! On pa je samo rekel: ‚Zbogom, gospodična, molite zame!‘ In ko se je okrenil, je tudi njemu zdrknila vroča solza po zagorelem licu ...»

Gospod Matevž je umolknil in je gledal na mizo. Čez dolgo časa se je ozrl name z otroško vprašujočim pogledom:

»No ... gospod pisatelj, ali ni to ... ali ni prav primerna, čedna snov?«

Izkazalo se je, da je zgodba že pri kraju, da je takorekoč vse skupaj treščilo v vodo. Bil sem v zadregi, nisem vedel, kaj bi rekel, da bi ga ne užalil.

»Čedna snov ... res ... čedna snov!«

Ker mi tudi slivovka ni več teknila, sem kmalu vstal ter se poslovil. Že na stopnicah pa me je začela grabiti čudna jeza, da bi se bil najrajši povrnil ter povedal staremu, solzavemu gobezdalu nekaj prav gorkih.

»Kdo je bil tisti Raz... Rap... Rat...? Počemu je šel v Ameriko in počemu se je vrnil? Odrezali so mu bili desnico — kje in kako? Ali je bil delavec in se je ponesrečil... in kako je torej prišel do bogastva? — In če je bil res izgubil desnico, kako je tedaj na pokopališču polagal roke na rame ter jih dal celo poljubavati? — In tiste skromne cvetke, ki jih je bila mladenka nabrala spotoma — kakšne cvetke rastejo o Vseh svetih po mestnih ulicah? — Sploh pa — kakšen zlodej je s tisto genljivo mladenko? Kako jo je mogel spoznati, če je nikoli v svojem življenju ni videl? Sošolec gospoda Matevža je moral imeti že blizu šestdeset let; torej se je rodila mladenka, ko je bil že zdavnaj v Ameriki, ali

pa je nosila že svojih poštenih četvero križev, ko je klečala na pokopališču. Kakšna mladenka bi bila to in čemu ji dota?... In navsezadnje — v tistem hipu, ko jo vpraša po imenu, ji že izroči knjižico na njeno ime... Vrag vzemi vso to genljivo ropotijo!«

Ko sem stal pred starinsko, sivo hišo z omreženimi okni ter pomislil na gospoda Matevža, samotnega samca v rdečežolti halji, kako sedi pred čašico slivovke in ogleduje s solznimi očmi »beduine v puščavi«, se mi je vsa jeza polegla in seglo mi je v srce kakor prijeten smehljaj. Vse se je spojilo v eno samo podobo: starinsko poslopje z obširnimi vežami in vlažnimi hodniki, mračna izba, mrko pohištvo, Benetke z doževno palačo, beduini v puščavi, stara slivovka s polhovgraških hribov, Lovro Toman, gospod Matevž sam in njegova genljiva zgodba. In v svojih mislih sem z ljubeznijo in spoštovanjem pozdravil to častljivo, zabledelo in zaprašeno podobo.

NA VEČERNEM MORJU.

Zložil M. O — a.

Volosko-Opatija.

Zdaj je prijeten čas,
zdaj, ko dan molči,
morje govori...

»Morje,
polno globokih skrivnosti,
ali veš ti kaj od moje mladosti,
kam je prešla?«

»»Tvojo mladost in tvojo pomlad
solnce odvedlo je neki večer,
ko je odšlo na zapad — — ««

— Vôzi za solncem, mornar,
tja na zahodno stran!
V veslo z močjó se vpri,
jadro razpni,
vôzi, mornar!...

— Solnce, o solnce, stoj!
Daj mi nazaj mladost,
njeno radost, prostost —
daj mi nazaj!

Njeno vero in up,
njene vesele željé,
njene tajne, sladke bolesti,
njeno bogato srcé,

nje hrepenenje...
mojo mladost,
moje življenje —
daj mi, o solnce, nazaj!...

— Naglo za solncem, mornar,
da ga ujamemo še!
Glej, kako v morje spè —
naglo, mornar!

Dobro jaz vodim krmilo,
evo ti zlât za plačilo...
eden... dva... sto —
vôzi samo! — —

Več ne moreš? Gorje!
Truden čez daljno plan
tja, kjer morje na večnost mejí,
jadraš — zaman!

Niže in niže klone
solnce... že pada, tone —
skoro bo noč...

Zarja večerna blešči
iznad morskih globin:
to je mladosti spomin
— samo spomin!

ZDRAVNIK DR. MARKA GRBEC (1658–1718).

Spisal Viktor Steska.

Med sinove naše domovine, ki so se proslavili med širšim svetom, prištevamo tudi zdravnika dr. Marka Grbca.¹ Dandanašnji je po imenu znan le še dijakom, ki čitajo njegovo ime med ustanovniki dijaških ustanov, pred 200 leti pa so ga poznali ne le v Ljubljani, kjer je izvrševal svoj poklic, ampak po vsem izobraženem svetu zbog njegovih spisov.

1. Življenjepis.

Marka Grbec je bil rojen v Št. Vidu pri Zatičini 24. oktobra 1658. Njegov oče je bil zatiški podložnik in je imel svojo zemljo s kočo v Šent Vidu. Marka je imel več bratov in sestra. Ko je l. 1716. v svojem 58. letu pisal oporoko, se spominja dveh bratov: Adama, kmeta na domu, in Gregorja, ki je umrl bržkone v Ljubljani. Adamov sin Andrej se je učil lekarstva. Stric ga je imenoval za dediča. Brat Gregor je imel tri hčere in sina Bernarda, ki je bil l. 1716. sedlarski pomočnik. Istega leta je živela tudi še sestra Marija, ki pa je bila tedaj že vdova. Ker govori dr. Grbec v svoji oporoki tudi o polsestrah, je razvidno, da je bil njegov oče dvakrat oženjen. L. 1716. so bile te polsestre že mrtve.

Ker je bil mladi Marka bistre glavice, so ga dali starši v šolo. Kakor navadno v tisti dobi, je bržkone tudi njemu bistril um najprej kak domač duhovnik, potem so ga pa poslali v Ljubljano na latinsko šolo, ki so jo vodili jezuiti. Ko je dokončal tu svoj uk, je odšel na dunajsko vseučilišče. Kakšen je bil njegov življenjski vzor, se spozna iz zaznamka, ki si ga je zapisal l. 1683. v učno knjigo zdravnika Sorbaita²: Veruj v Boga,

¹ Doslej so o njem pisali: Janez Gregor Thalnitscher pl. Thalberg v svojem spisu: Bibliotheca Labacensis publica. Izvestja Muzejskega društva, 1900, 51 in 150. — Marka Pohlin, Bibliotheca Carnioliae, 21. — Hoff, Gemälde v. Herzogthume Krain, III, 127. — Dimitz, Geschichte Krains, IV, 120, je posnel Pohlina.

² Pauli de Sorbait Belgae: Nova et aucta institutionum medicarum Isagoge. Viennae 1678. Na knjigi je zapisano: Ex libris Marci Gerbezii 1683. Knjiga se nahaja v ljubljanski semeniški knjižnici. Na strani pred naslovom se čita: Regula vitae. Fide Deo, dic saepe preces, peccare caveto, sis humilis, pacem dilige, magna fuge. Multa audi, dic pauca, tace abdita. Scito minori parcere, maiori cedere, ferre parem, propria fac, non differ opus, sis aequus egenis, parta tuere, pati disce, memento mori!

često moli, varuj se greha, bodi ponižen, ljubi mir, izogibaj se visokih reči, mnogo poslušaj, govori malo, zamolči tajnosti, odpuščaj manjšemu, ukloni se višjemu, prenašaj enakega, izvršuj svoje dolžnosti, dela ne odlašaj, smiluj se ubogih, pridobljeno varuj, uči se trpeti, spominjaj se smrti!

L. 1683. se je bližal Dunaju ljuti Turek. Vse, kar je moglo, je bežalo. Tudi dijaki so zapuščali mesto. Marka Grbec je odšel štiri dni, preden je prihrumel Turek pred Dunaj. Ker so Turki obkolili Dunaj 14. julija, je moral torej Grbec oditi okoli 10. julija 1683. Potoval je v Italijo, da bi ne prekinil svojih nauk. Najprej se je vpisal na vseučilišču v Padovi, pozneje pa v Bologni, kjer je napravil doktorat. Mladi doktor modroslovja in zdravilstva se je potem povrnil v svojo domovino in se naselil v Ljubljani. Ker v svoji knjigi: »Zagovor ljubljanskega zraka« iz l. 1710. omenja, da je že 26 let zdravnik v Ljubljani, sklepamo, da je pričel svoj zdravniški posel izvrševati v Ljubljani l. 1684., torej v 26. letu svoje dobe.

Brezdvomno se je kot dijak pridno učil in skrbno pripravljajal za svoj prihodnji poklic. Velikega pomena zanj pa je bila tudi okolnost, da ni študiral le na Dunaju, ampak da mu je kruti Turek pripomogel k potovanju v Italijo. Tu je lahko primerjal dunajski pouk s padovanskim ter s predavanjem v Bologni. Učni jezik je bil tedaj povsod latinski, zato je bil prehod lahek; učitelji pa so bili drugi in način pouka različen. Ta razlika je morala mikati bistroumnega mladeniča in mu vzbuditi čut za opazovanje. V svojem zdravniškem poklicu, pa tudi sicer se je pri vsakem manj jasnem pojavu vprašal: Zakaj tako? Kje je vzrok? Sad tega opazovanja so bili razni spisi zdravoslovne vsebine, s katerimi se je proslavil v zdravniških krogih vse Evrope.

Leta 1688. je postal član slavnega društva cesarske akademije Leopoldove: Sacri Romani Imperii Academiae Leopoldinae Naturae Curiosorum. To akademijo je ustanovil l. 1652. sloveči zdravnik Jan. Lavr. Bausch in jo imenoval po cesarju Leopoldu I. Udje so priobčevali v vsakoletnem zborniku zdravniške in naravoslovne spise in se spominjali umrlih članov. Grbec je bil sprejet kot 165. član. Kot član si je privzel ime Agesilaus.

ZDRAVNIK DR. MARKA GRBEC.

Poleg Grbca so dopisovali v zbornik te akademije tudi dr. Janez Gregor Thalnitscher, ki je v zborniku za leto 1691,¹ priobčil spis: De terrae motu Labaci Carnioliae, die 19. Febr. Anni 1691; dalje dr. Janez Krstnik Brložnik (Werloshnigg) iz Mozirja v zborniku leta 1706., Juri Sigmund Po-

¹ Str. 423—427. Thalnitscher vprašuje in odgovarja: Odkod potres? S katere strani? Zakaj je prvi sunek naj-silnejši? Ali kraji ob hribih več trpe, ali kraji po ravninah? Ali trdne stavbe več, ali šibke? V katerem letnem času je največ potresov? Kaj jih napoveduje? Kdaj so bili v Ljubljani in kaj jim je sledilo, zlasti kake letine?

gačnik leta 1712., dr. Janez K. Wenck iz Gradca, čigar ime je napisano na nekaterih Grbčevih knjigah, Janez Friderik Khern (Styriae Physicus) in Adam pl. Lebenwaldt (Duc. Styriae consiliarius et medicus). L. 1695. so bili iz Avstro-Ogrske le štirje člani.

Ko se je l. 1693. ustanovila v Ljubljani Academia Operosorum, je bil Grbec precej med prvimi člani in poleg dr. Jan. Greg. Thalnitscherja gotovo najmarljivejši. Privzel si je akademsko ime Intentus (Pazljivi) in si izvolil za rek: »Levia ad inania nunquam«, L. 1712. je bil izvoljen celo za predsednika te akademije.¹

Svoje ožje stanovske tovariše je organiziral in je v ta namen ustanovil bratovščino sv. Kozma in Damijana, zavetnikov zdravniškega stanu. Ta bratovščina je slovesno obhajala svoj društveni praznik 27. septembra v uršulinski kapeli s slovesno mašo in pridigo.

Kakor je iz Grbčevih spisov spoznati, je bil zelo vesten zdravnik. Trudil se je, da bi bolnikom čimpreje pripomogel do zdravja. Nekateri znanci so mu celo očitali, da je preskrben. To ga ni motilo. Zavedal se je, da zdravi ljudi in da bo moral kdaj dati o tem natan-

čen odgovor. Gotovo je bil tudi ljubezniv družabnik, ker so ga na razne strani vabili in radi videli v svoji družbi ne le stanovski prijatelji, marveč tudi duhovniki in plemiči.

¹ V knjižici Apes ACADEMICAE Operosorum Labacensium je na strani E3 tudi simbol dr. Marka Grbca, kot uda te akademije. Na polju ki ga v ozadju meji gorovje, raste drevje in cvetje. Čebelica se spušča na cvet. Rek: Ad inania nunquam! (Za prazno nikdar! namreč nikdar naj ne težim.) Akademsko ime: Intentus (Pazljivi). Marcus Gerbecius Medic: Doc: — Grb kaže drevo, ki raste na troglavi gori. Na vrhu stoji vaza, iz katere se vzpenja jelen z mladiko v gobcu. Grb je risal Andrej Trost.

Grbec se je prvič oženil z Margareto Kraa, ki je bila iz znane pošgarske rodbine Podpečjo pri Brdu na Dunajski cesti. Kako sta se seznanila? Bržkone, ker je Grbec v svojih dijaških letih tam mimo potoval na Dunaj in z Dunaja. Poroka je bila prejkone l. 1686. Ženinu je bilo tedaj 28, nevesti pa 20 let. Otroci tega zakona so bili: 1. Marija Katarina, rojena 23. oktobra 1687; 2. Marija Viktorija, rojena 27. avgusta 1689; 3. Marijana, rojena 15. julija 1691; 4. Marija Terezija, rojena 18. septembra 1693; 5. Marija Jožefa, rojena 9. oktobra 1695; 6. Marka Jožef, rojen 1. septembra 1698. Kumovala sta prvemu otroku Franc Viljem pl. Zergollern in Marija Uršula Peterman, drugemu in tretjemu je bil kum tudi Zergollern, četrtemu in petemu pa Med. Dr. Janez K. Peterman, kumica pa vsem štirim soproga zgodovinarja Janeza Gregorja Thalnitscherja Marija Viktorija. Šestemu otroku je bil boter zatiški opat Anton baron Gallenfels in Marija Kordula pl. Fürnpfeil.¹

Prvo soprogo je Grbcu smrt pobrala 3. novembra 1701. Bila je v 35. letu. Pokopali so jo pri avguštincih.²

Drugič se je oženil dne 24. aprila 1702 z Marijano Katarino pl. Schwitzen. Poročil ju je stolni dekan in generalni vikar Anton Thalnitscher pl. Thalberg. Za priči sta bila Karol pl. Schwitzen in stolni vikar Mihael Killer.³ Iz tega zakona so izšli naslednji otroci: 1. Marka Anton, rojen dne 9. oktobra 1704; 2. Kozma Damijan Marka, rojen 7. oktobra 1706; 3. Kozma Anton, rojen 30. septembra 1708; 4. Ana Katarina in 5. Marija Ignacija, dvojčki, rojeni 3. junija 1710. Kumoval je vsem tem stolni dekan Thalnitscher, le dvojčkama ne; tema sta bila botra stolni kanonik Juri Andrej Gladič, oziroma dr. Jan. Gregor Thalnitscher.

Koliko časa so ti enajsteri otroci živeli, nisem mogel doznati, ker so smrtne matice tiste dobe zelo površne in se v njih nahaja le malokateri otrok vpisan. Grbec sam sporoča, da mu je leta 1698. do tedaj edini sinček 35. dan po rojstvu obolel in kmalu nato umrl. Isto leto omenja tudi sedemletno Marijanico, da je nekoliko obolela. Ker pa v svoji oporoki l. 1716. nobenega otroka več ne omenja, mu jih je gotovo že vse neusmiljena smrt ugrabila.

¹ Krstna knjiga ljubljanske stolne župnije.

² Mrliška knjiga ljubljanske stolne župnije.

³ Poročna knjiga ljubljanske stolne župnije.

Sam je bil dokaj zdrav. Včasih toži, da se je prehladil, n. pr., ker je v večernem hladu odložil lasuljo, ki jo je po tedanji šegi nosil. S ponosom omenja, da je imel v 54. letu še vse zobe.

Kljub svoji krepki naravi in obilni zdravniški vedi pa Grbec ni dosegel visoke starosti. Umrl je v 60. letu. Njegov prijatelj dr. Jan. Gregor Thalnitscher piše v svoji kroniki¹: »9. marca 1718 je umrl slavni zdravnik Marka Gerbec po 12dnevni bolezni vsled neke gnilobe. Pridobil si je znamenito ime s svojimi mnogoštevilnimi, v tisku izdanimi knjigami.« Smrtna matica v stolnici pa omenja, da so ga pokopali pri frančiškanih (sedaj Vodnikov trg).²

Iz njegove oporoke izvemo, da je hranil več svojih portretov in da je volil enega tudi ljubljanski semeniški knjižnici, kjer ga pa sedaj ni več najti; pač pa nam je še ohranjena njegova bakrorezna podoba v spisu Chronologia za leto 1700., ki je izšla l. 1705., in v knjigi, ki jo je izdal l. 1713. v Frankobrodu. To sliko je vrezal Baeck v Ljubljani (Baeck sculpsit Labaci). Napis na tej sliki je: Marcus Gerbezius Med. Doctor, Ducatus Carnioliae Medicus ord. S. R. J. Academicus Nat. Curiosus, d. Agesilaus, Operosus Labacensis d. Intentus. Aet. XLVII. Anno 1705. Slika ga kaže torej v najkrepkejši moški dobi, v 47. letu. Mo-gočna lasulja mu pokriva glavo, kodri se spuščajo na ramo, obraz pa je gladko obrit. Oblečen je podobno, kakor so se tedaj duhovniki nosili, zato bi človek na prvi pogled sodil, da ima duhovnika pred seboj. Ob okviru slike so tri kartuše: 1. grb Grbčev, 2. grb Acad. Naturae Curiosorum: dve kači so ovijata krož obročka in se z glavo dotikata knjige, na kateri je zapisan rek: Nunquam otiosus (nikoli brez dela), 3. njegov simbol kot člana Acad. Operosorum z reko: »Ad inania nunquam« in z imenom »Intentus«.

Kljubtemu, da je bil tedaj v Ljubljani nemški jezik zlasti v višjih krogih v navadi, je moral vendar v Grbčevi hiši, vsaj dokler je živela prva žena, prevladovati slovenski jezik, zato celo v latinsko pisani knjigi (Chronologia medico-practica, ann. II., v 2. izdaji str. 190) navaja slovenski stavek, češ, da so ženske govorile o njegovem sinčku, »da bi bil uročen«.

(Dalje.)

¹ Izvestja Muzejskega društva, 1901, 184.

² 1718. 9. Martii: Excellent. Dñus Doctor Marcus Gerbez ann. 63 sep. apud P. P. Francisc., huius incl. Prov. Carn. Medicus.

ŠE ENKRAT SCOTT.

Zapisal dr. Vinko Šarabon.

Nesreča na južnem tečaju nas spominja na drugo veliko polarno katastrofo, na usodo ladje »Jeannette« in njenega moštva. Zakaj oživljamo spomin nanjo? Zato, da vidimo, kako se v teh velikih junakih tečajev zrcalijo najlepše čednosti in vrline človeštva, imenovali bi jih »podo- dobo idealiziranega človeštva«.

Leta 1878. je zapustil Evropo Nordenskjöld in plul ob obali severne Azije proti Beringovi cesti. Ravno pred izhodom v Beringovo morje je njegova ladja »Vega« zamrznila, moral je prezimiti v Koljučinovem zalivu. Začeli so skrbeti zanj, niso vedeli, kaj se je zgodilo; za njegovo usodo se je zlasti zanimal znameniti podpiratelj vseh geografskih ekspedicij, James Gordon Bennett, izdajatelj ameriškega svetovnega lista »New York Herald«.

Razni neuspehi pri prodiranju na tečaj od Evrope tja so bili napotili Francoze, da so obrnili svojo pozornost na Beringovo cesto in na morje severno od nje. A prišla je nemško-francoska vojna in načrt je bil pokopan. Ravno tedaj je imel Stanley velikanske uspehe v Afriki, kjer je iskal Livingstona. Stanleya je bil poslal v Afriko Gordon Bennett, in ugodna rešitev afriških problemov je velikega mecena lepe geografske vede napotila na nova polja. Poleti 1878 je kupil angleško jahto »Pandoro« in jo dal preurediti; izkazala se je bila že preje pri raziskovanjih na severu. Prenovljena dobi ime »Jeannette« in pod tem imenom je znana kot ladja ene najnesrečnejših ekspedicij. Dobro so jo preskrbeli, za tri leta. Za načelnika podjetja je imenoval Bennett častnika ameriške vojne mornarice de Longa (Delonga), ki se je bil že l. 1873. mudil v polarnih vodah; drugi znani soudeleženci sta mornariška častnika Ch. W. Chipp in I. W. Danenhower ter nadinženir G. W. Melville. Zdravnik je bil dr. Ambler, meteorolog in poročevalec Heraldja Hieronim Collins, astronom R. L. Newcomb, naravoslovec H. Brooks, risar W. Bradvord. Oglasilo se je bilo 1300 mož, ki so hoteli na sever, izbrali so jih pa samo 22.

De Long je dobil povelje, naj jadra skoz Beringovo cesto in prodira kar moči daleč proti severu, če le mogoče, do tečaja, pride naj nazaj od severa dol proti Atlantiku. Tako trdno so

bili prepričani, da bodo odkrili tečaj, da so vzeli s seboj zaboje iz bakra in vtisnili vanj nekaj imen: hoteli so ga zakopati na najsevernejši točki zemlje. Pred odhodom iz San Francisca je pa izvedel Bennett, da je »Vega« zamrznila nedaleč od imenovane ceste, in de Long je dobil naročilo, naj se zanima za Nordenskjölda in naj mu pomaga v slučaju potrebe. Kako je bil pozneje de Long sam potreben pomoči, kako je molil in prosil, a pomoči nikjer!

Leta 1879., 8. julija, je dvignila »Jeannette« sidra, 25. avgusta je pristala v zalivu sv. Lavrencija južno rtiča Dežneva. Izvedeli so tukaj, da je Nordenskjöld že zapustil Koljučinov zaliv. Izpopolnivši zalogo premoža je nameril de Long ladjo proti severu. Hoteli so priti še leta 1879. do Wrangelove dežele — otoka severozahodno Beringove ceste —, prezimiti tam in leta 1880. nadaljevati pot proti tečaju. A zmotili so se; poročnik Danenhower nam pripoveduje o nadaljnjih dogodkih:

»Od zadnjega avgusta dalje smo bili na potu proti južnemu delu Wrangelove dežele. Gosta megla je ležala na razljučenem morju, semintja smo opazili kako ledeno goro, s težavo smo se ogibali. Prvega septembra pridemo do nekega otoka, damo mu ime po našem časopisu Heraldju. Teden pozneje smo mislili, da smo dosegli mejo med sibirskim in ameriškim ledom; kljub strahovitim sunkom je ladja hlabro prodirala do štirih popoldne; tedaj pa smo zadeli na debelejši led, ustavili smo se. Polagoma je objela noč pusto in nemo ravan; bilo je zelo mraz. Drugega dne vidimo, da je ladja zamrznila, in 21 mesecev je led ni izpustil iz svojih klešč. Okoliinokoli se je raztezala velikanska ledena planjava, tuintam je tekla po njej mala vodica. Daleč doli na jugozahodu smo videli Heraldov otok; 15. septembra so se odpravili proti otoku Chipp, Dunbar, Melville in Indijanec Aleksija. Približali so se mu na razdaljo šestih milj, a do njega niso mogli, ker niso imeli čolna — kajti okoli otoka morje ni bilo zamrznjeno. Ker je ladja z ledom vred plula polagoma proti severozahodu, de Long ni več dovolil takih ekspedicij. Mornarji so se vadili okoli ladje v tekanju s smučmi, led je bil tedaj skoro popolnoma raven.

IZ NOVOODKRITEGA DELA POSTOJSKE JAME.

Kmalu pa je morje nakopičilo ledene plošče drugo na drugo, nastale so plasti in griči, visoki do sedem metrov; z divjo silo so pritiskali na ladjo, nagnila se je za dvanajst stopenj, vsak trenotek smo mislili, da jo bo led zdrobil kakor jajčno lupino. Neprestano se je čulo zamolklo gromenje, grozno je bilo poslušati, psi so pa sedeli na ledu in tulili ves dan. Oktober je prešel. Zelo je bilo mraz. Včasih smo videli Wrangelovo deželo, bleščeče njene ledenike in zasnežene vrhove. Ladja je plula sem in tja, kakor je bil pač tok in veter. V petih mesecih se je premaknila samo za 90 kilometrov, potem je šlo nekoliko hitreje. Videli smo morske pse in mrože, ustrelili smo dva bela medveda.

Dne 6. novembra je začela ledena plast pokati. V globini se je pripravljalo že par dni prej, slišalo se je kakor oddaljeno gromenje. Grude so se kopičile, gore so se dvigale in brezdna so se odpirala — zdelo se mi je, da so demoni in giganti v globini, da silijo na dan in mečejo ledene gore proti nebu. Grozen je bil prizor podnevi, strašnejše še so bile noči, psi so tulili venomer, ladja se je tresla neprestano, resnično, naša usoda ni bila prijetna. Bilo je ponoči 23. oktobra, oziral sem se po nebu, posejanem z zvezdami, naenkrat uprav peklensko gromenje poleg mene, ladja je bila prosta, led se je bil razpočil. Smrtna tišina je nastopila, vse je bilo mirno; slišali smo samo še žalostno lajanje štirih naših psov, ki so se izgubljali na ledeni grudi, plavajoči tja v daljavo. Polagoma so pa utihnili tudi ti.

Odplavala je pa tedaj tudi mala naša hišica, ki smo si jo bili postavili zunaj na ledu. A po šestnajstih mesecih smo jo zopet dobili. Nekega dne pride Indijanec Anikin ves vznemirjen na ladjo in pravi: Mene našli hišica za dva moža. Vprašali smo ga, če je kaj pogledal v hišico; odgovoril je: Ne, se zelo ustrašil. Poiskali smo hišico, bila je taka kot preje, tri milje od ladje proč se je bila ustavila, led se je bil zopet sklenil.

Naša prostost pa ni trajala dolgo, par dni potem, ko je bil počil led, smo bili zopet ujetniki. Nastopila je dolga zimska noč, zadnjikrat smo videli solnce 10. novembra, potem pa šele 25. januarja 1880.

Življenje pozimi je bilo zelo enakomerno. Vsak večer smo imeli navigacijsko šolo, včasih nas je moštvo razveselilo z malimi gledališkimi predstavami. Podnevi — kolikor se je pač zdanilo — smo šli na lov ali pa se vadili v tekanju s smučmi.

Sredi januarja je led zopet začel pritiskati, ladja je dobila veliko razpoko, voda je vdrla vanjo. Vse sesalke so začele delovati. Bilo je pa

tako mraz, da je zamrznilo tudi živo srebro, s težavo je dobil inženir potrebni par, moštvo je moralo delati v ledeni vodi. Napravili smo jez v ladji, ki naj bi onemogočil nadaljni dotok vode, a kljubtemu so morale delovati sesalke neprestano sedemnajst mesecev, podnevi in ponoči. Voda nam je bila skvarila tudi petnajst sodov moke in nekaj drugih jedil, morali smo jih vreči proč.

Borila sta se hitri veter od jugovzhoda in počasni od severovzhoda, naša ledena plast je plavala venomer okoli 180⁰ meridiana, v petih mesecih smo se premaknili za petdeset morskih milj — à 1852 m —. Spoznali smo tedaj, da se je Petermann zmotil s svojo teorijo, po koji sta Grenlandija in pa Wrangelova dežela zvezani. Brezdvomno je slednja otok. — Sedaj vemo, da je res otok.

Od 3. maja naprej smo se hitro pomikali proti severozapadu. Collins je bil trdil, da bodo vetrovi od jugovzhoda pihali do srede junija, potem pa da bodo nastopili severozahodni vetrovi, in ni se zmotil. Pot, ki smo jo napravili maja, smo napravili tudi junija, a v obratni smeri. Julija in avgusta se nismo premaknili skoro nič; ta dva meseca sta bila naše poletje, najneprijetnejši letni čas, vlaga, sopara in megla so nam zlezle v kosti, ladje pa nismo mogli tako skuriti kakor pozimi. Led je bil zelo razpokan, a ni je bilo odprtine, ki bi bila služila naši ladji za pot, celi skladi bombaževine bi ji ne mogli priboriti izhoda. Častnik Chipp je bil napravil nekake torpede in je čakal na priliko, da bi jih uporabil in rešil ladjo ledenih okovov, a čakal je zaman.

Pomeknili so se polagoma proti severozahodu, odkrili dva otoka in ju krstili z imeni Henriette in Jeannette. Spoznali so, da spadata k skupini Novosibirskih otokov. Od l. 1880. na l. 1881. so prezimili ob tej skupini. Vsi poizkusi, oprostiti ladjo, so se izjalovili. Dne 11. junija 1881 se pa ledena ječa odpre, prosto se je gibala »Jeannette«, a samo za en dan. Prihodnjega dne, 12. junija, je bil pritisk nagromadenega ledu na ladjo tolik, da se je nagnila popolnoma na desno stran in so se pojavile odprtine na krovu, deske so izgubile stik. Pritisk se je ponavljal, videli so, da bo ladja morala podleči v neenakem boju, po 21 mesecih. Spravili so tedaj na led čolne, šotore, živila, sani, gorivo i. dr., vse, kar je bilo potrebno in kar so mogli odnesti. Zvečer ob šestih je bila »Jeannette« že skoro napolnjena z vodo, ležala je na strani, samo robovi ledu so jo še varovali. Zjutraj 13. junija se pa odpre led, ladja izgine, vihrajoča zastava pošlje nesrečnikom zadnji pozdrav, ledene

plošče se zgrnejo nad grobom. A posamezni ostanki so pripluli na grenlandsko obalo in pokazali Nansenu pot mimo tečaja.

Stali so na ledeni grudi, triintrideset mož. Pet sani so imeli in tri čolne, 24 psov naj bi jim pomagalo. De Long se je odločil takoj za odhod proti jugu, pripravili so se in odkorakali 17. junija v smeri proti Novosibirskim otokom. Snega je bilo do kolena, težko je šlo naprej. Ker jih je bilo premalo za toliko sani in čolnov, ki so bili vsi obloženi, so morali napraviti vsako pot trinajstkrat. Kljub največjim naporom so napredovali zelo, zelo počasi: hiteli so proti jugu, a ledeno ravan, po kateri so korakali, je gnal tok proti severu in uničil tako domalega ves trud. Končno so dospeli do roba, čolni so jih nesli preko morske gladine; koncem julija odkrijejo nov otok, de Long ga imenuje po Bennettu. Samoten in pust je ta otok, a polno je na njem ptic, ki gnezdiyo in valijo. Na njegovih pečinah počiva utrujeno moštvo osem dni. Dne 6. avgusta se odpravijo dalje, dospejo čez teden dni do Fadejevskovega otoka, potem, 30. avgusta, do drugih Novosibirskih otokov. Deset dni jih zopet zadržuje led. Med omenjeno skupino in pa med sibirsko obalo je morje prosto ledu, onstran se izliva v morje mogočna Lena. Upajo, da pridejo do selišč Tunguzov ali pa da dobijo ob izlivu kako zakesnelo ladjo. Že so bili blizu svojega cilja, tedaj pa nastane v noči 12. septembra grozovit vihar in razžene malo brodovje na razne strani. Čoln, v katerem sta bila Melville in Danenhower, pride po stoosemurni vožnji do nekega rokava Lene na vzhodni strani; dobili so tam naselbino Tunguzov in prišli potem v neko rusko vas. Ta oddelek — enajst mož — je bil edini, ki se je rešil.

O čolnih Chippa in de Longa pa nihče ni mogel ničesar izvedeti. Melville jih je iskal še isto jesen, a brez uspeha. Prihodnje spomladi se odpravi z neko rešilno ekspedicijo iznova na pot, preišče delto Lene in dobi tam svoje nekdanje tovariše — mrtve. Na dveh krajih so ležali, 1800 in 1300 korakov proč od svojih čolnov; naprej gor ob reki vidi Melville mali kotel, ostanke ognjišča in ko stopi bliže, zapazi, da moli iz snega roka, roka de Longa, ki je umrl tukaj junaške smrti. Pri njem so našli dnevnik, dnevnik tako žalostne vsebine, da ni skoro nikjer čitati kaj podobnega. Vidimo, da de Long o Chippu ničesar ne ve, najbrže je ta s svojimi tovariši umrl že v oni strašni noči; popisuje nam pa dnevnik vso bedo ubogih raziskovalcev de Longove skupine, vso tragiko zadnjih dni. Obsega čas od 1. do 30. oktobra 1881, do onega dne, ko jih je smrt

vsled lakote rešila vsega trpljenja. Čitamo pa tole:

»Dne 1. oktobra je imel vsak izmed nas še pol funta mesa severnega jelena in čaj. Noč od 1. do 2. oktobra smo prebili pod neko skalo, ker nismo dobili nobene kočice. Vreme je bilo jasno, a zelo mraz. Dne 3. oktobra smo razdelili zadnje kose mesa. Zdelo se nam je, da vidimo kočice — misli na kočice Tunguzov —, a ko pridemo bliže, dobimo tam votline v zemlji in prenočimo v njih. Tu zakoljemo zadnjega našega psa in si napravimo juho iz njegovega droba. Pes nam je dal sedemindvajset funtov mesa. Dne 4. oktobra smo jedli pečeno pasje meso in pili čaj.

Dne 5. oktobra nam je napravil kuhar čaj iz peres, ki jih je porabil že prejšnji dan; zvečer smo použili vsak pol funta pasjega mesa. Indijanec Aleksija je šel na lov in je prišel opoldne prazen nazaj, ni se mogel dalje vzdržati proti strašnemu viharju. Blizu naše kočice je precej pasti za lisice, upamo, da jih kmalu kdo pride pogledat. Zvečer ob šestih gremo spat. Dne 6. oktobra zjutraj smo ob pol osmih na nogah, za zajtrk imamo čaj iz peres, prekuhanih tretjič, tudi malo alkohola. Zelo smo slabi. Vihar nekoliko ponehuje. Poslal sem Aleksija na lov. Opoldne mislim poslati naprej Narresa in Nindermanna, ker po mojem mnenju nismo več daleč od Kumaksirke — tunguške naselbine —. Ob tričetrt na devet je umrl Erikson. Tolažil sem svoje ljudi. Aleksija je prišel prazen nazaj; preveč mède. Imamo še štirinajst funtov pasjega mesa, do najbližje mogoče naselbine je pa še petindvajset milj — po 1609 m —. Eriksona ne moremo pokopati, ker je zemlja zmrznjena in nimamo orodja, da bi jo odkopali. Pokopali smo ga v reko, zašili smo truplo v platno za šator in ga pokrili z zastavo. Ob eni mrtvaški obred, napravili smo luknjo v led in spustili Eriksona v vodo: trikrat smo ustrelili nad njegovim grobom. Blizu tam smo zasadili v zemljo kol in zapisali nanj, kdo tukaj počiva. Obleko njegovo smo razdelili. — Ob petih popoldne pol funta pasjega mesa in čaj.

Dne 7. oktobra za zajtrk zadnjega pol funta pasjega mesa in malo čaja. Petindvajset milj imamo do najbližje naselbine, a samo dobra dva litra alkohola in nekaj starih čajevih peres. Zaupam pa v Boga in mislim, da nas ne bo pustil umreti lakote, ker nam je pomagal dosedaj. Deset minut po sedmih odhajamo. Neko puško, ki ni dobra, pustimo tukaj, tudi 161 patron. Imamo še dve puški in 243 patron. V koči pustim poročilo. — Prenočevali so namreč, če je bilo le možno, v zapuščenih tunguških kočah. —

Dne 8. oktobra gremo zopet naprej, prišli smo po našem mnenju do glavnega rokava. Težko napredujemo, sneg, jugovzhodni veter, mraz. Počivamo. Malo lesa. Zaužijemo sedminko alkohola. Dne 9. oktobra smo poslali naprej dva moža z naročilom, naj se držita levega brega toliko časa, da prideta do kake naselbine. — Ta dva moža sta že omenjena nemška mornarja Narres in Nindermann, ki sta prišla slednjič do Tunguzov in se rešila; a svojemu gospodarju nista mogla več pomagati. Od 33 mož cele ekspedicije se jih je rešilo torej samo trinajst. — Mi ostali smo šli čez neko majhno zamrznjeno reko, se udrli in se zmočili do kolen. Ustavili smo se, zažgali ogenj in si posušili obleko. Aleksija je ustrelil tri belke (vrsta jerebic), napravili smo si juho, poleg tega zaužili malo alkohola. Led v reki gre hitro proti severu. Zvečer smo našli neki čoln in se vlegli v njem k počitku. Dne 10. oktobra je dobil vsak izmed nas sedminko litra alkohola; s tem je naša zaloga izčrpana. Poslal sem Aleksija na lov na belke. Jedli smo kose jelenove kože. Lahek veter od jugovzhoda, ni posebno mraz. Ob osmih smo na potu. Zopet smo se zmočili in se morali sušiti. Ob enajstih naprej; izmučeni smo. Zopet si napravimo ogenj in si skuhamo pijačo iz čajevih peres, ki smo jih imeli shranjene v steklenici za alkohol. Opoldne zopet naprej. Veter od jugovzhoda, začelo je mēsti. Težka pot. Lee nas prosi, naj ga pustimo zadaj. Sledovi belk so pogosti. Gremo po sledu Nindermanna. Ob treh se ustavimo, popolnoma izmučeni, zlezemo v neko luknjo ob bregu, naberemo drv in si zanetimo ogenj. Aleksija gre na lov. Za večerjo nimamo drugega kakor žlico glicerina! Vsi so slabi, a ne obupajo. Bog nam pomagaj!

Dne 12. oktobra vihar od jugozahoda, sneg. Ne morem se gibati. Nobene divjačine. Za zajtrk čajeva žličica glicerina in gorka voda, za kosilo čaj iz vrbovih peres. Slabejši in slabejši postajamo. Komaj imamo še toliko moči, da naberemo les za ogenj. Vihar od jugozahoda, sneg. Nobenega poročila od Nindermanna. V božjih rokah smo, če nam on ne pomaga, smo izgubljeni. Ne moremo se boriti proti vetru, tukaj ostati je pa toliko kot umreti. Popoldne smo šli kake pol milje naprej, čez neki rokav ali krivino reke. Pogrešili smo Leeja. Vlegli smo se v luknjo ob bregu

in poslali po Leeja. Vlegel se je bil na tla, da bi umrl. Vsi smo se združili v molitvi k Bogu. Zvečer je divjal vihar. Strašna noč. Dne 14. oktobra vrbov čaj za zajtrk, opoldne isto, zraven pa žlico olja. Aleksija je ustrelil belko, jedli smo juho. Jugozahodni veter ponehuje. Dne 15. oktobra za zajtrk vrbov čaj in dva stara čevlja. — Od tega dne naprej pa do konca oktobra ne čitamo ničesar več niti o čaju vrbovih peres, niti o starem usnju ali olju, grozna smrt. — Ko vzide solnce, sklenemo iti naprej. Aleksija se zgrudi, Lee tudi. Pridemo do prazne kočice in prenočimo v njej. Zjutraj ob svitu zarje vidimo dim na jugu.

Dne 16. oktobra: Indijanec Aleksija leži; božja služba. Dne 17. oktobra: Aleksija umira. Doktor ga je krstil. Čital sem molitve za bolne. Danes je Collins star štirideset let. Zvečer umre Aleksija, vsled pomanjkanja hrane popolnoma oslabel. Pokrijem mrliča z zastavo. Dne 18. oktobra mirno, sneg. Popoldne smo položili mrtvega Aleksija na led v reki in pokrili truplo z ledenimi ploščami. Dne 19. oktobra smo razrezali šator, da si napravimo obuvala iz njega. Doktor je pa šel iskat drug prostor za prenočišče; ko se je zmračilo, smo se preselili tja. Dne 20. oktobra lep dan, solnce, a zelo mraz. Lee in Knack umirata. Dne 21. oktobra: O polnoči smo našli Knacka mrtvega med menoj in doktorjem. Lee je umrl proti poldnevu. Čitali smo molitve za bolnike. Dne 22. oktobra: Preslabi smo, da bi prenesli umrlega tovariša na led. Doktor, Collins in jaz smo jih položili kar zunaj na tla. Nato sem se onesvestil. Dne 23. oktobra: Vsi so zelo slabi. Spali smo ali počivali in izkušali pred nočjo nabrati dosti lesa. Potem smo molili. Nože nas bolijo; nobenega obuvala. Dne 24. oktobra: Težka noč. Dne 27. oktobra: Iversen se je zgrudil. Dne 28. oktobra: Iversen je zjutraj umrl. Dne 29. oktobra: Ponoči je umrl Dreßler. Dne 30. oktobra: Boyd in Gortz sta ponoči umrli. Collins umira.«

S temi besedami je zaključen de Longov dnevnik, ki nariše v kratkih potezah vso veliko žalostno igro. Kdo ne vidi podobnosti z dnevnikom Scotta, samozatajevanje, močno voljo, hrabrost, vdanost, ljubezen do sotrpinov? Na kraju, kjer se je končalo njihovo trpljenje, so pozneje postavili polarnim junakom preprost spomenik.

VETERNIKOVA MINA.

Spisal P. Bohinjec.

Mrliška knjiga Kriške fare 1719.

Veter je šumel po dolini. Veternikova Mina se je odpravljala od doma.

»Mina, ne pozabi, da greš v drugo faro, da si doma na Veternem. Res greš v hišo, ki je meni sorodna, ki je na dobrem glasu; Hudobivnikovi Za drago so dobri ljudje. Ali mlad človek ni nikoli dosti varen. Mina, glej, da te škorpion ne piči, da ti rožmarin ne usahne, da te taterman ne pogoltne!«

Tako je govorila mati. Mina je pa gnetla svežo prst okrog rožmarinovih korenin in ga pokladala v sredo velike rjuhe, napolnjene z obleko. Rožmarin, vedno zeleni rožmarin je duhala in vlekla na ušesa materine nauke. Njeno srce je trepetalo pred tujino.

»Zdaj pa greva, Mina! Nas je dosti doma, pri Hudobivnikovih pa pogrešajo ženskih rok. Bog daj srečo in angel Rafael naj te varuje!« Tako je rekel oče.

»Sveti križ božji!« odvrne gospodinja in pomoči pri durih roko v žegnanček. »Oče, ne pozabi, da je dan kratek in da se vrneš ob Zdravi Mariji!«

Veter je šumel po dolini, ko sta oče in hči stopala po sneženi gazi v ravnino. Majale so se jablane ob hišah, gibale so se smreke ob bregovih, mrzla sapa je spešila hojo in rdeča lica Veternikove Mine so žarela kakor nagelj, ki ga odpira rosa in zapira solčni žarek.

»Pomoliva, Mina, tukaj je konec naše fare.«

Korenjaški mož sname pokrivalo in se obrne proti farni cerkvi. Velik križ začrta na čelu, na ustih in prsih, globok vzdih se mu ukrade iz močnih prsi, hčerka ga opazuje in posnema. Malo nerodno krene proti cerkvi, pogled pa ji uide tja gor na pobočje Kriške gore, na rojstno vas, kjer kuka izza sadnega drevja slamnata streha, kjer raste na mrežastih oknih za ledenimi rožami in se smeje zeleni rožmarin.

»Odslej boš hodila k službi božji v Naklo. Pazi, Mina, da ne zamudiš sv. maše.«

»Kamor pojde teta, tja pojdem jaz. Samo nauk je morda ostrejši kakor v Križu?«

»Nauk je nauk. Božje zapovedi so enake po vsem svetu, samo ljudje niso, da bi jih enako izpolnjevali. Kar sva te midva z materjo učila, to drži, pa bo prav.«

Veter je šumel po dolini, ko se Mina z očetom spusti s pota v drago.

»Poglej, Mina, tistale je Hudobivnikova hiša.« Minin prihodnji dom je stal pred očmi.

Vse novo za novo deklo. Vrata so bila drugačna kakor doma, hiša drugače obrnjena, peč večja, veža prostornejša, dvorišče zasukano proti jugu.

Mina je opazovala, poslušala, izpraševala, odgovarjala, srce pa ji je stiskalo vedno večje domotožje.

Ko je oče vse povedal in naročil, se je poslovil in odšel.

Mini je prihajalo tesno, temno... Rosno ji je bilo oko, potegnil je teman oblak čez njeno čelo... Gledala je tja gor pod Kriško goro, gledala na ljubo Veterno.

Zunaj pa je šumel veter in odnašal pozdrave — ne proti severu, proti ljubi gori, ampak proti jugu, njej neznani ravnini.

* * *

Suh veter je vlekkel čez plan in zelenja ni hotelo biti. Suha je bila draga in Mina je prala pri neusahljivem Dupeljniku. Prala je in jokala... Ozirala se je tja pod Kriško goro in gor na goro. Jasen dan je bil in malokatera meglica je plavala za sinjimi gorami...

Meglica pa je plavala čez Minino dušo. Zahotelo se ji je, da bi dala slovo Zadragi in ravnini, da bi zbežala tja gor na goro, med goste jablane, na lepo Veterno... Več mesecev je že pod tujo streho, ali hiša stoji vse drugače, jablane so druge vrste in ljudje — oh, ljudje! Teta je osorna, gospodar je pust, hlapec je zagoveden, otroci razposajeni. Doma pa je tako: mamica dobra, oče prijazen, bratje šegavi, sestre postrežne, in otrok nič! Mini se toži po domu, po hribih, po domačih — komur je hotela, je odprla srce. Tu je vse pusto. Vedno mraz. V hribih je bil mraz, pa je bilo gorko; je bilo toplo, pa je bil mraz. Zjutraj je zeblo, da je vse škripalo, čez dan pa je posijalo solnce, da je hodila goloroka okrog hiše.

Kar zapeketajo konjska kopita. Deklica se ozre in zagleda mladeniča na belem konju. Bil je Kuharjev Jaka, ki je prignal konja napajat k Dupeljniku. Perica ostrmí, zardí...

»Kaj ti je, deklica, da imaš solzne oči? Ali ti je mati umrla, ali te je fant zapustil, ali te glavica boli? Če ti je mati umrla, boš ti gospodinja, če te je fant zapustil, boš dobila drugega, če te glavica boli, si naveži na podplate hrenovih korenin!«

Perica pere . . .

»Počakaj, da konja napojim in da ti pogledam v obraz, zamišljena dečla! Mlada si kakor enoletna brezica, čedna si kakor makov cvet, pa se držiš kakor sedem žalosti. Ne bodi žalostna, dekle, pa pozabi, kar ti razjeda srce!«

Mladenič se nagne in potrese deklico za drobno bradico.

»Ti si Hudobivnikova, kajneda! Slišal sem že o tebi; pa te skrivajo, kakor bi te briči lovili v vojake. Ne boj se me!«

Perica se zasuče, zardi, kakor prežilka na velikonočnih piruhih, glava se ji povesi in lice zakrije v pisani zastor.

Kakor bi trenil z očmi, poskoči jezdec lahko z belega konja, popusti konopec, oberoč poprime za dolgi kostanjevi kiti vitkostase perice in jih povije bliskoma okrog belega njenega vratu.

Deklica se postavi onstran Dupeljnika, tudi kakor bi trenil.

»Fant, kaj pa delaš?«

»No, no, dekle, ali je to kaj hudega?«

Takrat so se fantove oči zasvetile, kakor bi izbrskal iz mrtve žerjavice dva živa oglja, zasvetile so se s tako močjo v dekličjo dušo, da ji je srce vztrepetal. Šinil ji je v glavo spomin na materine besede: »Glej, da te taterman ne pogoltne!« Dupeljnik se je valoviti, belec ji je kalil čisto vodico . . . Tam izpod skale, iz dupla je prihajal glas zapeljivega tatermana, votlo je zvenel ta glas in se je slišal kakor pojemajoči grom iz daljave . . .

Fantove oči so se zasvetile.

»Tudi jaz sem hlapec, kakor ti dekla. Ti služiš pri svojih sorodnikih, jaz pri svojih. Ti si iz kriške fare, jaz iz nakelske. Tebi je ime Mina, meni Jaka. Ti si s hribov, jaz z ravnine. Le poglej, tam dol za borštom, tam onkraj Naklega sem jaz doma. Moj oče ima dvanajst glav živine, lepe travnike in gnojne njive. Žitnice niso nikoli prazne, kašča pa je polna, da se ne obrneš v njej. Moj oče se je star oženil in jaz sem najstarejši sin. Le pojdi, je rekel, pa poglej po svetu in si izberi nevesto. Jaz sem se postaral in moja žena je betežna — ne bova več dolgo prevračala zemlje. Pa mi ni bila nobena doslej povšeč. Marsikatera je že pogledala za mano, marsikateri sem že glavo zmešal — kaj morem zato?«

Oči Kuharjevega hlapca so žarele, so topile žarke v Mininih očeh. Sočutje se je pomešalo s strahom, srce je izgubljalo odločnost, mehak veter je potegnil izza gostega gozda . . . Ni se deklica branila, da jo fant objame okrog vratu; tresla se je, gomezelo ji je po hrbtu, srce pa ji je udarjalo, kakor bi hotelo utopiti vse druge misli na božjem svetu . . .

Belec je bil že davno sit vode in je brskal za zelmi, ki so poganjale tupatam pod skalnatim parobkom.

Nekaj je zašumelo.

Perica se zgane . . . pa odskoči.

Pa ni zašumelo listje pod nogami, zašumel je le ostrejši veter, ki je zapihal čez plan in hladil prevročo kri.

»Mina, ti se bojiš strahov. Kaj zato, če se imava rada?«

»Ali ljubiti se morava pošteno. Tvoje oči, Jaka, so tako čudne.«

»Dekle, pozna se ti, da doslej še nisi gledala v oči drugemu človeku kakor očetu in materi. In ravno zato si mi povolji. Zate bi šel v ogenj, zate bi storil vse. Ponesel bi te vrh Triglava, če bi bilo treba. — Ti si moja golobica, ti si moje dekle . . .«

»Ne bodi otročji, Jaka, pa me pusti! Preveč si netečen. Božje zapovedi veljajo za vsakega človeka, tudi za naju. Kaj bi rekli ljudje, če bi naju kdo zapazil? Pojdi!«

Spet so se zasvetile tiste Jakove čarobne oči in zaobrile Minino dušo.

»Imaš prav, Mina, božje zapovedi so za vsakega. Toda vedi, da šeste božje zapovedi Bog ni postavil za samske ljudi, ampak za zakonske. Bog je rekel: ne prešustuj! ni pa rekel: ne ljubi! Zapoved za samske ljudi so si izmislili samo zakonski, da nas laže vodijo dalje časa za nos in da jim dalje časa zastonj tlako delamo.«

»Jaka, ne govori tako! S tem se mi ne boš prikupil. Ne zasramuj očeta in matere!«

Hlapec je videl, da je ranil verno dekličino srce, in je umolknil . . .

»Daj mi roko, Mina!«

»Roko pač, več pa ne,« odvrne odločno perica.

»Nič več? Ali me nimaš rada?«

»Bi te, samo govori pošteno!«

»Zate in tebi na voljo vse, kar hočeš.«

Veter je šumel dalje in odnašal sproti samotne pogovore . . . Jezdec je zajahal konja, perica je izpirala perilo, pa oprala ga ni. Preveč je bilo zamude.

* * *

Proso so meli pri Hudobivnikovih. Dva poda ga je bilo. Čim bolj se je bližal večer, tem več je prihajalo sosedovih. Tudi Kuharjev je urno opravil živino tisti večer. Je že tako sapa zapihala, da se je vrnil v vrsto poleg Hudobivnikove Mine. Hiteli so, kar se je dalo. Z bosimi nogami so meli drobno proso, vmes pa so govorili, se smejali in ukali . . . Jaka je urno premikal svoja stopala, da je drobno zrnje lezlo po bukovih podnicah, kakor bi ga stresal iz rokava. Ali kakor se je urno prestopal, tako je noga hote ali nehote zdrknila ob nogi sosede.

»Jaka, to si poreden!«

»Mina, veš, to se tako pripeti, ker je proso tako spolzko.«

»Zakaj se pa meni ne pripeti?«

»Ker nisi tako nerodna, kakor sem jaz.«

Mina upre svoje oči vanj, ali Jakove oči so bile močnejše.

Jaka mane, komolec njegov se zadene v Mininega.

»Jaka, ti si navihan!«

»Mina, veš, to se tako pripeti, ker smo v gručici.«

»Zakaj pa se meni ne pripeti?«

»Ker si bolj tanka kakor jaz.«

Mina pogleda svojega soseda, ta pa njo in spet je bil Jakov pogled močnejši. Oba kmalu posežeta po novih snopih. Mina se spotakne nad povescmom in pade na snopovje. Jaka jo hitro prime čez pas in vzdigne.

»Jaka, ti si prekanjen.«

»Mina, veš, to se tako pripeti, ker je vse navlečeno.«

»Zakaj pa se tebi ni pripetilo?«

»Ker bi ti mene ne vzdignila tako lahko, kakor sem jaz tebe.«

Mina zardi in si ne upa več pogledati v črne oči svojega soseda.

Tresli so prosenico. Lesene vile so šklepetale, veter se je delal na podu, kup prosenice pred durmi pa je rasteł.

»Kar v ostrnice z njo!« se začuje glas gospodarjev, in Jaka pa Mina stopita v noč. Mirno je bilo ozračje, oblačno je bilo nebo, le zvezda večernica je migljala tam na daljnem nebeškem oboku.

»Jaka, poglej zvezdo, kako je lepa!«

»Kakor tvoje oko, Mina!«

»Pa sama je!«

»Ne verjemi, da je sama.« Mesec se je le za hip skrıl za oblaki.

»Ali meniš, da se tudi zvezde ljubijo?«

»Da se kar utrinjajo! Kjer je ogenj, tam mora goreti.«

»Tvoje oči, Jaka, sta taki dve zvezdi. Tvoje oči svetijo, pa tudi begajo. Blešči se mi, če ti pogledam vanje.«

»Zvezde so daleč in zato se ti ne blešči pred njimi. Moje oči pa so luč od blizu, zato se ti blešči. Pa nič ne maraj; solnce ni za nas, ker je močno, mesec pa sveti malo. Pojdi, da se po delu pokrepčamo.«

Lahek veter je potegnil čez gore, je hladil vroče čelo in ni mu bilo mar, da bi zasadil svoje tenke prste v lase sanjavi deklici v mesečni noči.

* * *

Bila je nedelja. Mir je vladal po poljanah, ljudje so se odeli praznično. Skupoma in paroma, gručema in posamič so prihajali od vseh strani v farno cerkev. In ko je zadonel slovesni »Ite missa est« v vratih božje veže, so se ljudje spet razhajali. Nakelski kaplan Jožef Kvas je bil grozeč, ko je navajal svetopisemske besede: »bodi zvit kakor kača in krotek kakor golob«.

»Lepa je bila pridiga, Jaka!« izpregovori Veternikova Mina, gredoč iz cerkve.

»Res je bila lepa, Mina,« je odgovarjal Jaka malomarno, ki ni čul pridige. »Pojdiva za borštom domov, tam je tako prijetno.«

»Pa je preveč samotno.«

»Kjer sta dva, tam ni samotno.«

»Ali kraj je samoten. Hudobni ljudje se tam potepajo.«

»Ne boj se, moja roka je močna.«

»Jaz ne grem, Jaka!«

»Pa pojdeš.«

In žilava roka Kuharjevega hlapca je potegnila deklico za sabo.

Smreke so se majale pred njima, hrastje so šumeli za njima, travica je šumela pod nogami in rosila svetle čevlje . . . Komarji so brenčali v zraku, murni so cvrčali v zemlji.

»Pridiga, Jaka, pridiga mi ne gre iz spomina.«

»Prav je, deklica, saj je človek zato, da misli . . .«

»Bodite modri kakor kača in krotki kakor golobje.«

»In ti si krotka golobica, Mina, jaz pa sem zvita kača, kajne da!«

»Ti deliš, Jaka!«

»S tabo delim vse, Mina!«

»Pa svetega pisma ne smeš deliti, ne smeš zavijati in preobračati. Bodi cel mož, so rekli. V Kranju je vse na pol, pravijo.«

»Ti si torej krotka in zvita!«

»In tak bodi tudi ti, Jaka!«

Za Strohinjem se je pot izgubila v gozdu. Samotno je bilo. Jaka je postal krotak, postal je zvit.

»Jarek je, Mina, poskočiva!«

In Mina je poskočila. Krilo se ji je zapletlo v trnje . . .

»Oh, moje krilo, pa raztrgano!«

»Ne boj se, Mina, saj se da zašiti, če je raztrgano . . .«

»Pa ne bo nikoli več táko, zašito bo vendarle.«

»Midva pa trgava lešnike, ki so brez gospodarja.«

»Oh, Jaka, odtrgane rožice se posuše in mečemo jih na ogenj.«

»Pa rože rode sad in seme spravimo, spomladi pa ga spet usejemo. Ali ne delaš ti tako s svojim rožmarinom?«

Oh, rasti, rasti rožmarin,
Pa tudi druge rožice z njim!

In rožmarin je rastel, pa tudi druga rožica je rastla, se je razrastla bohotno in cvela pohotno . . .

Mina je prišla iz cerkve z raztrganim krilom. Veter je pihal čez polje, mrzel veter tam od Udnega boršta. Jezno je porinila lonček na polici omreženega okna, da je zeleni rožmarin s prstjo vred telebnil na tla . . .

* * *

»Mina, nesi v mlin! Mudi se, in povej mlinarju, naj zmelje do jutri zjutraj. Ajda je zrela in ženjice pridejo — potic bo treba in bele moke ni več doma.«

Mina molče zadene štulo na rame in se odpravi v mlin.

Novina je bila in mlinar Teran je imel meljave čez glavo. Mina ni odšla, dokler ji ni mlinar obljubil, da zmelje do časa. Saj dolgčas ni bilo v mlinu; skoro vedno je kdo čakal na meljavo.

Tudi Kuharjev Jaka je imel že otovorjenega konja pred hišo. Zagledal je Mino in ni se mu mudilo. Mrak se je obešal po vejah in mesec je lezel izza gora. Veter je vlekel močno in brenčal čez dol, kakor bi sami škrajte bili na harpe. Belčeva griva je vihrala v zraku in nozdrvi so se mu široko odpirale.

»Čakaj, Mina, da greva vkup.«

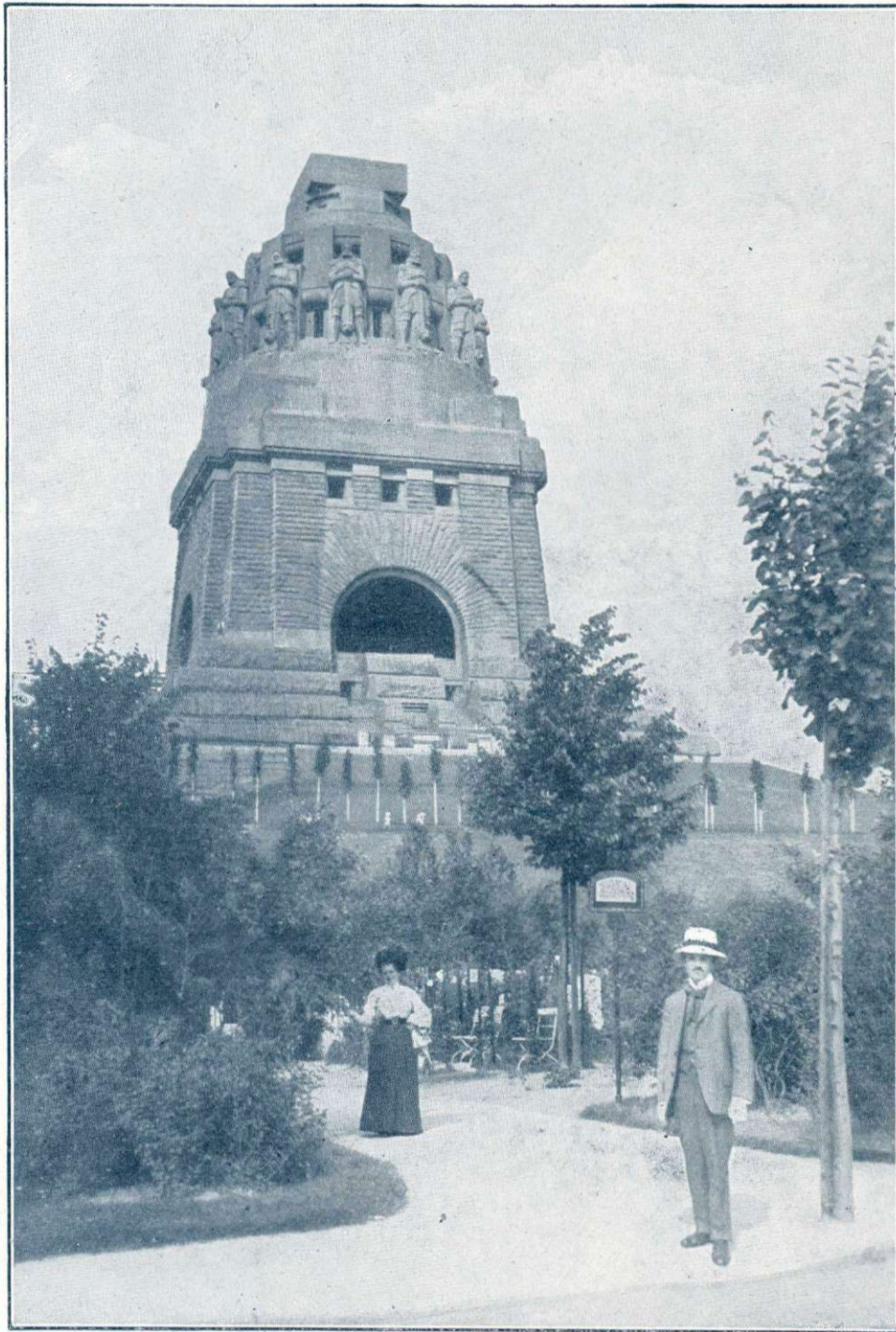
»Ali bi spet rad rožmarinovega semena?«

In Mina ni bila več deklica z Veternega. Krotkost se je prelivala: moškost in pikre besede so rastle na njenih bohotnih ustnicah.

»No, no, Mina, le nikar ne vzrasti kakor peklenšček na potu! Saj je bilo prvokrat in upajmo, da ne zadnjokrat!«

»Kar si obetal, izpelji! Izpelji pa tako hitro, kakor si obljubil hitro!«

»Saj bom. Tako se vendar ne mudi. V nedeljo grem nad očeta in se domeniva do dobrega.«

SPOMENIK BITKE PRI LIPSKEM LETA 1813.

»In kako sem se oprasnila! Kri mi teče na roki.«

»Rana se zaceli.«

»Ali brazgotina se vendarle pozna. Ta se ne da izbrisati.«

»Bog je človeka ustvaril, da se tudi veseli, da trga rožice, ki zanj rastejo, da trga jabolka, ki zanj rode.«

»Ali Eva je trgala sad, ki je bil prepovedan.«

Belec je bil dobro otovorjen z raznimi štu-
lami in mešiči, da je obstal v klancu in segel
po sapo.

»Belec naj se oddahne, pa se še midva,
Mina!«

»O seve, tebi sama ženitev roji po glavi. Slep
si, da ne vidiš nič, gluhi si, da ne slišiš nič, ne
opaziš nič, Bog te je udaril s kurjo slepoto.«

»Tebe pa z mesečno. Kaj si danes tako na-
taknjena?«

»Pa še vprašaš? Ali ne veš, kaj si mi vzela?«

»Tat nisem.«

»Tat nisi, pa ukrad si mi poštenje.«

»Eh, Mina, pa naj bom še tat.«

In svetle oči Kuharjevega hlapca so se za-
svetile v večerni zarji, tiste čarovniške oči so
gledale tako, kakor bi namah hotele izbrisati
vse očitke na Mininih ustnicah... Srepi pogled
nevoljne deklice je utonil v čarobnih očeh, od-
ločni nastop je hipoma izginil in besede očitjanja
so se spojile z besedami ljubezni. Molk je nastal,
belec je kimal v klancu, smreke ob potu so pri-
čale. Molk je bil, le od mlina se je čul glas pri-
klenjenega psa in mlinarjevega fanta, ki je tolažil
razjarjenega kužeta in mu metal koščice: Ta, ta,
ta-a, ta-at, tat!

* * *

Sneg je zgodaj pobelil zemljo. Repa, še ne
porvana in pobrana, je gnila pod njim. Osmojeni
repič je štrlel iz snega in Hudobivnikova dekla
je rvala repo izpod bele odeje. Z jezo je brskala
beli sneg narazen, nevoljno se je ozirala tja gor
pod Kriško goro in srce ji je zbadala neozdrav-
ljiva bol.

Le lahek veter je pihal in hladil njeno vroče
čelo, pa je bil prelahak, da bi izbrisal spomine
ubegle spomladi. Še je cvetel rožmarin na oknu
Veternikove hiše — saj gori še ni bilo zime in
gorko solnce je sijalo, kakor spomladi. Tu doli
pa je mraz, rožmarin ne cvete več... Slana ga
je poparila, zgodnja jesenska slana, kakor ajdo,
ki je pozno cvetela.

Mina se je pripogibala in vzdihavala vmes.

»Kaj vzdihuješ, dekle! Tako mlada, pa vzdi-
huje!«

»Služila ne bom več, teta! O Božiču grem
domov.«

»Seveda, ko bi ti imela prvo besedo v Ve-
ternikovi hiši. Sedaj jo ima še oče.«

»Oče ne vedo za moje rože.«

»Pa jaz vem, dekle! Ali te nisem svarila?
Ali ti nisem pravila: dekle, varuj se! Mene nisi
poslušala, zdaj pa imaš! Pri nas si trgala rože,

pri nas jih boš pustila. Ali veš, dekle, kaj se to
pravi?«

»O vem, teta! Če bo le mogoče?«

»In kdo se ti je obesil na vrat? Kdo je vodil
za nos tebe in mene? . . . Dekle, ti molčiš? —
Tudi meni ne poveš, Mina?«

»Greh se pove, grešnik pa ne.«

Veter je močneje zapihal čez belo polje.

»Ti torej nečeš sebi dobro? Le molči, nosi
sama gorje, ki si si ga naložila. Kar se ne stori,
se ne izve.«

»Res je, teta! Kar se stori, se izve. Storilec
pa se ne izve. Kadar bo treba iti na oklice, takrat
boste izvedeli.«

»Revica, ne veš, da racman nosi krivce.«

»Vem pa, da je racmanov več na svetu.«

»Mina, kako si se izpremenila! Greh pokvari
človeka.«

»Pri vas je greh, pri nas ga pa ni. Vi ne
morete več ljubiti, mi pa lahko.«

»Mina, Mina, sam satan ti je zapletel dušo.
Moja stara mati so pravili, da so bili za njenih let
na Kranjskem še taki ljudje, ki so tako učili in
delali, kakor ti. Rekli so jim, da so lutske vere.«

»Kaj boste segali tako daleč nazaj. Saj so tudi
še zdaj taki ljudje na svetu.«

»Pa na Kranjskem ne.«

»Tudi Za drago so.«

»Ti obrekuješ našo vas, dekle! Za drago ga ni.«

Dekli je bilo žal, da se je spustila tako daleč
v pogovor s teto. Ta je imela prav. Zadržana
ni bilo, da bi tako učil. Teta utegne naposled
stakniti njenega učenika. Zato zasučje pogovor.

»Ali naj grem po hlapca, da pride s košem
po repo?«

»Pa pojdi, Katrica Lutrova!«

Sneg je šumel pod nogami, čevlji so bili pre-
močeni in Hudobivnikova dekla je urno stopala,
gazeč snežene plasti. Mraz je pretresal ude, lica
so ji bila blede, ustnice premrle, vdrte oči pa so
plavale za južnim vetrom tja gor proti severu,
proti zeleni trati pod Kriško goro... Bilo je
vetrno.

* * *

Božič je potrkal na duri — ali Hudobivni-
kova dekla ni šla od hiše. Svečnica je bila pred
durmi. Veternikova Mina je še nosila škafe po
Zadragi. Ko pa so lastavice prihajale v deželo,
ko se je sneg stajal po dolini in so zvončki pa
trobentice posipale zeleno trato, tedaj ni bilo več
obstanka Za drago.

Kuharjev hlapec Piberc je nenadoma izginil
iz vasi. Dejali so, da se je vrnil domov na Polico.

Pa ga ni bilo doma. Po Udnem borštu se je vlačil in hodil s tihotapci. Voglar je bil takrat za župana v Naklem in ga je dal loviti, da bi ga potisnili v vojaško suknjo. Pa ga niso staknili. Čez mejo je vlačil cele cule tobaka in se skrival.

Bil je prvi maj 1719. Jaka je že izvedel, kako je z Mino, in ji je po svojem tovarišu sporočil, naj gre na Veterno.

Mina je zvečer povezala svojo culico. Ko se dan zazna, se ukrade natihoma iz veže in krene za borštom proti domu. Stopala je hitro. Lepo jutro je bilo, cvetice so cvetele po livadah, sadno drevje je dišalo, posuto z belim in rdečim cvetjem, bukve so zelenele, kosi in devetovižniki so se skušali, žvrgoleč in pojoč svoje pesmi po mejah.

Pomlad, sama pomlad in samo življenje!

Le v Mininem srcu ni bilo pomladi. Grenke misli na dom so ji begale dušo, žalne misli na prvo službo so ji grenile predstave in bridek up z neodganljivo slutnjo ji je polnil srce. Stopala je po zeleni stezi, stopala z zaničljivim gnevom na rožice, pa se obračala venomer gor v boršt, da zagleda spet enkrat tiste svetle oči, ki so ji prebodle srce.

»Pri Rožmanovi češnji naj počaka!« Tako ji je sporočil fant s svetlimi očmi. Mina pa se spotakne, zroč v temni gozd.

Ali svetlih oči s črnimi zenicami ni bilo.

Gnev je rasel v njeni duši, sopar je legel na njeno srce. Še enkrat ga je zaželela videti, še enkrat mu povedati vse, kar ji teži srce in razjeda drob.

Ob gozdnem robu se zasučje in gozdna temota jo objame. Nič več ne gleda po zelenih travnikih, ne po njihovih belih rožah, smreka pri smreki jo obdaja, robidovje in trnje se zaганja za njenim krilom, krivi gaber se ji reži nasproti in bela breza sredi temnih jelk jo draži . . . Solčni žarki so zastali, tem močnejše pa pojo gozdni pevci na zelenih vejah. »Cin-cin« se razlega, »cici-fuj« se oglašja, naposled se tudi vrana zadere: »vra-a-g!«

»Vrag naj vzame vse!« zakliče Veternikova.

»Ali tudi mene, Mina?«

Deklica se strese, zatrepeče in malo da se ni zgrudila. Culica ji zdrkne raz glavo, ko se ozre — in za sabo ugleda fanta s svetlimi očmi.

»Kako sem se te prestrašila! Pa kakšen si!«

»Kakšen?«

»Tako čuden. Ves drugačen. Druga suknja, druga srajca, drugačen obraz, zagorel, zarastel, samo oči so še tvoje.«

Dekle sede na svojo culo, Jaka poleg nje.

»Mina, pa se pomeniva spet enkrat po dolgem času.«

»Pa se.«

Umazani, slinasti polž je lezel stran po ilovnati stezi in vrana se je drla vrh nizkega topola: vra-a-g!

* * *

Češnja je cvetela sredi brega, sredi hoj in bukev. Močno je cvetela, pa sad je bil droban in pust.

»Ti si vrag v človeški podobi. Vse si mi vzel in zdaj me puščaš.«

»Drži jezik za zobmi, Mina! Drugače ti ga prekoljem.«

»Kaj si mi vse obetal in zdaj me nečeš več poznati. Zašel si med tolovaje. Lep gospodar boš.«

»Molči! Te bodo že doma preživili. Jaz zdaj ne morem biti med ljudmi. Veš, da sem begun in da bi bilo neumno, laziti po vaseh za kruhom.«

»Oh, da te nisem nikoli poznala! Proklet naj bo dan, ko sem te prvokrat videla, proklet bodi studenec na vasi, proklet bodi . . . zapeljivec!«

Tihotapec sune z močno roko deklino, da se je zgrudila na tla . . .

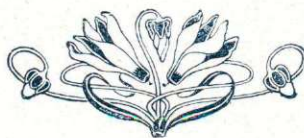
»Jezus, Marija, kaj si storil?«

Vsi ptiči so odleteli z dreves, petje se je čulo le v daljavi, tam izza dupla se je oglašala sova. Veter je popihal čez breg in stresel češnjevo cvetje na Veternikovo Mino . . .

Jaka Piberc se je zasukal in preplašen izginitil med smrekami . . .

Kriški župnik Mihael Prešeren pa je napisal v mrliške knjige najprostornejši predal, da je cerkovnik ponoči izkopal jamo za pokopališkim zidom in položil vanjo mrtvo truplo Veternikove Mine.

Navsezgodaj je župnik blagoslovil jamo in poškopil truplo. Ni ga bilo pogrebca, le materino srce je prignalo Veternico s hribov. Čepela je na sveži gomili in jokala solze, ki so samo Večnemu Sodniku znane. Mrzel veter jih je brisal, pa ne izbrisal.

ZMAGOSLAVNEMU KRIŽU.

Zložil Silvin Sardenko.

O sveti križ,
visoka čast!
Mesijeva
edina last.

Ni znamenja tako slovitega,
spomina ni tako častitega,
kot ti si, križ.
Ti sladki jarem,
ki slónel si na rami
Gospodovi.
Ti lahko breme,
ki z vdanimi rokami
te je sprejel.
Kdaj duša te objame —
in ni vsa blažena?
Kdaj se te bol oklene —
in ni vtolažena?

O sveti križ,
visoka čast!
Mučencem vsem
najslajša last.

Mogočni križ,
skrivnostni les,
ki dvignil svet
si do nebes.

Po temni noči dolgih tristo let
pognal si v beli dan nebeški cvet
na Golgati.
Tvoj močni duh
po solzni je dolini
spet zadehtel.
Prevzel si srca,
ko z rajskimi spomini
si jih navdal.
Kdo tebe kdaj je skrunil —
in ni osramočen?
Kdo tebe kdaj proslavljal —
in ni bil sam češčen?

Preslavni križ,
visoka čast!
Učencem vsem
najdražja last.

O sveti križ!
Ti si oltar
oltarjev vseh:
Nikjer, nikdar

iskrenejše biló molitve ni
mogočnejše biló daritve ni,
nikdar, nikjer,
kot tvoja, križ.
Po tvojih ramah štirih
nedolžna kri,
brezmadežna je
v obilnih tekla virih
na hladna tla.
Odkar je zemlja pila
brezmadežni napoj,
obseva nje sinove
nesmrtné slave soj.

O sveti križ,
najvišja čast!
Ti vernih src
najlepša last.

KAJ PA TI IŠČEŠ?

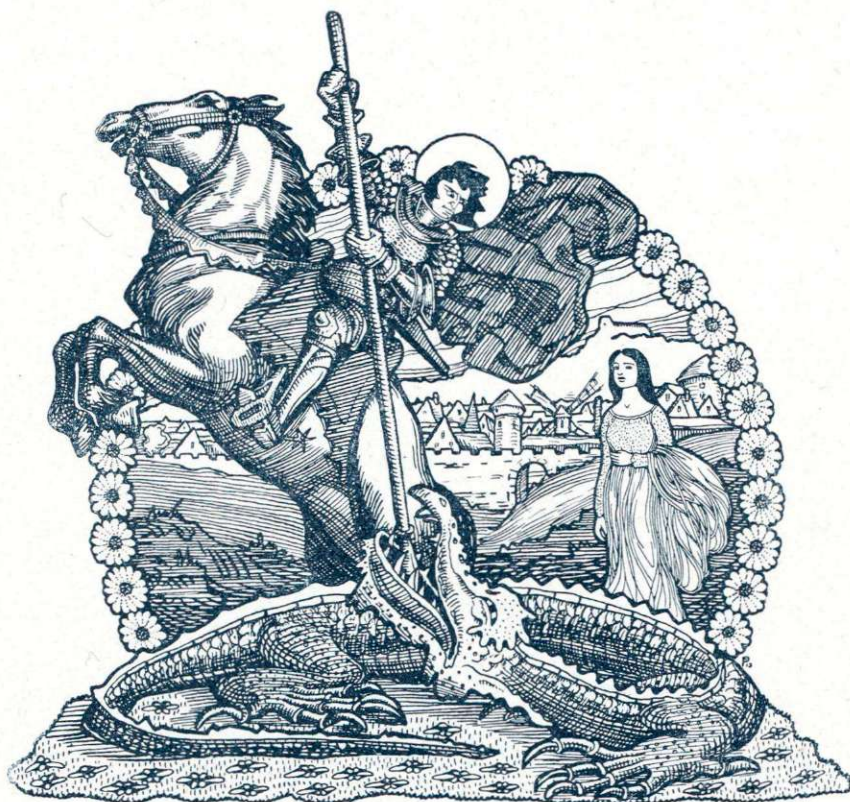
Zložil Silvin Sardenko.

Zveste ljubezni
žejno srce
žene deklíča
v tihe gore.

V gori jo sreča
stari gozdar,
ki je že videl
množo prevar.

»Kaj pa ti iščeš,
zali deklíč?«
»Kje je ljubezni
žarni gradíč?«

»K materi pojdi!«
»V grobu mi spi.«
»Pótlej ljubezni
zate več ni.«

FR. PODREKAR: SV. JURIJ.

RAZVOJ NOVEJŠE SLOVENSKE PISAVE PA LEVČEV

Spisal dr. A. Breznik.

PRAVOPIS.

(Dalje.)

 Majarjevem pismenem jeziku niso hoteli slovenski pisatelji nič slišati; pozdravili pa so njegovo misel o vseslovanski skupnosti. Slovenci naj bi se pač bližali ostalim Slovanom, toda ne v jeziku, temveč kot narod narodu. V ta namen pa se je treba drugih slovanskih jezikov učiti. Navratil¹ je takoj nastopil z mislijo, naj bi se v srednje šole vpeljalo učenje ruskega, češkega in ilirskega jezika. S tem bi bilo po njegovem mnenju tudi vprašanje vseslovanskega jezika najhitreje rešeno, ker »se bodo narečja eno drugimu čedalje bolj približavale in se čez več let morde v en sam jezik združile, ki bo književni. O srečna doba, kje si še ti! — Morebiti pa veliko bliže, kot si marsikdo misli,« — tako sklepa Navratil. Bil pa je Navratil z Majarjem vred mnenja, da mora že tudi ljudska šola v tem oziru nekaj storiti. Z enotnim slovanskim črkopisom, ki bi moral biti cirilski, bi se moralo pričeti že »v prvi začetni šoli«. ²

Učenje slovanskih jezikov je Navratil izkušal res takoj pospeševati. V svojem Vedežu je začel še istega (1849) leta priobčevati kratke sestavke in berila v ilirskem jeziku³ s potrebnimi opombami. Take sestavke je prinašal Vedež ves čas, dokler je izhajal. To je posnemal tudi Jos. Drobnič v svoji Slovenski čbeli, ki jo je izdajal prve tri mesece l. 1850. v Celju. Da bi se prepričal, je li to bralcem po godu ali ne, se je obrnil nanje s posebnim vprašanjem.⁴ Zanimiv za nas je uspeh tega vprašanja. Kaže nam, da je bilo tedaj veliko navdušenja za ilirstvo. Drobnič sam se je pohvalil z uspehom svojega vprašanja tako-le: »Glej! od tiste dobe smo dobili iz mnogih krajev prijaznih dopisov s zagotovljenjem, da bo vsim ljubko vstrezno, ako jim bo čbela s časoma tudi kaj na ilirskim jeziku pisanega prikazala,«⁵ na kar je res priobčila dve hrvaški pesmi s potrebnimi opombami.⁶ Več list ni mogel storiti, ker je moral vsled pomanjkanja naročnikov takoj na to pre-

nehati. Misel, naj se učenje slovanskih jezikov pospešuje potom listov, se je s temi poskusi tako ukoreninila, da je še poznejši Janežičev Glasnik prinašal take sestavke iz vseh slovanskih jezikov.

Ni pa zmagovala samo Majarjeva vzajemna misel, temveč je napočila lepša doba tudi pisavi sami. Meseca julija 1850. je začel izdajati v Celovcu Slovensko bčelo Anton Janežič, ki je bil Majarjev pristaš in je svojo pisavo naslonil precej na Majarja. Slovenska bčela je postala glasilo Majarjevih somišljenikov in je pospeševala hkrati vse, kar se je nanašalo na vseslovansko vzajemnost v pisavi. Okrog Bčele se niso zbirali samo Majarjevi somišljeniki Einspieler, Valentin Janežič, Resanski-Simandl, J. Štefan, temveč tudi drugi, ki so si vseslovansko vzajemnost v pisavi predstavljali po svoje, tako zlasti Luka Svetec, ki se je med zahodnimi pisatelji tedaj najbolj nagibal na vseslovansko stran,¹ dalje Radoslav Razlag, Jurij Kobe, Ravnikar-Požencan i. dr., ki so imeli o vse-

¹ Podgorski je pričel z bolj nenavadnimi oblikami v Vedežu l. 1850. Tu piše: vzrastši (= ko sim bil vzrastel) 61. sestre popisujō (= 3. pl.), kupujō (61) iz nenade (106) zavijtiv se na konja oddirja (106) — se je med Serbe vmešav otel (106). Iz Bčele navajamo sledeče znamenitejše oblike: 1850: drevo, vidivše zadnji kras; siloj trestī; ganuti; i gladnu i žejnu (pod črto: gladnemu i žejnemu) obilno delil (129). Iz: Vladimir i Kosara (1851. 1. zv.); deležnik na -v: vreditv verste i previdiv, česar je treba, se poslovi (4) tovariše ohrabriv ter opomniv se zažene v sovražne trume (5) vidiv vojščake (5) ponoviv naskok ne dá (6) po ogledusih (sic!) opaziv nenavadno gibanje, se pripravī, kamorkoli bi se oberнули (7) sam ga prati (= spremlja), poveljstvo družemu izročiv (19) ne zabiv sovražne (21) nizko se priklone, pred carja stopiv (70) zastidi se ogledav jo (70) začuv (71). Pridevniška imenska sklanja: jih v kratku (= kratkem) takole nagovori (6) ne dajo trudnu telesu pokoja (21) svoboda je blagorodnu junaku draga (70). Aorist: (Rabil ga je, ker je mislil, da je notranjska končnica na -ste, n. pr. vi delaste aoristov ostanek, prim. Slovenija 1850, 16) celo vojsko uzbismo (6), kes i skerb se lotista (21) strah i tuga proletista verste (21) odpeljaste jo izpred carja (38) mi odrekoste (52) tada se zbudih (53) privedosta ga ter ga izročista (69) svatje se vzdignuše, se posloviše (72). Kondicional: kako bim s teboj govorila (37) bim odvernul (53) padla bi bila, ako je ne beste v roke vjele (38) ne bé se junak ubranil (70). Instr. fem. na -oj: sirovov strastjo (52) z drugoj obleko (72). Deležnik se ujema s samostalnikom: dremota napade truplo, prestavše toliko strahot (20). Instrumental brez predloĝa: pogrešajo perve plesom i lepotoj (= po plesu in po lepoti) (22) gnan sirovov strastjo

¹ Slovenija, 1849. 37.

² l. c. 37. Pred njim je sprožil to misel Majar v Sloveniji, l. c. 21. Z obema se je strinjal tudi neki dopisnik, l. c. 114.

³ Počenši z l. 1849. 2. pol., od str. 64. dalje.

⁴ Slov. čbela, 1850. 32.

⁵ l. c. 86.

⁶ str. 87 in 112.

slovanski pisavi vsak svoje posebne nazore. Tako glasilo je bila Bčela tedanjim slovenskim Vseslovanom dve leti in pol, to je do konca leta 1852., ko se je urednik streznil in začel pisati s prihodnjim letnikom zopet »popolnoma slovenski«, pri čemer je vztrajal. S tem pa je vseslovanski mešanici pri nas tudi odklenkalo in so se je oklepali le še redki posamezniki, med njimi Jeriša do svoje (zgodnje) smrti.

Svoj prvi letnik je pričela Slov. bčela s pisavo, kakršno je pisal Majar v svojih slovensko pisanih člankih¹, z njegovimi ilirskimi oblikami je začela v drugem zvezku prihodnjega (1851) letnika. To pa se je zgodilo zavoljo tega, ker je izročil Janežič tedaj zavoljo svojih učiteljskih izpitov uredništvo Einšpielerju², ki je bil mnogo hujši Ilirec kakor pa Janežič. Einšpieler je bil urednik do novembra istega leta in je list zelo poiliril. Ko je Janežič list zopet prevzel, Einšpie-

(52) šumom oplašen (69). Delež. pass. na -l: oterpel gleda pred-se (19) prišelcom naproti (19) okamnel poslušša (69) dorastli mladenči (21) upadlo lice (70). Prislovi: polagom (20) hipom dokončala (36). Posameznosti: zravno (= zraven) 4; bojezni ne pozna (4) tim providneje (5) beže nizgoro (= navzgor) 6; proderimo (6), v gnezdo proderal (20) prosterla je (22) proroka (53) spred i zade (19) junake po slih (sic!) sozvati (21) solze roniti (36) vedel (38) videl (36) zvedeti (36) pričakuje oproštenja (69) potomku (sic!) staroslavnihi dedov (69) Bog nam veli prijatlom biti (= da smo prijatli) 70, iznenade se je pokazal (71) po bratovski (72) lepokitjeni. Nekaj teh oblik se je pozneje pod Levstikom sprejelo, toda večino tega je celo Podgorski po l. 1852. sam zavržel!

¹ N. pr. predlog: s, š: s eno besedo (24) s nemškim laktom (90), š njimi (24); sbor (26), bi se sbirale (90) predlog: u prevladuje: u Novicah (23) dalje prevladuje i = in; ov: pod ovim naslovom (60) ovi mični koledar (156) skupina: dj, tj: precedjajo (90) smo se odtudjili (92) obljudjena (88) osvobodjen (160) ohranitev debelne osnove: po gospodsko (60), naj gerdših (90) etimol. pisava: se vzdvičuje (169) bez (106, 107 in večkrat) čuvstva (106) na prodajo ima (94) tverdo (8) itd. Poleg tega imajo vsi letniki mnogo koroških provincialnih posebnosti: e za stari poluglasnik: den na den (1850, 25) čestili (24) v vesí (106) so vesovali (106) k česti (191), slava i čest (191) dverice (1851. 1. zv. 133) brevno (122) te ali uni kamen (1850, 92) te navk (191) na te svet pride (25) te cesar (61) te izverstni list (73) te narod (86, 138) itd. Oblike: ej: po svojej podobi (23) v celej (8) na božjej pravici (11) itd. Skupina r-om: črez, čreda (104) črevo (1851. 1. zv. 9). Posameznosti: dro vemo (1850, 52) prijatelj (29, 92, 192) dvajsti (192) je na svinje pse huskal (12, jezikovno pravilna oblika!) na to spomenemo (52) se spomenja (91) spomeni se svojega sopruža (1851. 1. zv. 82) nihčir (83) nihčer (2. zv. 9), videti (1851. 1. zv. 83) vedel (itd.) ni vědel (8) vědeti trēba (14, e je ohranjen na Koroškem zavoljo naglasa: vedēti, vedēla, vidēti, vidēla!) navlaš (1850, 91) navlašč (1851. 1. zv. 14, 84) povehne (112) uvehnulo je kakor listje (118) zibnul (= izginil, 118) starejši (= stariši, 1851. 1. zv. 31) naši predstarejši (1850, 89) ključanica (1851. 1. zv. 16) paječina (131) taj (= tedaj, 2. zv. 64) itd. Zgledov nismo izčrpali!

² l. c. 1851. 1. zv. 160.

lerjevega novotarstva ni izpreminjal, temveč ga je vzdrževal do konca 1852. leta. Da se je Einšpieler ohrabil in sprejel v list mnogo Majarjeve ilirščine, k temu je brez dvojbeno pripomoglo mogočno ilirsko gibanje, ki se je dvignilo prav v prvi polovici 1851. leta.

Janežič sam je začel s tem letnikom pisati ē: běli, lēto, rēsница, cvētja¹ itd. po Majarju. Dalje je začel uvajati koncem vsake številke smešnice in druge šaljive anekdote v jeziku Majarjevih Pravil, da bi tako »slovenski domorodci spoznali, da sta si naš slovenski i književno ilirski jezik zlo podobna, i da se vsaki Slovenec ilirsko prav lahko i igraje naučiti more«.²

Prav tedaj so izšle v ilirskoslovanski mešanici tudi Radoslava Razlaga »Zvezdice«, pesmi za mladino³, ki jih je neki dopisnik iz Štajerskega zelo pohvalil⁴, a si glede jezika vendar želel, da bi se Slovenci bližali ostalim Slovanom po Majarjevih Pravilih, ne pa na tako radikalen način, kakor je to poskusil Razlag, ki hoče jezik na mah ustvariti in ga znesti iz vseh slovanskih jezikov. »Nije nemoguća ona promisel (t. j. misel enotnega vseslovanskega jezika)«, piše dopisnik, »ali... samo po Majarjevih pravilih jo môremo doseči... Zato mili Radoslave!... složi se s našim nigdar dosti ne cēnjenim Majarjem... Doseči čemo svoj namen — doseči ga moremo. Bodočnost je naša — ali še se brani nespametna stranka starovičevšpecifikarjev (misli na ‚Novice‘!) — pa tudi — njo moramo nadvladati... Potrēbna (je): doslēdnost v potrēbovanju Majarjevih pravil, ... mahoma se jezik ne dá oktroirati.«

Majar pa je štel na Koroškem tedaj že nekaj prijateljev. Bčela poroča⁵, da je razlagal tisto leto kanonik J. Rozman, znani urednik Drobtinic, bogoslovcem četrtoletnikom v št. Andražu katehético in pedagogiko »ne samo v slovenskem, temoč v književno-ilirskem jeziku«, t. j. po Majarjevih pravilih. Koroški deželni šolski nadzornik Rudmaš je srednješolcem obljubil za sestavke v ilirskem jeziku celo nagrade, in osem jih je bilo res obdarovanih. (l. c. 67.)

Prav tedaj so priporočali ilirščino Bčeli tudi starejši in ugledni Ilirci. Oglasil se je Jurij Kobe,⁶

¹ Prim. str. 1. Majar je pisal ē po hrvaškem vzoru. Za hrvaške šole je ukazal to pisavo grof Leo Thun, prim. Sl. bč. l. c. 59.

² 1851. 1. zv. 16. Na tej strani je list s smešnicami začel.

³ V Gradcu, 1851. Pesmi so bile prevedene takoj tudi v češčino, prim. poročilo Slov. bč. 1851, 1. zv. 171.

⁴ Sl. bč. 1851. 1. zv. 62.

⁵ L. 1851, 1. zv. 15.

⁶ S člankom: »Znajte, da je slava večā — So (= s) več brati bratec biti«, l. c. 123, 140.

ki je pozval Slovence na novo k ilirstvu. Skliceval se je na zedinjenje Srbov in Hrvatov, na nemško jezikovno skupnost in posebno na Anastazija Grüna, ki je obsojal slovansko jezikovno razcepjenost in je bil še zlasti glede Slovencev mnenja, »da ne morejo sami za se literature imeti poradi svojega majhnega števila«. »Nam dakle«, svetuje Kobe, »nič drugega ne preostane, kakor južnim Slavenom se priklopiti i ž njimi se v eno literaturo stopiti . . . Slovensko podnarečje bo moralo tada prej ali pokle v javnem življenju pervenstvo odstopiti ilirstvu, kajti je preslabo, da bi se zderžalo . . . S tim pa še ni vse dospeto. Brez občinskega (t. j. vseslovanskega, skupnega) jezika ostane nemo vender v 4 dele razkomadeni« (140).

Za Kobetom je nastopil Razlag. Z ognjevitost besedo je proslavljal vseslovansko skupnost¹ in prosil Bčele kar konkretno, naj prinaša v vsaki številki »vsaj kako povestico, ki bi 2—3 strani obsegla, v književnem ilirskem jeziku. Koristno bi tudi bilo, da se u vsakem listu bčelice jedna pšmice v cirilici ponatisne, ker bi se po tem takem pšmenke večine našega naroda igraje razširile. Pri teh spisih bi se imeli ravnati po Majarjevih pravilih« (143).

V tem času se je sprožila misel o skupnem slovanskem jeziku tudi v Ilirski Matici v Zagrebu.² Na predlog Ivana Kukuljevića je Matica (7. maja 1851.) sklenila, naj se skliče vseslovanski kongres, ki naj se zanj poganja.

V takih razmerah je prevzel Einšpieler Bčelo; kdo bi se mu čudil, da se je nagnil na ilirsko stran, za katero je gorel že dve leti? Svojo pisavo je hotel podkrepiti še s posebnim člankom, ki ga je tedaj napisal: Kaj storiti, da dobimo ilirskoslovanski jezik?³ V članku je priobčil oglas Ilirske Matice, ki se je poslal vsem slovanskim društvom; poleg tega je poročal, kakšnih misli so ostali Slovani o skupnem slovanskem jeziku, in na koncu je povedal tudi svoje misli. On sam je proti skupnemu vseslovanskemu jeziku. Enoten jezik naj bi imeli le južni Slovani, ki naj bi pisali po Majarjevih Pravilih. »Ravno na tej knjigi«, pravi, »sloni ilirskoslovanski jezik, i u obče slavjanska sloğa . . . Prišla je doba za ‚Majarjova pravila‘« (10).

Na ta članek se je oglasilo več dopisnikov. »Sloveč jezikoslovec« z Dunaja piše proti Majarjevi ilirščini, ki se nikjer ne govori, in se ogreva za skupen vseslovanski jezik, ki naj bo ali ruščina ali stara slovenščina. »Veliko«, pravi, »se zdaj piše in govori, različne so misli pojedinih Sla-

venov . . . Naj več jih je s menoj jedne misli, posebno Jugoslaveni: Horvati in Kranjci in tudi Čehi.«¹ Neki dopisnik s Kranjskega pa misli, naj piše vsak slovanski narod po svoje, ali vsi naj se ravnajo po enotni slovnici.²

Novice so prinesle članek³: O zadevah eniga samiga slovanskiga jezika, ki se izreka proti štirim pšmenim jezikom in želi staroslovenščine kot skupen jezik za vse Slovane. Staroslovenščine sta želela tudi Caf v Novicah⁴ in Podlipski-Hicinger v Ljubljanskem Časniku.⁵

Za pisavo, katero je uvedel v list Einšpieler,⁶ se je navdušil tudi Janežič. Ko je izdal Radoslav Razlag za l. 1852. svojo »Zoro«⁷, je Janežič tako pisavo navdušeno proslavljal. »Jasno ko běli den,« piše, »světlo ko solnce rumeno je to, da si morajo slovanska narečja če dalje bolj bližati, ter se naposlēd v jeden jedini vseslovanski književni jezik stopiti . . . Vendar kako se ima to izpejljati . . ., nam še zakriva v svojem krilu negotova prihodnost . . . Iz globine serca bodi nam toraj pozdravljena: »Zora« prežlahtni biser našega mladjahnoga slovstva. Ti nam pripravljaš pot, da se naj popred Jugoslovani sjeđinimo, zraven pa tudi drugim narečjem približamo . . . Tvoj svit se ne razliva samo po jugoslovanskih krajinah, še veliko dalej se razpliva svitloba tvoje luči po vsih prostranih planjavah preširokoga slovanskoga svēta . . . Tudi ti si spoznala, da je nevarno, jedno samo narečje za občeslavensko, književno spoznati, vsa druga pa sc ěloma podrēti i zatrete. Jedno narečje se ima v drugom oživljati, jedno iz drugega novo moč dobivljati.«⁸

S takim navdušenjem se je oklenil Janežič nove pisave, ali ta ogenj se je kmalu polegel.

¹ Sl. Bč. l. c. 39.

² l. c. 40.

³ 1851. 167, 172, 178, 182. Podpisan: P—B. — Članek je ponatisnila tudi Bčela, l. c. 103. Prim.: dr. J. Lokar: Stališče Bleiweisovih »Novic« glede književnega zedinjenja Slovanov. V Ljubljani, 1907. 12. sl.

⁴ l. c. 208, 212.

⁵ Članek je ponatisnila Bčela, l. c. 152.

⁶ Bčela je rabila ilirizme kakor: končnice -oga, -omu, pri -om, oj, pri -oj (beloj ženi); kao, kad, kde; ta, toga, tomu; -oj pri ženskem samostalniku: pod zemljoj, pod lipoj, pred podoboj. Instrumental brez predloğa: boreč se krvavim mečem (1851. 2. zv. 2), obložen blagom (2), svojim pečatom očačkajo (45), nebom veslajoč (= po nebu) 1852. 9. Posamezne oblike: podupirati (1851. 2. zv. 2), pobunil (2), nemojte (5), oni razume, se posluže (73), itd. itd. Navajati več teh stvari bi bilo brez vsakega pomena, ker je čisto enodnevnega značaja!

⁷ Zora, jugoslavenski zabavnik za godinu 1852, od Radoslava Razlaga i Ivana Vinkovića.

⁸ Bčela, 1852. 1. zv. 7. Podpisan: A. J.(anežič).

¹ Članek: Vzajemnost, l. c. 142, 171.

² Prim. poročilo v Bč. l. c. 173.

³ 1851. 2. zv. 8.

Razlagovo mešanico so Cegnar¹, Podgorski² in Bleiweis obsodili, in to je izmodrilo tudi Janežiča, da je tako pisavo že koncem istega leta (1852) popustil. V povabilu za prihodnji letnik je izrečno naglašal: »Jezik bo popolnoma slovenski in lahko-razumljiv z oblikami deržavnega zakonika« (393), t. j. skladen z uradno šolsko slovenščino. Podgorski je sodil jezik jako trezno. Vseslovanski jezik, pravi, more pognati samo iz enega debla, ravnaoč se po eni sami slovnici in po enem besednem zakladu, ne pa tako, »da bi, kakor ‚Zora‘ začenja, prva beseda slovenska, druga serbska, tretja česka, četera poljska, peta ruska bila« (36) »Zmešnjave nas bo obvarovala zdrava pamet naših bratov, ki se do zdaj še nič kaj ne pripravljajo, da bi nam na proti prišli . . . na jugu se . . . le smeja, med tem ko se Slovenci jezimo . . . Izobrazujmo besedo ko doslej po narodu, z obzirom na stari jezik i narečja bratov, toda deržé se pravih mej« (38). Bleiweis je imenoval v uredniškem dostavku k temu članku Razlagovo mešanico lunin jezik (43) in je mahnil tudi po Bčeli, češ »Če je ‚Bčeli‘ mešanca ljuba, naj jo piše, dokler ji je drago in dokler jo kdo bêre.« (44).³ Po tej odklonilni kritiki je bila vseslovanska struja hudo zadeta. Razlag in Janežič sta se sicer proti očitkom branila⁴ in Razlag je odgovoril v prihodnjem letu z novim letnikom Zore, toda Janežič je že tekom leta 1852. odnehal. Od 5. februarja dalje ni več pisal končnic: -oga, -omu, -oj (beloj ženi, pri beloj ženi). Nastopali so sicer v Bčeli še branitelji vseslovanskega jezika: neki Slavič⁵, kateremu se je pridružil neki Vrlekov⁶ in neki dopisnik iz Gradca⁷. Oglasil se je naposled še Poženčan-Ravnikar, ki je poskušal slovenščino zblížati z ruščino. »Ko bi mi Slovenci tako rusili, kakor nekteri izmed nas ilirčiju, ej Bogu, bilo bi horošo.«⁸ Spisal je v

svoji mešanici nekaj sestavkov in zložil več pesmic,¹ toda ostal je popolnoma osamljen.

Po letu 1852. ni pisal ilirščine in slovanske mešanice noben list. Opustili so jo tudi posamezni pisatelji, le Jeriša je vztrajal pri svoji močno slovanski pisavi do svoje smrti 1855.² Tako je bila pušica Levstikova l. 1854. brez pomena, ko je pel:

»En jezik moramo Slovani vsi pisati,
Toraj naj se Slovenščina z Ilirščino pobrati!«
Bog nam ga daj, en jezik, ali dragi moji!
Z Ilirščine, Slovenščine se on ne vstroji.

Pesmi, 1854, 69.

Nov rod se za vseslovansko pisavo ni več vnemal. Stari Ilirci pa so živeli v svojih idejah dalje. Majar je pisal v tem smislu članke³ in izdajal knjige⁴, toda skupnega jezika Slovanom ni ustvaril. Ferdo Kočevar-Žavčanin je sanjal vse svoje življenje o skupnem jugoslovanskem jeziku, a dočakal ga ni. Ko je izdal povest: Mlinarjev Janez, ga je M. Valjavec l. 1859. hudo prijel,⁵ češ »da ne maramo za tisto hvaljeno idealno jugoslovanščino, ki ni in ne more biti drugega nič, kakor lepa . . . sanja« (56). Brez vpliva je ostal tudi njegov članek: Pomenki o naših literarnih zadevah⁶, kjer je tožil, da »smo bili do seh mal v svoji pisavi precej dobri Slovenci pa slabi Slovanje« (280). Vsi nasveti, ki jih je tamkaj podal, niso mogli vzbuditi mrtve vseslovanščine. Upajmo, da je za vedno pokopana. (Dalje.)

¹ Sestavka: Kupala (l. c. 75), Slavenam (140, 149). Pesmi: 121, 129, 161 itd.

² Iz njegove pisave le malo! Prim. Novice, 1852.: vzhitjen (253) jazvina (265), čestivec Balov klanja se (301) barve vzžare (317) obljava je vzmaga (305) ne može (= more) 305, 337, vzderhti (345) prognat ne možeš je (365) bim bil izbrisal (365) biš mogla, biš odpustila mi (369) Končnice: oga, omu, om; dalje vz: vzbujiti, vzvišiti (253) vzveršati (257) od slavnih vzmag (321). Glasnik slovenskega slovstva, Izdal Janežič v Celovcu 1854, ima sledeče znamenitejšje oblike: deležnik na -v: zavihitiv se požene (4) jo položi zapečativ jo znamenjem (43) Kondicional: bim rekel (58) Predpona vz: vzdihne (5, 6) vzbudi (6) vzmikali (7) vzhitjenja (8, 14) se vzre (14) ga bom vzredil (13) molitev vzpuhti (17) vzveličan (17) v vzmiku (17) se je kviško vztegal (19) vzkleti (59) vznova (59) so vzraščali (60) Etimol. oblike: vlas (5, 6) ljubeznivo (6), vlasnik (7) kako čveter ure (8) vzdviža (8, 59, 60) povzdviigne (17). Slovanski bes. zaklad: v pečalnem obupu (11) iz mesti hlepnosti (11) proščenje (18). Strogo po hrvaškem stavi tudi enklitike, prim. str. 61, 62, 63. Primerjaj podobne oblike še Novice, l. 1855., str. 54, 59, 82, 86, 91, 382, 386, 398, 402.

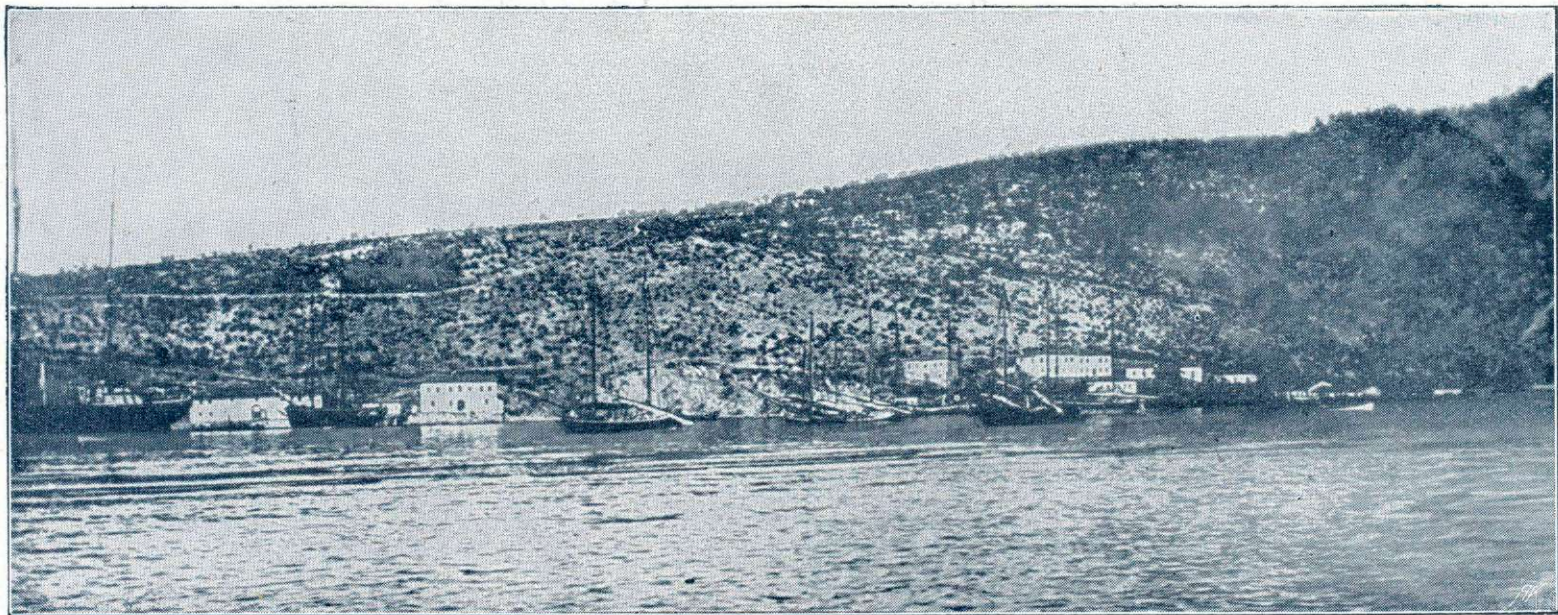
³ prim. Novice, 1857, 171.

⁴ Uzajemna slovnica slavjanska. Spisal i na svetlo izdal Matija Majar Ziljski. V Prahu 1865.

⁵ Slov. Glasnik 1859, 4. zv. 50 sl.

⁶ Glasnik 1867, 205.

SV. IVAN V MEDUI.

KNJIŽEVNOST.

Ivan Cankar: **Milan in Milena**. Ljubezenska pravljica. V Ljubljani 1913, Založil L. Schwentner. (S tremi risbami H. Smrekarja.) Str. 149. — Starodavni biograf Plutarh je bil v življenjepisje uvedel tiste vrste tehniko, da je vedno primerjal; takó življenjepis slavnega Grka (n. pr. vojskovodje) redno sledi življenjepis slavnega Rimljana, seveda vojskovodje itd. Nekaj podobnega vidimo v najnovejši Cankarjevi knjigi. V poglavjih I., III., V., VII., IX. nam pripoveduje o Milanu, v poglavjih II., IV., VI. in VIII. pa o Mileni; njiju življenje teče paralelno, vsako zase, in šele zadnje (X.) poglavje, najkrajše, ju združi — na dnu Blejskega jezera. Obema je skupno v prvi mladosti tisto nezavestno pričakovanje nečesa velikega, lepega, dobrega, obema pa tudi bridko razočaranje in resignacija. V I. poglavju vidimo Milana, skoro še otroka, v gradu njegovih sanj, v samoti, med gorami in gozdovi; njegovo mlado srce hrepeni in hlepi po resnici in lepoti, po idealu lepote, nedoločnem, nepoznanem, a gotovo nekje bivajočem. Toda kako utešiti žejo po spoznanju resnice, po uživanju lepote? Oče, grd čarovnik v črni, dolgi halji (mi vemo, da je treba misliti: v talarji) je v gradu, v grajski dvorani, vse podobe obrnil narobe, da otrok ne bi videl lepote in resnice, toda Milan jih nekega dne vendarle preobrne in v njih zagleda res lepoto, seveda v sliki. Tako zelo hrepeni v tej dobi Milanovo srce po lepoti, da je neprenehoma ves razburjen, ustnice so mu napol odprte, kakor za poljub, roke razprostrate, kakor za objem. V II. poglavju pa spoznamo Mileno, tudi še skoro otroka: v mestu biva, med tetami in sestrami; tudi nje srce je polno hrepenenja po neznani lepoti, toda . . . v hiši opazuje, kakšne pojme imajo starejše dame o uživanju lepote . . . V tem času jo peljejo k prvemu sv. obhajilu, med katerim pa misli le na drznega, lepega študenta, ki ga je po poti srečala. V III. poglavju Milan utrga sad spoznanja, bivajoč na stanovanju pri nekem učitelju, vdanem pijači, čigar mlada žena mu je več kot gospodinja . . . odpro se mu oči, in vidi, da je — žival. V IV. poglavju pa Milena je od prepovedanega drevesa, in tudi ona z gnusom spozna, da je človek samo

žival. V V. poglavju hoče Milan iti kvišku, vun iz močvirja, njegova ljubezen je vsa lepa, toda »ona« (ne Milena!) ga ne razume, breztelesnost ji je smešna, smešne so ji Julije in Beatrice, imeti hoče ženska sama — ostudno žival. V VI. poglavju hoče Milena, razočarana, k usmiljenkam, a lep umetnik ji roko stavi pred pot in jo odvrne od namere. V VII. poglavju vidimo Milana na Dunaju. Vsaj tukaj bo našel tisto véliko resnico, tisto nepoznano lepoto, od nekdanj sluteno in pričakovano. Toda še hujše razočaranje! Same živali, le bolj rafinirane. »Tam doli so vlačuge v platnu, tukaj v svili . . .« V VIII. poglavju Milena vzame za moža Egidija, z debelimi, izbuljenimi očmi (tega ima najbrže v mislih naslovni list in tretja vinjeta). Zdaj je vsega konec. Milena je pogledala vsemu življenju v dušo; zdaj sovraži vse, pred vsem pa katekizem. A »nikoli ni bila tako lepa kakor v tistih dneh in tednih«. Zánjo je zdaj vse mrtvo. — Če je življenje sama farsa, prevara, samo »biftek, vino in vlačuga«, samo »prebavljanje«, ali je potemtakem vredno, da živimo? Kaj naj nas še zadržuje pred samomorom? V IX. poglavju se seznanimo z Milanovim svetovnim naziranjem, ki je — kakor skoro vseh modernih — panteizem. V X. poglavju končno vendarle oba, Milan in Milena, dospeta do uživanja toliko zaželjene, sanjane in iskane lepote — v najlepšem kraju naše domovine, na Blejskem jezeru, toda na njega dnu, t. j. v uničenju. — Cankar je naslovil to delo: ljubezenska pravljica, v resnici seve pa je filozofiranje o najvišjih problemih. V enem se strinjamo s Cankarjem: neutešno hrepenenje po resnici in lepoti je človeku globoko zasajeno v srce in v risanju tega hrepenenja in brezuspešnega teženja je Cankar priznan mojster: iz knjige zveni čisto kakor Salomonova izpoved: Vanitas vanitatum et omnia sunt vana, ali kakor Avguštinov krik: Inquietum . . . Nemirno je naše srce . . . toda v drugi točki se ločimo diametralno. Krščanstvo pravi: Ker je na zemlji vse naše še tako plemenito teženje neutešeno in neutešljivo, zato mora biti večnost in Bog, in Avguštin pristavlja: »dokler ne bo počivalo v Tebi, o Bog!« — Cankar pa: dokler ne bo počivalo na dnu Blejskega

jezera, t. j. v nirvani, v popolni smrti. — Ali bo to Cankarjeva zadnja beseda? Mar ne vidi v človeštvu še druge vrste dejanj, ki niso živalska, ki se iz golega materializma ne dajo razložiti, n. pr. boji za svobodo, samozatajevanje itd.? Če v slabicah višji človek podleže živali, ali naj zato rečemo, da višjega človeka ni? Ali ni to sofizem, laž in prevara?

Dr. J. D.

Zgodovinski roman. D. V. Deželić: **V burji in viharju**. Poslovenil Starogorski. Izdalo in založilo uredništvo Slov. ilustr. tednika. Ljubljana, 1912. Izmed vseh literarnih vrst je zgodovinski roman najbolj zaostal v svojem razvoju, ker že po svojem bistvu laže ostane v starih formah, kakor, recimo, roman iz družabnega ali družinskega življenja. Roman, čigar snov je vzeta iz sodobnega življenja, je z izpremembo življenskih oblik tudi sam navezan na ta napredek. Razvoj eksperimentalnih ved je rodil iz sebe naturalistični roman na Francoskem, iz težkega socialnega stanja ljudstva je na Ruskem nastal realistični roman, iz opozicije proti materialističnemu mehničnemu pojmovanju življenja pa se je dvignil individualizem romantike in njen roman. Forme življenja vplivajo tudi na forme umetnosti. Moderni človek, kakor ga je ugledal umetnik, živi tudi v modernem romanu. — Ne tako v historičnem romanu, ki je enkrat dobil svojo obliko in tudi naprej v njej životaril — a krepko životaril, kajti vsi elementi, ki se niso mogli sprijazniti z novimi literarnimi naziranjmi, so hvalili historični roman, ker jih je zazibaval v stare ideale. Kot plod neke splošne literarne šole je bil seveda ravnotako upravičen kakor druge literarne vrste, ki so se tedaj gibale v istem pravcu. Forma njegova je taka: V kako zgodovinsko dobo je projicirana tipična fabula, ki je skoro v vseh takih romanih enaka, skoro šematična: Razmerje in vloge oseb, ki naj bodo nositelji dejanja, so v enem romanu take kot v drugem, česar posledica so podobni konflikti, podobni motivi in prizori. Zgodovinska doba je ponavadi precej prosto naslikana, včasih doseže tudi historično resničnost, ako je pisatelj napravil dovolj zgodovinskih študij. Drugače je z osebami, ki so v zmislu tradicije romana plod pisateljeve fantazije, da z njihovo romantično zgodbo osladi čitanje. Tu je tradicija tako močna, da se pisateljeva sila ustvarjanja skoro vsa izgubi v šablonah. Mesto historično poglobljenih oseb imamo stilizirane figure, ki so danes take kakor nekdanj. Baš pri njih čutimo pomankljivost zgodovinske resničnosti, ker vidimo, da niso in-

dividui, ampak idealizirani tipi. Namesto da bi se poglobil v zgodovino, se tako od nje oddaljuje: namesto zgodovinskih oseb dobimo ljudi, od katerih je toliko specielno zgodovinskega abstrahirano, da jih porabimo lahko za vsako dobo. Ravno tu bo treba nastopiti nasprotno pot, ako hočemo dobiti zgodovinski roman, ki se bo lahko meril z drugimi vrstami. Ta roman ne bo več neke čisto vsakdanje zgodbe projiciral v zgodovinsko dobo, kajti to ni pot v zgodovino, ampak beg pred njo. Zmaga nad snovjo je bistvo umetnika, ki se pa v sedanjem historičnem romanu temu boju izogne, da ima vrednost za nas le zgodovinska slika, ki jo pa tudi drugod lahko dobimo; osebe in njihova tipična zgodba so toliko zgodovinske, kolikor si je človek v vseh dobah enak ostal. A mi hočemo zgodovinski roman, kjer bo dejanje in zgodovinska slika zaradi oseb, ne pa narobe. Kar nam zgodovina podaja kot fakte, rezultate življenja, isto mora umetnik zopet izpremeniti v življenje, s svojo intuicijo mora prehoditi pot do njih, kar je zgodovinar dosegel po poti eksaktnega raziskovanja. Če hočem zglede navajati, bi pokazal na Schillerjevega Valenštajna. Kakor nam sodobni roman kaže človeka našega časa, tako naj historični roman kaže historičnega človeka, ne pa stiliziranih figur, kot jih je podajala idealistična šola. — Ne bi napravil za en roman toliko besed, govoril sem o celi vrsti in o njenih napakah. Sedanja najbolj poznana oblika je vzrok, da mora pisatelj napraviti naravnost Sisifovo delo, preden nas v njenem okviru zainteresira. — Deželićev roman ne spada med boljše, ampak je daleč doli pod mejo, kjer se začneja umet-

ČRNOGORSKI TOP PRED SKADROM.

nost. Snov je vzeta iz dobe prvih hrvaških kraljev v Sisku, ko politično udarijo skupaj bizantinski, nemški in madjarski živelj, religiozno pa staroslovansko poganstvo, krščanstvo zapadnega obreda in pa Ciril-Methodovo bogoslužje, čas, ko se iz naplavine vzhodne in zahodne kulture dvigne s krščanstvom pomlajeno hrvatstvo. Velika naloga, da se ta veliki kompleks vsaj izdaleka uprizori v dejanju. Pisatelj iz idealistične šole starega kova je to le redkokdaj poizkusil. Največkrat referira kot arheolog, ali pa prav naivno v dialogih posameznih oseb pripoveduje zgodovino. Kar vidi se, kako ima pred očmi neki publikum, kateremu strašno malo zaupa; vsako stvar mu po dvakrat pove, najmanjšo misel v najbolj dolgovernih stavkih razloži, da bralec z veliko koristjo posamezne odstavke preskakuje. Jako lepo govori o krščanstvu; ob takih prilikah pride ves sladki idealizem navdušenih časov do veljave, da ga ima človek nazadnje že preveč. Vse dejanje je osredotočeno na konflikt med nacionalno in parazitsko nemško strujo v deželi, s katero gre tudi ljubezenska zgodba paralelno. — Zunanjih anahronizmov menda ne bo, toliko več pa notranjih, skoro bi rekel, da je ves roman anahronizem. Mišljenje in govorjenje teh ljudi je tako, kot kakega navdušenega Ilirca. Zgodovinske dogodke, sliko starorimske in bizantinske in domače kulture gledajo osebe romana z očmi arheologa našega stoletja. Ljubavni prizori in pogovori so naivno dolgoverni, da bi jih v drugi zvezi lahko porabili za parodijo zaljubljenecv in naše ali tudi hrvaške patriotične dobe. — Toda priznati moramo, da ima pisatelj mnogo rutine v tem, kar imenujemo kompozicijo, zapletek in razvozlanje romana; navdušen bralec ga bo prebral v eni sapi do konca. A osebe so čisto šablonske, kot jih je najti v sto delih slabše kakovosti, da izobražen človek od njih ne bo imel estetičnega užitka, ampak lahek smehljaj. — Koliko se je že tradicije razrastlo po historičnih romanih, bo vsak lahko spoznal, če naše delo primerja s Finžgarjevim, ki je, dasi veliko večja umetniška potencia, tudi mnogokrat običal na tradicionalnih potih historičnega romana. Kako nemerodajna je tudi kompozicija za umetniško vrednost, nam je tudi takoj jasno iz primera s Finžgarjem, ki v okviru tradicionalne forme visoko nadkriljuje Deželića, dasi je njegov roman manj enotno zgrajen. S tem pa hočem samo povedati, da je ta nesorazmernost ravnotako majhna slabost Finžgarjeva, kot dobra kompozicija Deželićeva vrlina. — Ker že omenjam Finžgarja, treba, da omenim podobnost med obema, zlasti glede kompozicije in značajev; seveda mi niti izdaleka ne pade v glavo trditev, da je Finžgar svoj roman napravil po Deželiću; ampak ta podobnost je dana s tradicijo historičnega romana. — Ljubezenski par Tihomil-Milena (Finžgar: Iztok-Irena) ima pretrpeti najhujše intrige od demonske Nemke, kneginje Gertrude, in njenega zvestega oproda Gotšalka (Finžgar: Teodora-Azbad), kajti kneginja bi rada krepkega Hrvata Tihomila, Gotšalk pa Mileno. Ker se kneginja pri svojem načrtu osramoti, vrže Tihomila v podzemsko ječo, iz katere ga osvobode njegovi prijatelji s pomočjo stare čarovnice v gradu, kakor

Epafrodit Iztoka s pomočjo izdajalskega Spiridiona. Seveda se zgodba konča tako, kakor je treba: Tihomil dobi Mileno, hudobneže pa zadene kazen. Ravnotako propade knez Braslav, ki se je dal izkoriščati in voditi od nemške politike, katere duša sta bila kneginja in Gotšalk. — A koliko bolj življenjapolne so Finžgarjeve osebe kot Deželićeve: Tihomil blede, idealizirana figura, skonstruirana iz nekega krščanskega in narodnega ideala — a tu Finžgarjev Iztok, tudi iz idealistične šole, toda živ, iz mesa in krvi. Toliko bolj konkretna je Finžgarjeva Irena kot pasivna, čisto sladkorna Milena pri Deželiću. Tudi strastna Nemka Gertruda daleko ne doseže demonske Theodore. Oseb kot Epafrodit, Upravda, Tunjuš nima Deželić, kajti župan Mironja, knez Braslav, madjarski vojvoda so čisto enostavne figure, napravljene po vzorcih, od katerih je še daleč do one meje, kjer osebe žive same iz sebe, brez opore nekih idej. Dobro je izražena čarovnica Kata, kot pri Finžgarju Spiridion-evnuh. — V obeh romanih je torej tipična zgodba, s tipičnimi osebami in dejanjem, vtaknjena v neko kulturno sfero, v kateri hoče pisatelj oživitviti svoje, kolikortoliko po zgodovini dane ideje. Kolikor je umetnik, toliko bo napravil iz tradicionalnih figur žive osebe in značaje, seveda ne historične, in to je premalo za historični roman. — Deželić se redko povzpne do življenjske resničnosti svojih značajev, kar je Finžgar dosegel, kaj šele do historične resničnosti. Vrhutega je njegov slog, ki se niti izdaleka ne da primerjati s Finžgarjevim, idealno razblinjen, da se večkrat začuti, kot bi človek bral kolportajni roman v sto zvezkih. Ne delal bi mu rad krivice, on je še iz prejšnje dobe, ko je bil njegov način pisanja in slikanja oseb v modi, govoril sem predvsem o našem razmerju do zastarele forme historičnega romana. — Kakor nas v romanu iz sodobnega življenja zanima problem človeka našega časa in njegova usoda, tako nas v historičnem romanu problem človeka dotične dobe, ne pa idealno stiliziran karakter iz neke literarne šole, kateremu se v svrhu zgodovinskega značaja obesi nekaj zgodovinskih dogodkov na vrat. Ako se je sodobni roman otresel romantičnih zunanjih dogodkov, zakaj bi moral zunanji dogodek prevladovati v historičnem romanu? Zakaj bi ravno historični roman imel pravico hoditi po izvoženih starih potih in klicati v življenje mrtvo literarno strujo? Sicer so pa to komaj zgodovinski romani, ako odštejemo zgodovinsko sliko, kajti potem bi morali tudi Hamleta imenovati zgodovinsko dramo, ker je nekaj zgodovinskih oseb notri. To so pravzaprav moderni romani, dejanje z »občečloveškimi konflikti« (Čas, 1913, str. 151.), a baš teh se izogiblje pisatelj in polaga vso važnost v romantično zgodbo in kulturnozgodovinsko sliko. Toda to je delo zgodovinarja — od umetnika zahtevamo nekaj drugega, česar nam zgodovinar ne more dati: življenje historičnih oseb, njihovo mišljenje in dejanje, kar bo ilustriralo zgodovinsko dobo. Dosedaj pa sta bila zgodovinska slika in zgodba nekaterih oseb samo na zunanje skupaj zlepljena.

Dr. J. Šilc.

GLASBA.

Dva koncerta »Glasbene Matice«. V letošnji sezoni so koncerti v Ljubljani redki. Zato smo se tembolj razveselili, ko se je »Glasbena Matica« odločila, spraviti na koncertni oder — po toliko letih — zopet svetovnoznano glasbeno delo prve vrste, Dvořakovega »Mrtvaškega ženina«, balado za samospeve, mešani zbor in veliki orkester. — To veliko delo, ki ima značaj nekakega »posvetnega oratorija«, je zložil Dvořak l. 1885. za birminghamsko glasbeno slavnost. Erbenova pravljica o zapuščenosti nevesti in njeno snidenje z mrtvim ženinom je nudilo mojstru Dvořaku obilo prilike, da je v tem delu razvil vso svojo skladateljsko moč. Silno dramatično občutena mesta se družijo z nežnoliričnimi, semtertja idiličnimi stavki. Neizčrpna, vseskozi prikupljiva in plastična melodika, izbrane harmonije ter krasna, dostikrat izredno divna instrumentacija so posebne vrline tega Dvořakovega dela. Samospevi, dvospevi, zbori in celi ensembli so čudovito lepo zaokroženi in pregnantno izpeljani. Z eno besedo: glasba, katere je lahko vesel in ji z zanimanjem sledi ne le izobražen glasbenik, ampak tudi preprosto, glasbe manj večje občinstvo, in ki na vsakega napravi globok in plemenit vtisk. — »Glasbena Matica« je proizvajala »Mrtvaškega ženina« dvakrat: v petek 7. marca in v nedeljo 9. marca. Obakrat z najboljšim uspehom. Kot solisti so sodelovali: gdč. Mira Koroščeva, primadona zagrebške opere (sopran-neveta), g. Jos. Križaj, operni pevec ljubljanskega deželnega gledališča (bas-pripovedovalec), in g. Jos. Rijavec, gojenec c. kr. akademije za glasbo in uprizarjajočo umetnost na Dunaju (tenor-ženin). Gdč. Koroščeva razpolaga z dokaj čednim, krepkim in dobro izšolanim glasom, ki je bil vsled temne barve za partijo mrtvaške neveste še posebno primeren. V nastopu gdč. Koroščeve treba poudarjati zlasti njeno zares občuteno predavanje, ki je doseglo višek v končni molitvi: »Marija, milostna Gospa!«... Gospod Križaj je kot solist pri nas obče priljubljen. Naj zadostuje, če rečem, da je pel vseskozi dostojno, umerjeno in sigurno. Posebno pohvalo zasluži gosp. Križaj za predzadnji, jako vrlo prednašani samospev: »A čuj! po durih: buh, buh, buh!«... G. Rijavec obeta s svojim glasom mnogo. Tudi on je bil v svoji semtertja precej težki vlogi dober, v kojoj se je — to se je videlo — vtopil z vso skrbjo in ljubeznijo ter jo pel z razumnostjo in gorkoto. Zbor »Glasbene Matice« pod vodstvom koncertnega vodje gospoda M. Hubada se je držal krepko, vse hvale vredno. Tudi orkester »Slovenske Filharmonije« je igral precizno

in mu gre istotako kot drugim činiteljem del zasluge pri obeh koncertih. — Koncerta sta bila obakrat prav dobro obiskana in prepričan sem, da bi marsikdo šel poslušat »Mrtvaškega ženina« še v tretjič, če bi bilo le mogoče.

St. Premrl.

»Novi Akordi«. Leto XII. št. 1. in 2. — V prvi številki »Novih Akordov« nastopa kot nov sotrudnik lista izboren skladatelj g. Emil Hochreiter, c. kr. okrajni komisar na Dunaju, rodom Slovenec. Pri nas Hochreiter do sedaj ni bil še dosti znan, med Nemci bolj, a upamo, da ostanemo zanaprej z njim v tesnem stiku. Prva in druga številka »Novih Akordov« prinašata po en Hochreiterjev valček za klavir: »Vales nobles«, kar sta obadva v resnici. Zmerno moderna po svojih harmonijah, izrazito melodična in ne pretežka, bosta v repertoaru pianistov prav hvaležna komada. — E. Adamičeva skladba »Poj, petelin, zoro mi naznani!« za dva glasova in klavir je izvrstna. Glasova sta v prvem in drugem delu skladbe vojena kanonično, tek jima je živahen in krepak, iskren je »parlando« stavek: »Da, razbojnik si, hajduk moj dragi«, konec pa navdušen homofon dvospev. Zelo značilno je spremljanje, zlasti v prvem delu, kjer je uporabljen kot motiv petelinov klic. — Ravnikov mešan zbor »Ženjica« je otožnega značaja, giblje se deloma v e-, deloma v h- in zopet v e-molu ter prinaša zopet nebroj alteracij. Težki, rekel bi nekoliko — apartni skladbi bodo kos samo izredno rutinirani zbori. — Jako fina skladba je Pavčičev samospev s klavirjem: »Padale so cvetne sanje«, ki jo smemo prištevati med najboljše dosedaj objavljene Pavčičeve samospeve. Tekst je erotičen. — Druga številka »Novih Akordov« prinaša kratko, a zelo čedno Ravnikovo klavirsko skladbo »Dolcissimo«, ki sestoji pravzaprav le iz ene same silno nežne melodije:

† GRŠKI KRALJ JURIJ V SOLUNU.

Lento espressivo.

v sedmero harmonizacijah. — Zelo dobro se je posrečil dr. G. Kreku samospev s klavirjem: »Ali veš?« (»Weißt du noch?«) To je zares krasna glasba; samospev prijazno melodiozen, spremljanje vseskoz okusno.

UMETNOST.

Jubilej v gledališču. Ignacij Borštnik je obhajal meseca marca na našem odru svoj jubilej. Ni ga zaslužil. Jubilej je vedno le slavnost, ki jo prireja mladina bivšim ljudem v tolažbo, kadar se starajo. Zato bi bilo treba več jubilejev, toda Borštnik ga ni zaslužil. On je mlajši od nas. On nas vidi, kakršni smo, ko se sami še ne poznamo; živel je ves čas z nami in nas prehitel. — Igral je kralja na Betajnovi, ki je za jubilej zelo prikladen. Ko sem videl Kralja zopet po tolikem času, sem spoznal, kaj smo v teh letih preživeli, koliko se razvili in poglobili. Kje so tisti kantorski oderuhi danes? Bajtar jih je pregnal. Kje so tisti župniki, ki prodajajo duše za farovž in hlev ter delé mandate? Niti v tistih časih, ko si Ivan Cankar ni želel, da bi se z njegovimi igrami obhajali jubileji, jih ni bilo. Kdo bo danes pisal tri dejanja politični stranki v škodo in korist, če ne želi postati jubilan v doglednem času? Tudi poslej jih ne bo nihče. — Bil je pravzaprav jubilej Ivana Cankarja, klofuta za vse mlade ljudi, ki smo vedno natihem mislili, da živi z nami. Če ni morda le izprevidel, da se mu lavorjev venec s trobojnico slabo poda, ko je tretje dejanje popravljal? — Bil je tudi jubilej svobodomiselnega profesorja, ki se je enkrat izjemoma obhajal molče. Nič se ni vzel na prste, vzdignil prsta in nas ni posvaril: »Gospodje, odgovor boste dajali pred zgodovino!« Nič se ni bal za literaturo in nje procvit, ko se je na odru barantalo o politiki; to pot je pozabil na zgodovino. — Bil je jubilej občinstva, ki še sedaj ni igre razumelo, ko je stara. Župnik je ponujal stradajoči delavki kozarec vina in se ni smejalo. Pač pa je v parterju iz druge vrste v četrto letelo vprašanje:

»Ali si kaj pridna?«

»Sem pridna,« iz četrte v drugo.

»Saj nisi pridna,« iz druge v četrto.

»O sem pridna!«

Za menoj so se menili, ko je nastopil Maks:

»Čevlje bi si bil lahko osnažil!«

»Ne, Cankar je pisal, da morajo biti umazani.«

»Pa vendar.«

Najboljše v našem gledališču je tisto, na kar najbolj zabavljamo: prazne lože in natlačeno dijaško stojišče. V tisti praznoti in tisti soparni natlačeni je prihodnost brez jubilejev.

Izidor Cankar.

Po mojem mnenju se bo ta samospev zelo pel in to tudi zasluži. — A. Gröbmingov mešani zbor »Belokranjska« je v glasbenem oziru dokaj zanimiv, sicer pa zopet erotičen. — Mih. Rožančev mešani zbor »Ah, ni li zemljica krasna« je čedna skladbica v preprostem slogu. — »Pojdam v rute« pa je koroška narodna, ki jo je Zdravko Švikaršič postavil za peteroglasni moški zbor. — Prva številka »Novih Akordov« ima tudi jako zanimivo književno priložo.

St. Premrl.

A. Cerar-Danilo je obhajal meseca marca z igro »Ljubezen treh kraljev« petintridesetletnico delovanja na ljubljanskem odru. Jubilan ni le znan kot igralec, ampak tudi kot dramatičen pisatelj.

Naše slike. O kronanju prvega Romanova Mihajla Fedoroviča ruskim carjem smo pisali v zadnji številki »Dom in Sveta«. Ruski slikar G. J. Urusov je ovekovečil ta svečani trenutek (str. 165). — Veličastni so prizori, ki nam jih ob čistem obzorju nudi narava v planinah. Slikovitejši pa so ti prizori, kadar začno vetrovi z meglo svoj mrzli ples. Tak trenutek nam kaže slika Na Triglavu ob nevihti (str. 168), ko se podé megle ob slemenih Rjavine proti Cmiru, medtem ko jih prodira solnce ter čarobno obsipa s svojimi žarki kristalna snežišča. — Svetovno čudo Postojnske jame nas je lani zopet presenetilo. Posrečilo se je prodreti v nov, doslej nepristopen del te veličastne jame. Odprla se je »nova jama« s krasnimi kapniki, ki vplivajo tem čarobneje, ker ta del jame ni trpel še nič ne od človeške roke, ne od saj bakelj in luči, s katerimi so prej hodili v jamo. Ta del Postojnske jame bo zelo povzdignil njeno znamenitost zlasti zato, ker nam kaže, da hrani kraški svet še zakrita čuda. — Letos se obhaja stoletnica velike bitke pri Lipskem, v kateri so združeni vladarji avstrijski, ruski in pruski končno premagali Napoleona I. in strli francosko moč nad Evropo. Združeni armadi je poveljeval knez Schwarzenberg, ki so mu postavili na Dunaju krasen spomenik. Sedaj se pa dviga na bojišču pri Lipskem monumentalna zgradba, ki bo hranila spomin na to veliko in krvavo bitko, od katere se začneja nova državna zgodovina Evrope. — Balkanska vojska se nagiba h koncu. Turčija bo razdeljena v kose, le malo je ostane pri Carigradu pod sultanom. Slednjič je padel po junaškem boju tudi Skader. Vsi diplomatski sklepi evropskih velevlasti, ki so celo z blokado vojne brodovja hotele prisiliti Črno-goro, da se Skadru odpove, so bili zaman. Črno-gorske zastave vihrajo s skadrskih utrdeb v nemalo zadrego evropski diplomaciji. Odprtih je sedaj več raznih vprašanj, kako razdeliti plen med zmagovalce. Čigav bo Solun? Naša slika (str. 199) nam kaže grškega kralja Jurija v Solunu, preden ga je zadela morilčeva krogla.

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

sprejema vsak delavnik od 8. do 12. ure dopoldne hranilne :: vloge ter jih obrestuje ::

po 5%

brez odbitka, to je: daje za 100 K čistih 5 K na leto.

Rentni davek plača hranilnica sama.

registr. zadruga z omejenim poroštvom
Kongresni trg šte. 19.

Prelat Kalan Andrej l. r., predsednik.
Kanonik Sušnik Jan. l. r., podpredsedn.
Dr. Fran Dolšak l. r., zdravnik v Ljubljani, podpredsednik.

Rentni davek plačuje iz svojega. Zunanji vlagateljem so za pošiljanje denarja na razpolago brezplačno položnice poštne hranilnice.

Daje tudi svojim članom predujme na osebni kredit, vračljive v 7 $\frac{1}{2}$ leta (90 mesecih) v tedenskih, oziroma mesečnih obrokih, kakor tudi posojila na zadolžnice in menice.

Tovarna dežnikov in solnčnikov
L. Mikusch
v Ljubljani, Mestni trg 15
priporoča svojo veliko zalogo
dežnikov in solnčnikov

preprostih in elegantnejših, solidno, trpežno izdelanih, po najnižjih tvorniških cenah.

Prevele in poprave se izvrše dobro in poceni.

Domača tordka
Gričar & Mejač, Ljubljana

Prešernova ulica 9.

Najstarejša in največja trgovina z izgotovljeno obleko

Priporočava se prečistiti duhovščini v naročila za izvršitev raznovrstne **duhovniške obleke**

iz zajamčeno dobrega, trpežnega blaga razne kakovosti, katerega imava prav mnogo v zalogi. Postreževa na željo z vzorci ter sva v stanu vsled nakupovanja v množinah in obširne trgovine postreči z istinito dobrim blagom in natančno izvršitvijo po najnižji ceni.

V zalogi imava

izgotovljene obleke

za gospode, dečke, gospe in deklice po naj-novejšem kroju in lepih vzorcih

Zaloga srajc, ovratnikov in kravat za gospode.

Ilustrirani ceniki so franko na razpolago.

Najboljša, najsigurnejša prilika za štedenje!

Lastna glavica K 704.939-27.

Najboljša, najsigurnejša prilika za štedenje!

Denarni promet l. 1911. čez 82 milijonov kron. - Stanje vlog čez 22 milijonov kron.

Ljudska posojilnica

registrovana zadruga z neomejeno zavezo

Ljubljana, Miklošičeva cesta št. 6

prilicje, o lastni hiši, nasproti hotela „UNION“, za frančiškansko cerkvoljo

sprejema hranilne vloge

vsak delavnik od 8. ure zjutraj do 1. ure popoldne

ter jih obrestuje po **4 $\frac{3}{4}$ %**

brez kakega odbitka, tako da prejme vložnik od vsakih

100 kron čistih 4.75 na leto.

Hranilne knjižice se sprejemajo kot gotov denar, ne da bi se njih obrestovanje kaj prekinilo. Za nalaganje po pošti so poštno-hranilnične položnice na razpolago.

Fran Povše, komerc. svetnik, vodja, graščak, drž. in dež. poslanec, predsednik; Josip Šiška, stolni kanonik, podpredsednik; odborniki: Anton Belec, posest., podjetnik in trgovec v St. Vidu nad Ljubljano; Dr. Jos. Dermastia; Ant. Kobi, posest. in trgovec, Breg pri Borovnici; Karol Kauschegg, veleposest. v Ljubljani; Matija Kolar, stolni dekan v Ljubljani; Iv. Kregar, svetnik trg. in obrtne zbornice in hišni posest. v Ljubljani; Fran Leskovic, hišni posest. in blag. »Ljud. posojilnice«; Ivan Pollak ml., tovarnar; Karol Pollak, tovarnar in posest. v Ljubljani; Gregor Šibar, župnik v Rudniku.

== Za hranilne vloge jamči dežela Kranjska. ==

Teodor Korn

pokrivalec streh in klepar
ter vpeljavec vodovodov

Ljubljana

Poljanska cesta šte. 8
v lastni hiši.

se priporoča p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih

kleparskih del ter pokrivanje streh

z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem „Eternit“, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenko. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. Poprave točno in ceno. Proračuni brezplačno in poštne prosto.

Obenem naznanjam, da sem kupil že 36 let obstoječo trgovino tvrdke Jos. Stadler v Ljubljani in bom isto nadalje vodil pod njegovim osebnim vodstvom ter vodstvom spretnih in zanesljivih kleparjev in monterjev. Istotako priporočam svojo podružnico v Trstu, Via Miramare št. 65, ki jo vodi poslovodja Franjo Jenko.

Kamnoseški izdelki iz marmorja za
cerkvene in pohištvene oprave,
spomeniki iz marmorja, gra-
nita ali sijenita, živo in uga-
šeno apno se dobi pri

Alojziju Vodniku

kamenarskem mojstru

Ljubljana, Kolodvorska ulica

Podobarski in pozlatarski atelijé

Andr. Rovška naslednik

Ivan Pengov

Ljubljana, Kolodvorska ulica šte. 20

se priporoča prečastiti duhovščini in cerkvenim
predstojateljstvom v naročila za izvrševanje vsa-
kovrstnih strogo umetniško izvršenih oltarjev
v raznih slogih, kipov in svetniških solih iz
lesa, gipsa, marmorja in cementa itd.

Priznalna pisma na razpolago. Domača tvrdka.

Žena, kateri manjka potrebne gospo-
dinjske izobrazbe, ne bo znala
umno voditi domačega gospodinjstva.

Ker je pa od pravilnega gospo-
dinjstva v prvi vrsti odvisna sreča in
blagostanje družine, je za vsako
slovensko ženo in deklico sveta dolž-
nost, da si pridobi tozadevno strokovno
izobrazbo.

K tej izobrazbi bo pripomogla v
obilni meri poljudno ter praktično se-
stavljena knjiga, ki uvaja naše žene
in dekleta v vse panoge gospodinjstva
in ki je pred kratkim izšla pod na-
slovom:

Gospodinjstvo.

Navodilo za vsa v domačem
gospodinjstvu važna opravila.

Solam in gospodinjam sestavila
S. M. LIDVINA PURGAJ.

Cena K 2·20, vezana K 2·80.

MAGDALENE PLEIWEISOVE

Slovenska : kuharica :

Sesti natis priredila

S. M. FELICITA KALINŠEK.

To je najboljša slovenska kuhinjska
knjiga, bodisi za začetnico,
bodisi za kuharico, ki se želi po-
vzpeti na vrhunec kuhinjske
umetnosti. Slovenska žena, ki hoče
biti dobra gospodinja, te knjige ne bo
mogla pogrešati.

Knjiga poučuje, kako je treba je-
dila pripravljati, da so okusna, obenem
pa daje tudi navodila, koliko se lahko
v kuhinji prihrani. Popolna izraba živil
je v času splošne druginje naravnost
življenska potreba.

Velika izdaja (nad 600 strani, z 18
večbarvnimi tabelami) K 5·20, vezana
K 6·—; okrajšana izdaja (okoli 350 str.)
K 3·—, vezana 3·60.

Zunanji nastop in lepo olikano ve-
denje odločujeta prav pogosto o
sreči človeka. Kar prvi nepravilni na-
strop pokvari, časih ni mogoče nikdar
več popraviti. Zato bodi prva skrb
vsakogar, da si omisli »Knjigo o le-
pem vedenju«, ki je edina te vrste med
Slovenci. Ta knjiga mu bo pravilno
svetovala v vseh dvomljivih slučajih
in ga varno vodila skozi družabno
življenje.

Vseskozi se ozira knjiga tudi na
posamezne stanove obojega spola; tudi
za mladino je knjiga zlata vredna.

Knjiga o lepem vedenju

Spisal URBANUS.

Velja K 3·—, elegantno vezana K 4·—.

= Katoliška Bukvarna v Ljubljani. =